

З. П. Бакум, В. А. Городецька, Н. І. Суховенко

УКРАЇНСЬКА МОВА

для студентів-іноземців (рівень С1)

Навчальний посібник

Кривий Ріг – 2013

УДК 811=161.2(075.8)

Бакум З. П. Українська мова для студентів-іноземців (рівень С1) : [навчальний посібник] / Бакум З. П., Городецька В. А., Суховенко Н. І. – Кривий Ріг, 2013. – Ч. І. – 94 с.

Рецензенти:

Караман С. О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Пасічна О. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету.

*Схвалено на засіданні кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки
(протокол № 8 від 20 березня 2013 р.).*

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету інформаційних технологій
(протокол № 9 від 25 квітня 2013 р.).*

У навчальному посібнику подано завдання, пов'язані з компресією тексту (тези, анотування, реферування тощо), запропоновано комплекс вправ для актуалізації знань із фонетики, лексикології, граматики української мови, що сприяє формуванню україномовної особистості (розвиток мовної, мовленнєвої, комунікативної та соціокультурної компетентностей). Посібник призначений для студентів-іноземців, викладачів української мови як іноземної.

Змістовий модуль №1. Іменні частини мови. Тези. Анотація

Практичне заняття №1, 2

Тема. Повторення. Іменник. Загальна характеристика. Питальний план і тези тексту. Україна – футбольна столиця Європи.

Мета. Навчити студентів визначати основні граматичні властивості іменника, послуговуватися тлумачним словником для роботи над текстом культурологічної тематики.

Розвивати вміння й навички студентів працювати з текстом культурологічного змісту, знаходити інформацію відповідно до теми висловлювання, складати діалог-розпитування, монолог-опис, питальний план і тези тексту; розвивати орфоепічну компетентність.

Виховувати повагу до української культури, формувати інтерес до важливих культурних подій українського суспільства, до історії українського спорту в контексті чемпіонату «Євро–2012».

Орфоепічний тренінг

Вправи для губів

1. Розкривання рота

Нижня щелепа вільно падає вниз на два пальці, покладені один на одного. Язик лежить плоско, корінь язика опущений, м'яке піднебіння (маленький язичок) підняте. Спокійно закрити рот. Рухи губів, щелеп мають бути м'якими.

Розкривайте й закривайте рот, опускаючи нижню щелепу приблизно на два пальці, але без напруги, м'яко. Язик у роті повинен лежати плоско, торкатися кінчиком нижніх передніх зубів. Проробіть це кілька разів (6–8) не поспішаючи.

2. Відкриття верхніх зубів

Підтягнути верхню губу і розтягнути її горизонтально, ніби «на усмішку», але так, щоб ясен не було видно, а тільки передні верхні зуби.

3. Відкриття нижніх зубів

Нижня губа опускається до низу і розтягується так, щоб було видно передні нижні зуби. Нижня щелепа в цей час нерухома, рот трохи розкритий.

4. Чергування рухів верхньої і нижньої губів

Підняти верхню губу, опустити її, підняти нижню губу, опустити її. Вправа виконується без напруження, м'язи обличчя спокійні, зуби не стиснуті.

5. «Почісування» верхньої губи

Рот трохи відкритий. Верхня губа закриває верхні зуби, міцно натягується на них і злегка загинається всередину рота. Потім вона, розтягуючись, піднімається вгору і відкриває верхні зуби. У такий же спосіб робиться «почісування» нижньої губи, потім по черзі та з одночасним «почісуванням» обох губів.

6. Вип'ячування губів

Рух зімкнутих вип'ячуваних губів уперед і енергійне розтягування в різні боки. Зуби стиснуті. Рух зімкнутих вип'ячуваних губів уперед, наліво, вгору, праворуч, униз, утворюючи ніби колові оберти. Зуби стиснуті, щелепи нерухомі. Вправа проробляється в повільному темпі.

Витягніть губи щільно трубочкою вперед, як на вимову [y], і тут же активно розтягніть їх у сторони, як на усмішку, не оголюючи зубів (6–8 разів).

Губи витягніть трубочкою вперед. Робіть ними колові рухи праворуч, потім ліворуч. Нижня щелепа при цьому нерухома (6–8 разів ліворуч, 6–8 – праворуч).

Увага! Наголошуйте правильно!

А	(візьмемо)	догові́р	К
авторі́ (авторі́в)	ві́льха	до́нька	кажу́
аге́нтство	ві́рші	до́чка	ката́лог
агроно́мія	(ві́рші́в)вісі́мдесят	до́шка	кіломе́тр
алкого́ль	ві́тчі́м	дро́ва	ку́дати
апо́строф	водно́час	Ж	книжкú (книжо́к)
Б	всерéдині	жага́	ко́лесо
ба́йду́же	вразити	жада́ний	котру́й
бе́злад	вче́ння	жадо́ба	ко́сий
бе́сіда	вузькі́й	жарку́й живо́пис	коро́мисло
болоту́стий	Г	житло́	кропи́ва
боро́давка	гіркúй	житловúй	куліна́рія
борозна́	глядáч	журба́	кухонний
босо́ніж	гові́рка (гові́ркий)	З	Л
бо́сий	горобу́на	завда́ння	ласка́вий
бу́дучи	горошу́на	зага́дка	легку́й
бюлетéнь	госпо́дар	зада́рма	ле́гко
бюрокра́тія	граблі́	залюбкú	листопа́д
В	грома́дський	засі́дання	літо́пис
валовúй	гро́шей	зачі́ска	літопі́сний
везту́	гурто́житок	зле́гка	ло́кшина
везла́	гурто́м	зобра́зити	лялько́вий
верба́	гущина	І	М
взяла́	Д	іграшка	магазі́н
візволéння	дала́	ідемо́ (ідетé)	машіно́пис
вирáзний	джерелó (джерела)	інду́стрія	мере́жа
віпа́док	діалóг	інструме́нти	міцну́й
віплата́ відто́ді	ді́вчина		
відвезту́	добовúй		
візьмеш			

Навчальна інформація до заняття

Питальний план і тези

Наявні різні типи викладу прочитаного тексту, зокрема план і тези.

План – це перелік основних питань, які розглядаються в первинному джерелі інформації – тексті, статті, книзі. План може бути простим і складним. Пункти плану можуть мати форму питальних (*Коли збірна Іспанії завоювала титул Чемпіона світу?*) або називних речень (*Основні етапи розвитку українського футболу в роки Незалежності України*). План тексту може бути простим і складним.

Студенти під час планування наукового дослідження, виступу з доповіддю або написання реферату спочатку складають план. План – це порядок дій чи викладу чого-небудь, його складають задля впорядкування прочитаного або дослідженого матеріалу для послідовного його викладу в письмовій та усній формі. Спочатку розподіляють текст на частини, знаходять найбільш вагоме речення. Зазвичай це може бути перше речення смислової частини, оскільки в ньому міститься головна думка надфразної єдності. Потім записуються всі найбільш важливі думки у вигляді пунктів плану. Можна скласти такі різновиди планів: питальний, називний, цитатний.

Питальний план передбачає постановку питання до інформативного центру абзацу (у більшості випадків таким центром може бути перше речення) та його запис.

Називний план – це перетворення речення тексту в називне.

Цитатний план – це запис текстового речення без змін.

Тезовий план – це переформулювання речення або формулювання головної думки всього абзацу.

Тези (тезовий план) – коротке формулювання основних положень тексту, у яких розкривається його тема, основні позиції (підтеми) та основна думка. Тези зазвичай пишуться у формі розгорнутих розповідних речень. Наприклад: *Збірна Іспанії з футболу представляє Королівство Іспанія на міжнародних матчах і турнірах з футболу*. Тези являють собою різновид компресії тексту, посідаючи місце між планом та конспектом. Використовуються під час підготовки лекцій, доповідей, написання творів, укладання конспектів.

Іменник. Загальна характеристика

Іменник – це частина мови, що об'єднує слова з предметним значенням, вираженим у граматичних категоріях відмінка і числа та у формах певного граматичного роду і відповідає на питання *хто? що?*

Значення предметності в іменнику має вияв у роді (чоловічий, жіночий, середній), відмінках, числі (однина та множина). Роду не мають множинні іменники (*гроші, солодоці, окуляри*). Іменник як назва предмета виступає всіма членами реченнями (підмет, присудок, додаток, означення, обставина). За лексичними та граматичними ознаками іменники поділяють на власні (*Роман*), та загальні (*син*), збірні (*дітвора*) та одиничні (*картоплина*), конкретні (*зошит*) та абстрактні (*революція*),

речовинні (*нафта*) та неречовинні (*аудиторія*) назви істот (*студент*) та неістот (*портфель*) Під предметністю розуміють такі назви: конкретні предмети (*ліжко, стіл, шафа, квітка*); істоти (*людина, вчитель, інженер, лікар*); рослини (*калина, тополя, верба*); явища природи (*дощ, сніг, вітер, грім*); дії або стани (*читання, малювання, листування*); абстрактні поняття (*кохання, успіх, доброта*).

Робота над текстом

Збірна Іспанії – чемпіон «Євро-2012»

Збірна Іспанії з футболу представляє Королівство Іспанія на міжнародних матчах і турнірах із футболу. Контролюється Федерацією футболу Іспанії. Команда є однією з найсильніших у світі. Її статус підтримується величезною вагою Іспанської футбольної ліги, у якій грають провідні клуби світу. У 2009 р. збірній Іспанії підкорилася рекордна серія з-поміж усіх світових збірних із 15 перемог поспіль. Також разом зі збірною Бразилії їй удалася безпрограшна серія з 35 матчів.

Ранні роки. Наслідуючи модель Футбольної Асоціації Англії, у 1909 р. Іспанія створила власну організацію – Королівську федерацію футболу Іспанії. Дебют збірної Іспанії відбувся на Олімпійських іграх в Антверпені 1920 р., де команда завоювала срібло. Перший домашній міжнародний матч збірна провела в 1921 р. з Бельгією, перемігши з рахунком 2:0. На чемпіонаті світу 1934 р. в Італії команда дійшла до ¼ фіналу.

1950 р. – IV місце чемпіонату світу. На Чемпіонаті світу в 1950 р. збірна здобула успішну перемогу на відбірковому та груповому етапах, потрапивши до фінальної групи разом із Уругваєм, Бразилією і Швецією. Іспанія, поступившись Бразилії (6:1) і Швеції (3:1) і зігравши зі збірною Уругваю внічию (2:2), посіла 4-е місце в групі. Це був кращий виступ Іспанії на Чемпіонатах Світу до 2010 р. Після цього була тривала перерва, і тільки в 1962 р. збірна знову змогла пройти кваліфікацію на участь у чемпіонаті світу.

1950–1964 рр. – перемога на чемпіонаті Європи. Під керівництвом Хосе Вільялонгі команда приймала в себе Чемпіонат Європи, перемігши у фіналі збірну СРСР і вперше отримавши такий значний міжнародний титул.

1976–1988 рр. Епоха Гордільо. Далі до 1978 р. команді не вдавалося взяти участь у світовому турнірі. На жаль, на груповому етапі все й закінчилося. У 1976 р. Іспанію обрали місцем проведення чемпіонату світу 1982 р. Збірна не виправдала надій, дійшовши тільки до другого кола змагання. Чемпіонат Європи 1984 р. приніс команді титул віце-чемпіона, коли Іспанія програла у фіналі господарям і фаворитам турніру – збірній Франції. Узявши участь у світовій першості 1986 р., Іспанія вдруге дійшла до чвертьфіналу.

1985–1998 рр. – епоха Субісарреті. Пройшовши груповий етап Чемпіонату світу 1990 р., збірна зупинилася на ¼ фіналу. Невдача з виходом на Чемпіонат Європи 1992 р. компенсувалася золотою медаллю на Олімпійських іграх у Барселоні. Третій

раз Іспанії вдалося дійти до чвертьфіналу Чемпіонату світу в 1994 р. Той же результат команда повторила двома роками пізніше на Євро–1996. Чемпіонат світу 1998 р. закінчився для Іспанії на груповому етапі.

1998–2012 рр. Справжнім святом для національної команди Іспанії стала перемога на чемпіонаті Європи 2008 р., коли збірна у фіналі обіграла Німеччину з рахунком 1:0. У стартовому матчі групового етапу Чемпіонату світу 2010 р. проти збірної Швейцарії іспанці сенсаційно поступилися з рахунком 0:1, хоч протягом усієї гри володіли перевагою. Швейцарія відправила 8 м'ячів, один із яких Ікер Касільяс змушений був діставати з сітки. Після цієї осічки збірна стала грати краще від матчу до матчу і вперше за свою історію вийшла до фіналу Чемпіонату світу, де з рахунком 1:0 обіграла збірну Нідерландів, ставши чемпіоном світу. Оскільки Нідерланди володіли неофіційним чемпіонством на той момент, іспанці виграли і його, але вже 7 вересня того ж року вони втратили цей трофей у товариському матчі зі збірною Аргентини. На Євро–2012 команда Іспанії стала першою командою, яка, будучи дійсним Чемпіоном світу, зуміла захистити і чемпіонський титул у Європі. 1 липня 2012 р. у Києві на стадіоні «Олімпійський» у фінальному матчі Євро–2012 іспанці перемогли команду Італії з найбільшим за всю історію фіналів чемпіонатів Європи рахунком 4:0. Отже, Іспанія з 2008 р. завоювала всі найважливіші футбольні трофеї.

Перемога збірної Іспанії

Мовне оформлення тексту

1. Послугуючись тлумачним словником, проаналізуйте лексичне значення слів: *поле, суддя, бал, зустріч*. З'ясуйте, які зі значень наведених слів тематично пов'язані зі спортом спорту.

2. Користуючись словниками синонімів, знайдіть абсолютні синоніми, пов'язані з футболом. Наприклад: *воротар – голкіпер, нападник – форвард, суддя – рефері*.

3. Доберіть із тексту іменники – власні назви (не менше 20). Розподіліть їх за тематичними групами: а) імена, прізвища людей; б) географічні поняття; в) назви організацій. Оформіть свої спостереження у вигляді таблиці за зразком:

№ п/п	Імена, прізвища людей	Географічні поняття	Назви організацій
1.	Субісаретті	Швейцарія	«Челсі»
2.	Альваро	Великобританія	«Реал Мадрид»

4. Доберіть із тексту іменники – абстрактні поняття (не менше 20). Визначте рід, число й відмінок дібраних слів, граматичні засоби їх оформлення.

5. Випишіть із тексту іменники, розподіливши їх за родами (чоловічий, жіночий, середній) (не менше 20 слів). Визначте граматичні показники роду. Спостереження оформіть у вигляді таблиці за зразком:

№ п/п	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
1.	Матч (нульове закінчення)	Іспанія (закінчення –я)	Досягнення (закінчення – я)
2.	Етап (нульове закінчення)	Аргентина (закінчення –а)	Місце (закінчення –е)

6. Знайдіть у тексті невідмінювані іменники. Поясніть, користуючись довідковою літературою, походження таких слів.

№ п/п	Іменник	Мова	Парадигма
1.	Алонсо	іспанська	відсутня
2.	Боске	іспанська	відсутня

7. Подайте прізвища членів збірної команди Іспанії з футболу за алфавітом.

Робота над змістом тексту

1. Прочитайте текст. Визначте мікротеми. Поясніть, яка інформація в них відображена – фактографічна чи оцінна.

2. Прочитайте скорочений варіант тексту. Простежте, яка інформація і чому була пропущена. Здійснювати подібні трансформації ви зможете під час роботи з іншими текстами.

Збірна Іспанії з футболу представляє Королівство Іспанія на міжнародних матчах і турнірах з футболу. Управляється і контролюється Федерацією футболу Іспанії. У 2009 р. збірній Іспанії підкорилася рекордна серія серед усіх світових збірних.

Наслідуючи моделі Футбольної Асоціації Англії, у 1909 р. Іспанія створила свою організацію – Королівську федерацію футболу Іспанії. Дебют збірної Іспанії відбувся на

Олімпійських іграх в Антверпені 1920 р., де команда завоювала срібло. Перший домашній міжнародний матч збірна провела в 1921 р. з Бельгією. На чемпіонаті світу 1934 р. в Італії команда дійшла до ¼ фіналу. На Чемпіонаті світу в 1950 р. збірна здобула успішну перемогу на відбірковому та груповому етапах, потрапивши до фінальної групи. 1951–1964 рр. – перемога в чемпіонаті Європи. Під керівництвом Хосе Вільялонгі команда приймала в себе Чемпіонат Європи, перемігши у фіналі збірну СРСР і вперше отримавши такий значний міжнародний титул.

У 1976 р. Іспанію обрали місцем проведення чемпіонату світу 1982 р. Чемпіонат Європи 1984 р. приніс команді титул віце-чемпіона, коли Іспанія програла у фіналі збірній Франції. Взяти участь у світовій першості 1986 р., Іспанія вдруге дійшла до чвертьфіналу.

Пройшовши груповий етап Чемпіонату світу 1990 р., збірна зупинилася на ⅛ фіналу. Невдача з виходом на Чемпіонат Європи 1992 р. компенсувалася золотою медаллю на Олімпійських іграх у Барселоні. Третій раз Іспанії вдалося дійти до чвертьфіналу Чемпіонату світу в 1994 р. Той же результат команда повторила двома роками пізніше на Євро–1996. Чемпіонат світу 1998 р. закінчився для Іспанії на груповому етапі.

Справжнім святом для національної команди Іспанії стала перемога на чемпіонаті Європи 2008 р. Іспанська збірна стала грати краще від матчу до матчу і вперше в своїй історії вийшла до фіналу Чемпіонату світу, ставши чемпіоном. На Євро–2012 команда Іспанії стала першою командою, яка, будучи дійсним Чемпіоном світу, зуміла захистити і чемпіонський титул у Європі. 1 липня 2012 р. у Києві на «Олімпійському» у фінальному матчі Євро–2012 іспанці перемогли команду Італії. Так Іспанія з 2008 р. завоювала всі найважливіші футбольні трофеї.

3. *Перебудуйте фрагменти тексту, змінивши структуру речень (не менше 10). Зразок: Збірна Іспанії з футболу представляє Королівство Іспанія на міжнародних матчах і турнірах із футболу. Контролюється Федерацією футболу Іспанії. – Збірна Іспанії з футболу, яка контролюється Федерацією футболу Іспанії, представляє Королівство Іспанія на міжнародних матчах і турнірах із футболу.*

4. *Доберіть із тексту слова, які можна було б об'єднати в такі тематичні групи: а) європейські країни; б) спортивні змагання; в) функції гравців у командах; г) спортивні нагороди; д) спортивні титули; е) спортивна термінологія.*

5. *Доберіть із тексту незнайомі для вас слова (12 слів). Запишіть їх значення, користуючись тлумачними словниками. Наприклад: Осічка – невдача в будь-якій справі.*

6. *Ознайомтеся зі складом гравців збірної Іспанії з футболу (2012 р.):*

а) *воротарі: Ікер Касільяс («Реал Мадрид»), Віктор Вальдес («Барселона»), Пепа Рейна («Ліверпуль»);*

б) *захисники: Рауль Альбіоль («Реал Мадрид»), Херард Піке («Барселона»), Хаві Мартінес («Атлетик»), Хуан Франсіско Торрес («Атлетіко»), Серхіо Рамос («Реал Мадрид»), Альваро Арбелоа («Реал Мадрид»), Жорді Альба («Валенсія»);*

в) півзахисники: Андрес Іньєста («Барселона»), Хаві Ернандес («Барселона»), Сеск Фабрегас («Барселона»), Хаві Алонсо («Реал Мадрид»), Серхіо Бускетс («Барселона»), Санті Касорла («Малага»), Давід Сільва («Манчестер Сіті»), Хесус Навас («Севілья»);

г) нападники: Педро Родрігес («Барселона»), Фернандо Торрес («Челсі»), Альваро Негредо («Севілья»), Хуан Мата («Челсі»), Фернандо Льоренте («Атлетик»);

д) головний тренер: Вісенте дель Боске.

Складіть речення, зазначаючи кваліфікації, або статуси, осіб, за моделлю: хто ким є. Наприклад: *Рауль Альбіоль, Херард Піке, Хаві Мартінес, Хуан Франсіско Торрес, Серхіо Рамос, Жорді Альба є захисниками збірної Іспанії з футболу.*

7. Підтвердьте або спростуйте правильність інформації. Використовуйте у відповіді слова: *так, дійсно або ні, це не так.* Наприклад: *1. Це правда, що, наслідуючи моделі Футбольної Асоціації Англії, у 1909 р. Іспанія створила свою організацію – Королівську федерацію футболу Іспанії? – Так, це дійсно правда, що, наслідуючи моделі Футбольної Асоціації Англії, у 1909 р. Іспанія створила свою власну організацію – Королівську федерацію футболу Іспанії; 2. Це правда, що збірна Іспанії програла у 2008 р. Чемпіонат світу з футболу збірній Німеччини? – Ні, це не так: збірна Іспанії обіграла у 2008 р. збірну Німеччини і стала Чемпіоном світу з футболу.*

Це правда, що перший домашній міжнародний матч збірна провела в 1921 р. з Бельгією, перемігши з рахунком 2:0?

Це правда, що на Чемпіонаті світу в 1950 р. збірна Іспанії здобула успішну перемогу у відбірковому та груповому етапах, потрапивши до фінальної групи поряд з Уругваєм, Бразилією і Швецією?

Це правда, що під керівництвом Хосе Вільялонгі команда приймала в себе Чемпіонат Європи і не перемогла у фіналі збірну СРСР?

Це правда, що збірна Іспанії не одержала золоту медаль на Олімпійських іграх у Барселоні?

Це правда, що справжнім святом для національної команди Іспанії стала перемога на чемпіонаті Європи 2008 р.?

Робота над компресією тексту

1. Розподіліть текст на композиційні частини. Визначте мікротему кожної з них, дайте назву.

2. Складіть питальний (тезовий) план до тексту.

3. Складіть розгорнутий тезовий план до тексту.

4. Доберіть тези до кожної рубрики плану.

Наприклад: *Збірна Іспанії з футболу представляє Королівство Іспанія на міжнародних матчах і турнірах із футболу. Контролюється Федерацією футболу Іспанії. Команда є однією з найсильніших у світі. Її статус підтримується величезною вагою Іспанської футбольної ліги, у якій грають провідні клуби світу. У той же час не кращим*

чином на грі збірної позначалося те, що власне іспанським спортсменам дуже важко пробитися до основного складу провідних клубів, а тільки такі гравці мають право виступати в збірній. У 2009 р. збірній Іспанії підкорилася рекордна серія серед усіх світових збірних із 15 перемог поспіль. Також разом зі збіроною Бразилії їй удалася безпрограшна серія з 35 матчів: від листопада 2006 р., коли вони в товариській зустрічі програли румунам 0:1, і до червня 2009, коли в півфіналі кубка Конфедерації в ПАР іспанці поступилися збірній США 0:2.

План

1. Мікротема – збірна Іспанії з футболу гідно представляє Королівство Іспанія на міжнародних спортивних змаганнях.

2. Чому збірна Іспанії з футболу визнається одним із найсильніших футбольних клубів у світі?

3. Розгорнута теза: збірна Іспанії з футболу визнається одним із найсильніших футбольних клубів у світі, тому що їй часто вдаються безпрограшні матчі.

4. Перекажіть текст за створеним вами планом.

Збірна України з футболу

Самостійна робота

Футбол в Україні

Футбол – найпопулярніший вид спорту в Україні. Головний керівним органом українського футболу є Федерація футболу України (ФФУ), створена у 1991 р. Найбільшими досягненнями українського футболу за роки незалежності є вихід київського «Динамо» до півфіналу Ліги чемпіонів УЄФА в сезоні 1998–1999 р., друге місце на чемпіонаті Європи 2006 р. серед молодіжних команд, перемога команди на

Євро-2009, що проводилось у Донецьку та Маріуполі, участь національної збірної України в чемпіонаті світу 2006 р., де українці дійшли до ¼ фіналу, здобуття разом із Польщею права на проведення Євро-2012 і Кубок УЄФА 2009 р., який завоював донецький «Шахтар». До заслуг українського футболу до 1991 р. можна включити два Кубки володарів Кубків УЄФА і Суперкубок Європи, здобуті київським «Динамо» в 1975 та 1986 рр. Окрім того, до 1991 р. багато українських футболістів виступали у складі збірної СРСР. Наприклад, у складі збірної СРСР, яка в 1988 р. стала срібним призером Чемпіонату Європи, з-поміж 20 гравців фінальної стадії турніру було 12 представників українського футболу.

Донбас Арена

Одними з перших гравців у футбол на теренах теперішньої України були англійські моряки в одеському порту. Саме вони створили і найпершу команду ОБАК – «Одеський британський атлетичний клуб» у 1878 р., що склалися лише з англійців. Федерація футболу України за матеріалами, наданими львівськими істориками спорту, постановила вважати гру, яка відбулася 14 липня 1894 р. у Львові, першим документально зафіксованим футбольним матчем на території України.

У 1900-х роках футбольні клуби виникають у багатьох містах України – ініціаторами є переважно молодь, студенти вищих шкіл. Осередками футбольного життя радянської частини України залишалися великі міста: Київ, Одеса, Дніпропетровськ, Сталіно. Найкращі команди грали в Харкові – тодішній столиці республіки.

Усі 7 першостей УРСР у 1921–31 роках виграли саме харків'яни. У багатонаціональному Львові було кілька сильних команд, кожна з яких мала власну назву.

У 1930-х рр. у вищій лізі СРСР регулярно грало лише «Динамо» (Київ). У 1954 р. «Динамо» вперше завоювало Кубок СРСР. У 1961 р. вперше в історії чемпіонатів Радянського Союзу переможцем стала команда київське «Динамо». Того ж року Кубок здобув «Шахтар» (Сталіно). Український футбол ставав дедалі помітнішим на всерадянській арені.

У період від 1965 до 1975 р. «Динамо» (Київ) тільки 1 раз опускалося нижче від 2-го місця в першості СРСР (7 позиція у 1970), підсумок тих 11 сезонів: 6 чемпіонств і 4 віце-чемпіонства. У 1974–1977 рр. серед 16 учасників вищої ліги чемпіонату СРСР було 6 команд з УРСР, тобто – 37,5 %. Це був найвищий показник за всі роки існування чемпіонату.

Федерацію футболу України створили в 1991 р. Першим президентом ФФУ став Віктор Банніков. Наступного року організація стала членом ФІФА та УЄФА. Першим серйозним турніром, куди потрапила національна команда, став чемпіонат світу 2006 р. Наставник «синьо-жовтих» Олег Блохін ще за тур до кінця запезпечив упевнене перше місце у відбірковій групі, де суперниками українців були збірні Туреччини, Греції та Данії. На самому чемпіонаті Україна сенсаційно дійшла аж до ¼ фіналу. За підсумками 2006 р. Олег Блохін потрапив до списку 10 найкращих тренерів світу. У сезоні 2008–2009 р. українські клуби встановили власний історичний рекорд за набраними очками в таблиці коефіцієнтів УЄФА, увійшовши до першої п'ятірки Європи.

Завдання до тексту

1. Прочитайте текст. Розподіліть його на мікротеми. Визначте, яка інформація в них відображена – фактографічна чи оцінна.

2. Прочитайте скорочений варіант тексту. Простежте, яка інформація і чому була пропущена. Здійснювати подібні трансформації ви зможете під час роботи з іншими текстами.

Футбол – найпопулярніший вид спорту в Україні. Головним керівним органом українського футболу є Федерація футболу України (ФФУ), створена у 1991 р. Найбільшими досягненнями українського футболу за роки незалежності є вихід київського «Динамо» до півфіналу Ліги чемпіонів УЄФА в сезоні 1998–1999 р., друге місце на чемпіонаті Європи 2006 р. серед молодіжних команд, перемога команди на Євро–2009, участь національної збірної України в чемпіонаті світу 2006 р., здобуття разом із Польщею права на проведення Євро–2012 і Кубок УЄФА 2009 р. До заслуг українського футболу до 1991 р. можна включити два Кубки володарів Кубків УЄФА і Суперкубок Європи. Одними з перших гравців у футбол на теренах теперішньої України були англійські моряки в одеському порту. Федерація футболу України постановила вважати гру, яка відбулася 14 липня 1894 р. у Львові, першим документально зафіксованим футбольним матчем на території України.

У 1900-х роках перші футбольні клуби виникають у багатьох містах України: Київ, Одеса, Дніпропетровськ, Сталіно. У 1930-х рр. у вищій лізі СРСР регулярно грало лише «Динамо» (Київ). У 1954 р. «Динамо» вперше завоювало Кубок СРСР. У 1961 р. вперше в історії чемпіонатів Радянського Союзу переможцем стала команда – київське «Динамо». Того ж року Кубок здобув «Шахтар» (Сталіно). У період від 1965 до 1975 рр. «Динамо» (Київ) тільки 1 раз опускалося нижче від 2-го місця в першості СРСР (7 позиція у 1970 р.). Федерацію футболу України створили в 1991 р. Першим президентом ФФУ став Віктор Банніков. Наступного року організація стала членом ФІФА та УЄФА. Першим серйозним турніром, куди потрапила національна команда, став чемпіонат світу 2006 р., де Україна сенсаційно дійшла аж до ¼ фіналу.

За підсумками 2006 р., Олег Блохін потрапив до списку 10 найкращих тренерів світу. У сезоні 2008–2009 р. українські клуби встановили власний історичний рекорд за набраними очками в таблиці коефіцієнтів УЄФА, увійшовши до першої п'ятірки Європи.

3. Побудуйте фрагменти тексту, змінивши структуру речень (не менше 10 речень). Зразок: Головним керівним органом українського футболу є Федерація футболу України (ФФУ), створена в 1991 р. – У 1991 р. створено Федерацію футболу України (ФФУ), яка стала керівним органом українського футболу.

4. Доберіть із тексту слова, які можна було б об'єднати в такі тематичні групи: а) європейські країни; б) спортивні змагання; в) міста; г) спортивні нагороди; д) спортивні титули; у) спортивні організації.

5. Доберіть із тексту незнайомі для вас слова (12 слів). Запишіть їх значення, користуючись тлумачними словниками. Наприклад: Терени – ґрунт, основа розвитку чогось.

6. Розподіліть текст на композиційні частини. Визначте мікротему кожної з них, дайте назву кожній. Складіть питальний (тезовий) план до тексту.

7. Складіть розгорнутий тезовий план до тексту. Доберіть тези до кожної рубрики плану. Перекажіть текст за створеним вами планом.

Практичне заняття №3

Тема. Стартовий контроль. Текст і його будова. Прикметник, дієприкметник, дієприслівник. Тестова стартова контрольна робота.

Мета. Навчити студентів визначати основні граматичні властивості прикметника, дієприкметника, дієприслівника, послуговуватися тлумачним словником для роботи над текстом культурологічної тематики, ознайомити з основними орфоепічними нормами сучасної української літературної мови.

Розвивати вміння й навички студентів працювати з текстом культурологічного змісту, аналізувати зміст тексту, вибирати та записувати його основну інформацію, складати тезовий план тексту, самостійне висловлювання за темою.

Виховувати повагу до української культури, формувати інтерес до історії міст України, важливих для українського суспільства як у культурологічному аспекті, так і в контексті чемпіонату «Євро-2012».

Орфоепічний тренінг

Вправи для нижньої щелепи

1. Відкрийте рот на два пальці. Нижня щелепа посувається вперед і назад.
2. Відкрийте рот. Щелепа посувається ліворуч і праворуч.
3. Відкрийте рот. Щелепа рухається праворуч, вгору, ліворуч, униз, ніби утворюючи коло.

Вправи для язика

1. Вихідне положення: рот широко відкритий, язик лежить плоско, не горбиться, кінчиком торкається нижніх передніх зубів. Корінь язика опущений, як у момент позіхання. Висунути язик якомога більше з рота, а потім втягнути так, щоб утворилася лише м'язова грудка, а кінчик язика став непомітним. Після цього язик повертається у вихідне положення.

2. Вихідне положення те ж саме. Нижня щелепа нерухома, кінчик язика піднімається до коренів верхніх передніх зубів і опускається до коренів нижніх передніх зубів.

3. Вихідне положення те ж саме. Язик рухається вправо і вліво до внутрішнього боку щік.

4. Вихідне положення те ж саме, але рот напіввідкритий. Язик висувається назовні «лопаткою», тобто у вигляді широкої плоскої форми, своїми боковими краями торкається куточків рота. Після цього язик повертається у вихідне положення.

5. Висувається язик назовні «жалом», тобто у вигляді загостреної форми. Після цього язик повертається у вихідне положення.

6. По черзі язик висувається то «лопаткою», то «жалом».

7. Рот напіввідкритий. Язик із вихідного положення загинається до м'якого піднебіння і знову повертається на місце.

8. Язик скласти «трубочкою» і висунути назовні.

9. Розкрийте рот, правильне положення язика таке: лежить плоско, кінчик злегка торкається нижніх передніх зубів, не торкаючись нижньої щелепи, а від них до піднебіння. При цьому можна вдаряти ним по зубах, піднебінню (до 10 разів).

Увага! Наголошуйте правильно!

Н	перéпис	С	Ц
навчáння	петля	серéдина	цегляну́й
на́клеп	пісну́й	су́нява	цілий
нато́мість	повста́ння	сі́льськогосподáрський	ці́ган
навшпу́ньки	по́значка	спу́на	цифру́вий
наса́мперед	по́друга	стару́й	Ч
некроло́г	попільну́ця	стійку́й	чарівну́й
нена́видіти	порівня́ний	столя́р	ча́су
нена́висть	порядко́вий	Т	чергову́й
непріязнь несту́	по́смішка	тверду́й	черству́й
ніздря	предме́т	течу́	чітку́й
низьку́й	пру́ріст	тісну́й	читáння
нову́й	пру́спів	тонку́й	чу́танка
чудну́й	пру́ятель	товсту́й	чотирна́дцять
О	прохі́дну́й		чутку́й
одина́дцять	п'яну́ця	У	Ш, Щ
одна́ковий	Р	украї́нський	шовко́вий
оповіда́ння	ра́зом	уро́чистий	шофе́р
о́пріч	ранко́вий	Ф	шу́мний
ота́ман	ре́шето	фарту́х	ща́вель
оці́нка	рі́дку́й	фено́мен	Я
П	ро́збір	Х	яблуне́вий
пара́ліч	руко́пис	хитре́нький	ясе́новий
парте́р		худе́нький	ясне́нький

Навчальна інформація до заняття

Прикметник – це частина мови, що виражає постійну ознаку предмета, граматично виявлену в категоріях роду, числа і відмінка та відповідає на питання *який?, чий?* Поняття якості може бути виражене безпосередньо – якісні прикметники (*зелене дерево*), через відношення до інших предметів – відносні прикметники (*морський вітер*), через відношення до особи – присвійні прикметники (*Іванів батько*). Форми роду, числа та відмінка прикметника не є самостійними, а узгоджуються

з формами роду, числа та відмінка іменників. Якісні прикметники можуть мати форму ступенів порівняння (*точний, точніший, більш точний, менш точний, найточніший, найбільш точний, найменш точний, щонайточніший, якнайточніший*). Прикметники в реченні виступають означеннями та іменними частинами присудків.

Дієприкметник – це особлива форма дієслова, що передає значення динамічної ознаки, яка виявляється в дієслівних (вид, стан, час) та прикметникових (рід, число, відмінок) граматичних категоріях: *квітучий, люблячий, куплений, сіяний, колотий*.

Дієприслівник – це незмінювана дієслівна форма, яка вказує на додаткову дію, пояснюючи в реченні основне дієслово. Дієприслівники мають значення виду і часу. Наприклад: *конспектуючи, ходячи, спитавши*.

Текст і його будова

Текст – це змістова, структурно-граматична єдність речень, груп речень, параграфів, розділів та інших мовленнєвих одиниць, у яких ширше і повніше, ніж у реченні, розгортаються й конкретизуються думки, воля, почуття. У мовленні тексти часто утворюються не лише з речень, а скоріше з їх сукупностей, оскільки інформація реченнями не тільки повідомляється, але зміст повідомлення розгортається, тобто навколо змістового стрижня з'являються додаткові повідомлення-речення. Іноді такий змістовий стрижень розподілений між двома, трьома реченнями в тексті. Характерними ознаками тексту є синтаксична єдність, зв'язність складових одиниць, певна інтонаційно-змістова спільність. Із погляду змістовності текст сприймається як закінчене, об'єднане спільною темою змістове ціле. Текст також є продуктом цілеспрямованого мовленнєвого акту. За прагматичною спрямованістю (знаряддя акту спілкування між адресатом і адресантом із певною метою) текст має свою інформативну наповненість, тобто висвітлює окремий фрагмент мовної картини світу з різним ступенем об'єктивності. Текст – це єдність речень, розташованих у певній послідовності й пов'язаних між собою за змістом, інтонацією, стилем, спрямованістю за допомогою різних мовних можливостей. У мовленні – це висловлювання, що складається з сукупності речень, тим самим утворюючи змістову й структурну цілісність.

Провідні ознаки тексту:

- більше одного речення;
- наявність у сукупності речень спільної теми й провідної думки;
- послідовність викладу інформації та завершеність;
- наявність граматичного й змістового типів зв'язку між одиницями тексту (реченнями).

Текст найчастіше має заголовок. Мінімальною одиницею тексту є речення. Найважливішими ознаками є цілісність, зв'язність, структурна організація, завершеність. Цілісність полягає в тому, що вичерпно викладено тему, а виклад підпорядковано досягненню поставленої мети. Зв'язність тексту виявляється в тому, що

між його складовими частинами – реченнями, групами речень чи більшими компонентами – існує тісний змістовий зв'язок. Тематична близькість, зв'язок між складовими частинами діють у взаємодії. Текст складається з більшої чи меншої кількості речень, але не завжди сукупність речень є текстом.

Для того щоб певна група речень сприймалася як зв'язне висловлювання, текст, необхідне дотримання певних ознак. Першою ознакою тексту є **тема** – про що йдеться в тексті – яка охоплює всі його частини. Необхідною ознакою тексту є його **основна думка** – з якою метою створюється текст. Характеристикою тексту є також **змістовий зв'язок** між реченнями та їх послідовність у викладі змісту.

Засобами зв'язку речень у тексті можуть бути: сполучники (*а, але, і, тому*), лексичні повтори, використання займенників (*він, вона, їх*), вказівних займенників (*при цьому, між тим, крім того*), лексичні прислівникові конкретизатори (*тоді, потім, звідти, звідси*), заміна слів та словосполучень синонімами, вставні конструкції (*по-перше, отже, таким чином, як було сказано вище*), неповні речення тощо.

Робота над текстом

Культурна місія українськими містами «Євро-2012»

«Євро-2012» – стало чудовою нагодою побувати в містах, які приймають чемпіонат, та ознайомитися зі специфікою їхньої культури. Кожне з них має свої особливості. Звання культурної столиці України по праву носить місто Львів. Із 2009 р. йому офіційно присвоєно цей статус. Відповідно, і місьць, де можна збагатитися культурно, у Львові безліч. Тому, хто приїжджає до міста вперше, слід одразу зрозуміти: за один візит неможливо буде побачити та почути все, варте уваги.

**Греко-католицький собор
Святого Юра**

Архітектура Львова не монументальна, у ній немає надлишку та помпезності. Натомість – багата палітра європейських стилів представляє епохи ренесансу, бароко та класицизму. У місті можна натрапити на архітектурні об'єкти в стилі сецесії, арт-деко та модерну. Туристи завжди тримають фотоапарати напоготові, боячись пропустити бодай щось. Колишній Домініканський собор, а тепер греко-католицька церква Святої Євхаристії (пл. Музейна, 1) – велична архітектурна пам'ятка пізнього бароко (XVIII ст.), яка нагадує костюл Карла у Відні. Личаківський цвинтар (Мечникова, 33) – історико-культурний музей-заповідник, перші згадки про поховання в якому датуються XIII ст. Віднедавна на цвинтарі введено нічні екскурсії. Греко-католицький собор Святого

Юра (пл. Св. Юра, 5) – архітектурний ансамбль, виконаний у стилі бароко (XVIII ст.), із багатим іконописним інтер'єром, що символізує єднання християнської культури: духовності візантійського Сходу та латинського Заходу. Каплиця Боїмів (пл. Катедральна, 5) – пам'ятка сакральної архітектури пізнього ренесансу (XVII ст.), що побудована над фамільним склепом родини львівських патриціїв угорського походження. Її фасади оздоблені вирізьбленим іконостасом. Ансамбль «Високий Замок» (вул. Замкова) – старий тінистий парк на горі в самому серці Львова, що був закладений у XIX ст., хоч і не є архітектурною спорудою, проте може чудово допомогти туристові оглянути історичний центр, який, до речі, занесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

У Львові постійно функціонує близько 40 музеїв, у фондах та виставкових залах яких можна побачити майже все: від міцної стародавньої зброї до крихких стародавніх книжок. Рейтинг музеїв Львова виглядає так: Львівська національна галерея мистецтв (вул. Стефаника, 3); музей «Арсенал» (вул. Підвальна, 5); Музей етнографії та художнього промислу (пр. Свободи, 15); Національний музей імені Андрія Шептицького (пр. Свободи, 20); Палац Потоцьких (вул. Коперника, 15).

Палац Потоцьких

Сьогодні в місті діє 8 професійних театрів. Відвідати радимо такі: Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької (пр. Свободи, 28) – репертуар складає 22 опери, 3 оперети та близько 20 балетів, усі вистави йдуть мовою оригіналу; Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької / Театр Скарбека (вул. Лесі Українки, 1) – осередок класичного театру, має широкий репертуар українських та зарубіжних постановок; Львівський академічний театр імені Леся Курбаса (вул. Леся Курбаса, 3) – іноваційний та унікальний театр, що першим здійснив сценічні постановки діалогів Григорія Сковороди, Платона, поезії Василя Стуса та драматичні поеми Ліни Костенко; Львівський драматичний театр імені Лесі Українки (вул. Городоцька, 36) – організатор Всеукраїнського театрального фестивалю «Ні, я жива, я буду вічно жити!», присвяченого творчості Лесі Українки; Львівський академічний духовний театр «Воскресіння» (пл. Григоренка, 5) – приклад поєднання психологічного театру та сучасних мистецьких форм.

Отже, місто Львів може приємно здивувати туристів, що шанують історичну пам'ять та прагнуть побачити за старими фасадами життя сучасного європейського мегаполісу.

Мовне оформлення тексту

1. Використовуючи тлумачні словники, проаналізуйте лексичне значення слів: *бароко, вирізьблений, іконостас, каплиця, класицизм, помпезність, промисел, ренесанс, сакральний, склеп.*

2. З'ясуйте, які слова можуть сформувавши тематичну групу «Мистецтво». Складіть речення, у яких відобразяться ваші культурні вподобання. Обміняйтеся інформацією з одногрупниками про культурні надбання країни, у якій вони проживають.

3. Доберіть із тексту іменники – власні назви (не менше 20). Розподіліть їх за тематичними групами: а) імена, прізвища людей; б) географічні поняття; в) назви організацій. Оформіть свої спостереження у вигляді таблиці за зразком:

№ п/п	Імена, прізвища людей	Географічні поняття	Назви організацій
1.	Соломія Крушельницька	Львів	Львівський драматичний театр імені Лесі Українки
2.	Андрій Шептицький	Україна	Музей етнографії та художнього промислу

4. Доберіть із тексту прикметники (не менше 20). Визначте рід, число й відмінок та закінчення в дібраних словах.

5. Випишіть із тексту прикметники, розподіливши їх за числами (в однині – за родами (чоловічий, жіночий) (не менше 20 слів). Визначте їх граматичні показники.

№ п/п	Чоловічий рід	Жіночий рід	Множина
1.	Драматичний (закінчення <i>-ий</i>)	Сакральної (закінчення <i>-ої</i>)	Старими (закінчення <i>-ими</i>)
2.	Духовного (закінчення <i>-ого</i>)	Культурна (закінчення <i>-а</i>)	Сценічні (закінчення <i>-і</i>)

6. Знайдіть у тексті іменники й замініть їх займенниками *ми, він, вона, воно, вони*. Прочитайте записи. Яку функцію виконують такі слова в тексті? Наприклад: Ансамбль «Високий Замок» (вул. Замкова) – старий тінистий парк на горі в самому серці Львова, що був закладений у 19 ст., хоч і не є архітектурною спорудою, проте може чудово допомогти туристові оглянути історичний центр, який, до речі, занесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

Ансамбль «Високий Замок» (вул. Замкова) – старий тінистий парк на горі в самому серці Львова. Він був закладений у XIX ст., хоч і не є архітектурною спорудою, проте може чудово допомогти туристові оглянути історичний центр. Він, до речі, занесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

7. Доберіть із тексту дієприкметники та дієприслівники. З'ясуйте, граматичні ознаки цих форм дієслова. Перебудуйте прості речення, ускладнені відокремленими членами речення, у складні. Наприклад:

*Туристи завжди тримають фотоапарати наготові, **боячись** пропустити бодай щось.*

Боячись – дієприслівник, недоконаний вид (дієслівна категорія), незмінний (прислівникова категорія), граматичний засіб творення – суфікс -ячи, у реченні обставина.

*Туристи завжди тримають фотоапарати наготові, тому що бояться пропустити бодай щось. Греко-католицький собор Святого Юра (пл. Св. Юра, 5) – архітектурний ансамбль, **виконаний** у стилі бароко (XIX ст.).*

Виконаний – дієприкметник, минулий час, граматичний засіб вираження – суфікс -н- (дієслівна категорія), однина, чоловічий рід, називний відмінок, граматичний засіб їх вираження – закінчення -ий (прикметникові категорії), у реченні означення.

*Греко-католицький собор Святого Юра (пл. Св. Юра, 5) – архітектурний ансамбль, що **виконаний** у стилі бароко (XIX ст.),*

Робота над змістом тексту

1. Прочитайте текст. Визначте мікротеми. Яка інформація в них відображена – фактографічна чи оцінна?

2. Перебудуйте фрагменти тексту, змінивши структуру речень (не менше 10). Зразок: *Тому, хто приїжджає до міста вперше, слід одразу зрозуміти: за один візит неможливо буде побачити та почути все, варте уваги. – Туристи повинні в перший свій візит до міста усвідомити неможливість побачити й почути всю інформацію про Львів.*

3. Доберіть із тексту незнайомі для вас слова (12 слів). Запишіть їх значення, користуючись тлумачними словниками. Наприклад: *духовність – нематеріальний світ, пов'язаний із внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом, зі спільністю ідей, поглядів, прагнень.*

4. Визначте тип тексту: опис, роздум, розповідь. З'ясуйте особливості тексту-опису. Знайдіть у тексті засоби створення тексту опису на граматичному рівні, наприклад, насиченість тексту іменниками, прикметниками, займенниками.

5. Побудуйте діалог із друзями, відповідаючи на запитання: *Чому Львів уважається культурною столицею України? Які стилі представлено в архітектурі міста? Які найбільш визначні архітектурні споруди Львова ви знаєте? Коли було їх збудовано? Скільки музеїв функціонує у Львові? Назвіть, які музеї є найбільш вагомими за якістю експозицій? Чому Львів є визначним театральним містом України? Які театри міста ви б хотіли відвідати і чим зумовлено ваш вибір? Допоможіть друзям знайти рекомендовані місця у Львові, зазначивши їх адреси.*

6. Розкажіть про культурну столицю вашої Батьківщини. Які місця ви могли б рекомендувати туристам для відвідин і чому? Підготуйте їх презентацію у вигляді рекламного ролика.

Робота над компресією тексту

1. Розподіліть текст на композиційні частини. Визначте мікротему кожної з них, дайте назву.
2. Складіть питальний (тезовий) план до тексту.
3. Складіть розгорнутий тезовий план до тексту.
4. Доберіть тези до кожної рубрики плану.

Наприклад: *Архітектура Львова не монументальна, у ній немає надлишку та помпезності. Натомість – багата палітра європейських стилів представляє епохи ренесансу, бароко та класицизму. У місті можна зустріти архітектурні об'єкти у стилі сецесії, арт-деко та модерну. Туристи завжди тримають фотоапарати напоготові, боячись пропустити бодай щось. Колишній Домініканський собор, а тепер греко-католицька церква Святої Євхаристії (пл. Музейна, 1) – велична архітектурна пам'ятка пізнього бароко (XVIII ст.), яка нагадує костюл Карла у Відні. Личаківський цвинтар (вул. Мечникова, 33) – історико-культурний музей-заповідник, перші згадки про поховання в якому датуються XIII ст. Віднедавна на цвинтарі введені нічні екскурсії. Греко-католицький собор Святого Юра (пл. Св. Юра, 5) – архітектурний ансамбль, виконаний у стилі бароко (XVIII с.), із багатим іконописним інтер'єром, що символізує єднання християнської культури: духовності візантійського Сходу та латинського Заходу. Каплиця Боїмів (пл. Катедральна, 5) – пам'ятка сакральної архітектури пізнього ренесансу (17 ст.), що побудована над фамільним склепом родини львівських патриціїв угорського походження. Її фасади багато оздоблені вирізьбленим іконостасом. Ансамбль «Високий Замок» (вул. Замкова) – старий тінистий парк на горі в самому серці Львова, що був закладений у XIX ст., хоч і не є архітектурною спорудою, проте може чудово допомогти туристові оглянути історичний центр, який, до речі, занесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.*

План

1. Мікротема – Архітектурні ансамблі Львова вражають поєднанням стилів різних епох і часів.
2. Чому туристи завжди тримають напоготові фотоапарати, мандруючи вулицями Львова ?
3. Розгорнута теза: *Архітектура Львова не монументальна, у ній немає надлишку та помпезності, натомість – багата палітра європейських стилів представляє епохи ренесансу, бароко та класицизму, а також у місті можна зустріти архітектурні об'єкти в стилі сецесії, арт-деко та модерну.*
4. Перекажіть текст за створеним вами планом.
5. Запишіть основну інформацію тексту.

Стартовий контроль

Диктант

Духовна коштовність

Рідна мова – найбільша духовна коштовність, у якій народ звеличує себе, якою являє світові найцінніші набутки свого серця і мудрості, передає з покоління в покоління досвід, культуру й життєдайні традиції. Рідна мова – незборна таїна, яка робить народ народом й увічнею найточніші порухи його душі. Заглиблюючись у таїну мови, ми засвоюємо золоті скарби народного досвіду й виховуємо у собі творчу особистість. Яка радість чекає кожного, хто відчув глибіню слова серцем і розумом, усвідомив необхідність свого постійного вдосконалення, пізнав щастя духовності. І скрізь на шляхах зростання з нами мова. Вона веде на вершини знань і відчиняє двері до духовної скарбниці людства. Мова – наш найкращий друг, наставник, постійний порадижник і найдосконаліше знаряддя.

Людина опоетизовує найдорожче, увічнею його у слові. Вона хоче словом сказати всьому світові про свої найглибші почуття й зоряні мрії. Людина вибудувала з минулого в прийдешнє золотий міст, яким спішають у серця посланці людяності й любові – викупані в пелюстках квіту і в пробудженнях росяного ранку слова.

Упродовж віків український народ творив і шліфував свою мову, заносючи в мовну скарбницю переплавлені в ніжній душі добірні перлини пізнання, почуття, мрії. Той витворений народом світ мови оточує нас від народження. У безкрайньому океані звуків неповторно звучить мелодія рідного слова. Але це не тільки предивні звуки, це й найтонші відтінки думок і переживань, щедро приготовані для нащадків. І кожне слово – немовби виплекана народом-дивотворцем квітка з неповторним ароматом, з неповторними барвами. Щасливий той, хто в дитинстві пізнав чари слова, виховав у собі жагу пізнання і зберігає її протягом цілого життя (Іван Вихованець).

Завдання до диктанту

1. Складіть тезовий план тексту та запишіть основну текстову інформацію.
2. Знайдіть у тексті прикметники, дієприкметники та дієприслівники. Визначте їх граматичні категорії.

Самостійна робота

Київ – культурна візитівка України

Київ – столиця нашої держави, що може відкрити широку панораму культурних здобутків українського народу.

Архітектура Києва мозаїчна. На вулицях та площах трапляється й українське бароко, і конструктивізм, і класицизм, і готика. У тісному сусідстві можуть опинитися будівлі різних епох: поряд із тисячолітнім храмом височітиме сучасний хмарочос. Обирати місця для відвідування серед такого різноманіття дуже важко. Радимо звернути увагу на такі об'єкти: Успенська Києво-Печерська лавра (вул. Лаврська, 21) –

найбільша православна святиня України; Собор святої Софії (пл. Софійська) – одна з небагатої уцілілих споруд часів Київської Русі; Церква Святого Миколая (вул. Велика Васильківська / Червоноармійська, 77) – витвір відомого київського архітектора Владислава Городецького; Національна опера України імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 50) – монументальна споруда в самому центрі Києва, що поєднує декілька архітектурних стилів; Червоний корпус Київського національного університету імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60) – найстаріша будівля цього навчального закладу, стиль котрої визначається як російський класицизм.

Софія Київська

У Києві функціонує розгалужена система музеїв, усього їх нараховується близько 120. Відповідно, вони різняться за своїм спрямуванням та величиною фондів. Кожен із них вартий уваги, але рекомендуємо насамперед побувати в таких: Національний музей України (вул. Михайла Грушевського, 6) – культурний осередок, що функціонує вже більше 100 років. У його фондах близько 40 000 експонатів; PinchukArtCentre (на перетині вул. Велика Васильківська / Червоноармійська та вул. Басейна, 1/3-2) – міжнародний центр сучасного мистецтва XXI ст.; «Мамаєва Слобода» (вул. Михайла Донця, 2) – просвітницький музей просто неба з відтвореним архітектурним ансамблем Наддніпрянщини XVIII ст.; Національний музей літератури

України (вул. Богдана Хмельницького, 11) – центральний профільний музей, у якому збереглися рідкісні видання творів українських письменників; Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Арсенал» – експозиція сучасних та історичних колекцій.

Театральне життя Києва доволі бурхливе. Варто звернути увагу на такі театри: Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка (вул. Івана Франка, 3) – один із найавторитетніших україномовних театрів України, художнім керівником якого тривалий час був Богдан Ступка; Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки (вул. Богдана Хмельницького, 5) – найбільший російськомовний театр України; Національна опера України імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 50) – репертуар фокусується на творчій спадщині визнаних майстрів; Київський академічний Молодий театр (вул. Прорізна, 17) – осередок молодіжної театральної культури міста з динамічним сучасним репертуаром.

Будинок з химерами

Отже, Київ – сучасне й давнє місто, що поєднує в собі адміністративну, промислову та культурну діяльність і яке, безумовно, буде цікавим для кожного, хто його відвідає. Неповторна атмосфера столиці України залишиться в серці і змусить повернутися сюди знову.

Завдання

1. Розподіліть текст на композиційні частини. Визначте мікротему кожної з них, дайте їм назву.

2. Складіть питальний (тезовий) план до тексту.

3. Складіть розгорнутий тезовий план до тексту.

4. Доберіть тези до кожної рубрики плану.

Наприклад: *Архітектура Києва мозаїчна. На вулицях та площах трапляється й українське бароко, і конструктивізм, і класицизм, і готика. У тісному сусідстві можуть опинитися будівлі різних епох: поряд із тисячолітнім храмом височітиме сучасний хмарочос. Обирати місця для відвідування серед такого різноманіття дуже важко. Радимо звернути увагу на такі об'єкти: Успенська Києво-Печерська лавра (вул. Лаврська, 21) – найбільша православна святиня України; Собор святої Софії (пл. Софійська) – одна з небагатьох уцілілих споруд часів Київської Русі; Церква Святого Миколая (вул. Велика Васильківська / Червоноармійська, 77) – витвір відомого київського архітектора Владислава Городецького; Національна опера України імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 50) – монументальна споруда в самому центрі Києва, що поєднує декілька архітектурних стилів; Червоний корпус Київського національного університету імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60) – найстаріша будівля цього навчального закладу, стиль котрої визначається як російський класицизм.*

План

1. Мікротема – Архітектурні ансамблі Києва вражають мозаїчністю стилів різних епох і часів.

2. Чому в Києві важко обирати місця для туристичних маршрутів?

3. Розгорнута теза: *Архітектура Києва мозаїчна, тому що на вулицях та площах трапляється й українське бароко, і конструктивізм, і класицизм, і готика поруч із сучасними хмарочосами.*

4. Перекажіть текст за створеним вами планом.

5. Запишіть основну інформацію тексту.

6. Підготуйте самостійне висловлювання за темою «Текст і його будова».

Практичне заняття №4, 5

Тема: Іменник. Рід і число іменників. Компресія тексту. Анотування. Наш університет.

Мета. Навчити студентів визначати рід, число іменників, вживати їх правильно у власному мовленні.

Розвивати вміння й навички працювати над компресією тексту (формування вміння анотувати текст, складати розгорнутий питальний план до тексту), розвивати орфоепічну компетентність.

Виховувати повагу до навчального закладу, у якому студенти здобувають знання, інтерес до історії виникнення та становлення Криворізького національного університету.

Орфоепічний тренінг

1. Доберіть по три слова до кожної зі схем. У доборі яких слів виникали труднощі і чому?

Приголосний + голосний + приголосний.

Приголосний + голосний + голосний + приголосний.

Приголосний + голосний + приголосний + голосний.

Приголосний + голосний + приголосний + приголосний + голосний.

2. Змініть у слові один звук так, щоб утворилося нове, де можливо, утворіть кілька нових слів.

Колобок – ..., жито – ..., кажан – ..., мити – ..., байка – ..., малина – ..., хата – ..., школа –

3. Перше слово вимовте без початкового звука, друге – без останнього. Зробіть висновки.

Грізний земляк

змова жарт

марка казкар

слід горець

допис табун

4. Проведіть фонетичні експерименти:

I. На відстані 2-3 сантиметри поставте долоню перед ротом. Вимовте голосні звуки [a], [o], [y], [e], [u], [i]. Яке повітря ви відчули на долоні: тепле чи холодне? Поясніть, чому повітря тепле?

II. На відстані 2-3 сантиметри поставте ще раз долоню перед ротом. Вимовте приголосні звуки [ч], [ж], [ш], [с], [з]. Поясніть, яке повітря ви відчули?

III. Прикладіть до гортані долоню і вимовте звуки по черзі [a] – [ч]; [o] – [ш]; [y] – [ц]; [e] – [ф]; [u] – [с]; [i] – [х]. При вимові яких звуків голосові зв'язки дрижали? Поясніть, чому при вимові голосних звуків голосові зв'язки дрижать?

Навчальна інформація до заняття

Компресія тексту

Компресія тексту (від лат. *compressio* – стиснення) – особливий вид переказу, який передбачає передання зі сприйнятого тексту основного (суттєвого), використовуючи мовні засоби. Досягається внаслідок вилучення надлишкових елементів висловлювання, що мають другорядну інформацію, а також завдяки використанню більш компактних конструкцій (лексичних і граматичних трансформацій).

Компресія тексту необхідна для створення рефератів, тез, анотацій, рецензій, ґрунтується на розкритті смислової структури тексту-першоджерела. Робота над

компресією тексту сприяє більш глибокому його розумінню. Лише той текст осмислений, головний зміст якого можна презентувати у стисненій формі. Читаючи текст, слід окреслювати смислові частини (підтеми тексту) і визначати зв'язки між ними, оскільки компресія здійснюється через розчленування тексту і називання виокремлюваних блоків. Інакше кажучи, уміння працювати з текстом великою мірою залежить від розуміння його структури.

Видами компресії тексту є тези, анотація, реферат, рецензія, що різняться не лише мірою стиснення чи розгорнення змісту першоджерела, але й використанням стандартних кліше під час оформлення вторинного тексту.

Тези передбачають основні думки лекції, доповіді, твору, можуть мати конспективний характер.

Анотація (від лат. *anotation* – примітка) – особливий вид усної чи письмової інформації, у якій наявний перелік основних позицій повідомлення чи коротка характеристика змісту книги, статті, рукопису, тобто максимально скорочений обсяг джерела інформації.

В анотації коротко подано зміст документа, що уможливорює розуміння його теми, перераховано проблеми, які з'ясовано в першоджерелі.

Залежно від мети розмежовують кілька видів анотацій. За змістом вони бувають довідкові та рекомендаційні.

Текст анотації зазвичай стандартизований. Складниками анотації є: інформація про зміст, мета анотації, адресат.

Реферат – (від лат. *refero* – повідомляю) – композиційно організований узагальнений переказ змісту статті, низки статей, книг. Інформує про те, що є суттєвим у джерелі, подає його основний зміст, розкриває концептуальні положення. У рефераті відсутні розгорнуті доведення, розмірковування, порівняння, обговорення результатів, оскільки призначення реферату – передання інформації, а не переконання будь у чому.

Рецензія – коментування основних положень, тлумачення авторської думки, власне її доповнення; узагальнення, аргументування висловленої оцінки; висновки щодо значущості роботи.

Завдання. Прочитайте поданий вище текст. Знайдіть відповіді на запитання.

1. Що називають компресією тексту?
2. Які є види компресії тексту?
3. Що називають тезами?
4. У чому полягає особливість анотації?
5. Які є види анотації?
6. Які основні характеристики реферату?
7. Що називається рецензією?

Іменник. Рід і число іменників

В українській мові майже всі іменники за родами поділяються на три групи: чоловічого, жіночого та середнього роду.

До **чоловічого** роду належать:

- 1) більшість іменників із кінцевим приголосним основи (*степ, дріб, гараж*);
- 2) частина іменників на -а (-я), що вказують на віднесення осіб до чоловічої статі (*староста, Микола, Ілля*);
- 3) деякі іменники на -о (*батько, Павло, Дніпро*).

До **жіночого** роду належать:

- 1) більшість іменників на -а (-я) (*сестра, Софія, земля*);
- 2) частина іменників на приголосний (*ніч, радість, міль, тінь*);

До **середнього** роду належать:

- 1) майже всі іменники на -о, -е (*срібло, марево, море, поле*);
- 2) частина іменників на -а (-я) (*насіння, життя, теля, курча*).

Число виражається у формах однини і множини.

Однина – позначення одного предмета – протиставляється **множині**, що означає кілька або багато предметів (*день – дні, стіна – стіни, комаха – комахи*).

Запам'ятайте!

дитина – діти

мати – матері

друг – друзі

людина – люди

ім'я – імена

дівчина – дівчата

курча – курчата

хлоп'я – хлоп'ята

Робота над текстом

90 років Криворізькому національному університету

Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет» є провідним навчальним і науково-дослідним закладом Кривого Рогу. Університет і місто є ровесниками, оскільки 26 лютого 1919 року Кривий Ріг отримав статус міста, а логічним продовженням цього адміністративно-територіального вищчення стало заснування профільного до потреб регіону навчального закладу.

Із відкриттям у 1922 р. на Криворіжжі першого робітничого технікуму – починається поступовий процес набуття цим навчальним закладом ознак вищої школи, у якій поєднується підготовка інженерних кадрів із науково-дослідною роботою. У перші роки функціонування, коли навчальний процес в основному забезпечували інженери-виробничники, головним завданням технікуму була підготовка фахівців гірничих професій середньої ланки (техніків). Кривбас на той час уже мав усі підстави бути практично невичерпним джерелом для металургії на все ХХ століття і навіть більше, оскільки обсяг рудних запасів сягав близько одного мільярда тонн. Усе це створило підґрунтя для збільшення в місті науковців та перетворення вечірнього робітничого технікуму в гірний інститут (1929 р.), а згодом і до створення у Кривому Розі спеціалізованого науково-дослідного гірничорудного інституту (1933 р.).

У 30-40-х роках КГРІ почав набувати всіх ознак повноцінного вищого навчального закладу міста, у якому висококваліфікований персонал – доценти й професори, кандидати й доктори наук – тісно поєднували науково-дослідну роботу з підготовкою інженерних кадрів. 40-60-і рр. характеризуються тим, що гірничорудний інститут одночасно виконував у місті ще й просвітницьку та загальнокультурну функції.

Із роками – з набуттям КГРІ науково-педагогічної зрілості – він перетворюється не лише на кузню інженерів для гірничої галузі, але й на своєрідного кадрового донора для науково-дослідних та проектних інститутів міста: уже в 50–70-ті роки ХХ століття велика кількість установ Кривого Рогу за рахунок випускників КГРІ, які розвивали нові наукові школи й напрями. Якісне зростання кадрового корпусу КГРІ, вагомі здобутки в науково-дослідній роботі спричинили створення на його базі Академії гірничих наук України, осередком якої стали професори університету – В. Бизов, Ю. Вілкул, Г. Губін, С. Толмачов, П. Федоренко та ін.

Отже, за всі роки свого функціонування КГРІ – КТУ утвердився не лише як провідний вищий навчальний заклад Кривбасу, але й своєрідний центр генерації науковців різних рівнів та продукування наукових знань.

Із 1 грудня 2011 р., напередодні свого 90-річчя, Криворізький технічний університет, що виріс із вечірнього робітничого технікуму, органічно влився в інтегрально новий вищий навчальний заклад міста – Криворізький національний університет.

Мовне оформлення тексту

1. Поясніть значення словосполучень:

науково-педагогічна зрілість;

інтегрально новий вищий навчальний заклад;

якісне зростання кадрового корпусу;

висококваліфікований персонал;

кадровий донор для науково-дослідних та проектних інститутів;

центр генерації науковців різних рівнів та продукування наукових знань.

2. Визначте рід поданих нижче іменників. Укажіть, на основі яких ознак ви відносите іменник до чоловічого, жіночого чи середнього роду.

Університет, місто, ректор, наука, професор, робота, знання, ознака, регіон, центр, база, школа, напрям, століття, кузня, галузь, установа, випускник, науковець, функція, інженер.

3. Визначте рід наведених іменників, поставте наголос, складіть із ними словосполучення.

Зразок: *здобуток* – чол. рід, вагомий *здобуток*.

Продовження, територія, потреба, завдання, професія, ланка, час, джерело, металургія, століття, запас, ознака, персонал, інженер, функція.

4. Запишіть речення. Підкресліть іменники. Визначте їх число.

З роками – із набуттям КГРІ науково-педагогічної зрілості – він перетворюється не лише на кузню інженерів для гірничої галузі, але й на своєрідного кадрового донора для науково-дослідних та проектних інститутів міста: уже в 50–70-ті роки ХХ століття велика кількість установ Кривого Рогу – за рахунок випускників КГРІ, які розвивали нові наукові школи й напрями. Якісне зростання кадрового корпусу КГРІ, вагомі здобутки в науково-дослідній роботі спричинили створення на його базі Академії гірничих наук України, осередком якої стали професори університету – В. Бизов, Ю. Вілкул, Г. Губін, М. Ступнік, С. Толмачов, П. Федоренко та ін.

5. Від поданих іменників утворіть прикметники.

Зразок: нація – національний.

Інститут, наука, гірник, галузь, спеціалізація, культура, логіка, адміністрація, профіль, територія, розвиток, база, зрілість.

6. Доберіть із тексту 10 іменників в однині. Утворіть від них форму множини родового відмінка.

Зразок: університет – університети, університетів.

7. Складіть речення з поданими словами, визначте рід іменників: *листоноша, суддя, староста, лікар, професор, лауреат, коректор.*

8. До поданих прикметників доберіть із тексту іменники:

Інженерний, зрілий, кадровий, випускний, національний, технічний, проектний, навчальний, науковий, гірничий, робітничий, головний, адміністративний, територіальний.

Робота над змістом тексту

1. Дайте відповіді на запитання.

- Який навчальний заклад вважають нині провідним у Кривому Розі?
- У якому Році Кривий Ріг отримав статус міста?
- У чому полягало завдання першого робітничого технікуму?
- Що стало підґрунтям для створення на базі технікуму вищого навчального закладу – інституту?
- Чим характеризуються 30–40-і та 50–60-ті роки для КГРІ?
- Що спричинило створення на базі КГРІ Академії гірничих наук України?
- Хто з науковців (професорів) університету став осередком Академії?
- Коли і з чиеї ініціативи було створено Криворізький технічний університет?
- У якому році створено інтегрально новий вищий навчальний заклад міста – Криворізький національний університет?

2. Замість крапок у поданих реченнях вставте необхідні слова.

1. Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет» є ... навчальним і науково-дослідним закладом Кривого Рогу. 2. У 30–40-х роках КГРІ почав набувати всіх ознак повноцінного вищого навчального закладу міста, у якому висококваліфікований персонал – доценти і професори, кандидати й доктори наук –

тісно ... науково-дослідну роботу з підготовкою інженерних кадрів. 3. В інститутському статусі заклад ... 65 років (1929–1994 рр.), а в 1994 з ініціативи тогочасного ректора В. Бизова на базі КГРІ утворено Криворізький технічний університет.

3. Поставте запитання до виділених слів та словосполучень.

З роками – із набуттям КГРІ науково-педагогічної зрілості – він перетворюється не лише на кузню інженерів для гірничої галузі, але й на своєрідного кадрового донора для науково-дослідних та проектних інститутів міста: уже в 50–70-ті роки ХХ століття велика кількість установ Кривого Рогу – за рахунок випускників КГРІ, які розвивали нові наукові школи й напрями. Якісне зростання кадрового корпусу КГРІ, вагомі здобутки в науково-дослідній роботі спричинили створення на його базі Академії гірничих наук України, осередком якої стали професори університету – В. Бизов, Ю. Вілкул, Г. Губін, С. Толмачов, П. Федоренко та ін.

4. Складіть запитання до прочитаного тексту. Запишіть їх та поставте одне одному.

5. Прочитайте речення і витлумачте зміст виділених сполучень слів та словосполучень. За необхідності послуговуйтеся довідковою літературою.

*1. Університет і місто є ровесниками, оскільки 26 лютого 1919 року Кривий Ріг отримав статус міста, а логічним продовженням цього адміністративно-територіального вивищення стало заснування профільного до потреб регіону навчального закладу. 2. Кривбас на той час уже мав усі підстави бути практично **невичерпним джерелом** для металургії на все ХХ століття і навіть більше, оскільки обсяг рудних запасів сягав близько одного мільярда тонн. 3. З роками – із набуттям КГРІ науково-педагогічної зрілості – він перетворюється не лише на кузню інженерів для гірничої галузі, але й на своєрідного **кадрового донора** для науково-дослідних та проектних інститутів міста: уже в 50–70-ті роки ХХ століття велика кількість установ Кривого Рогу за рахунок випускників КГРІ, які розвивали нові наукові школи й напрями.*

6. Дайте відповіді на запитання, висловлюючи власні міркування.

1. Чи погоджуєтеся ви з тим, що у 30–40-х роках КГРІ почав набувати всіх ознак повноцінного вищого навчального закладу міста?

2. Чи правда, що якісне зростання кадрового корпусу КГРІ, вагомі здобутки в науково-дослідній роботі, спричинили створення на його базі Академії гірничих наук України?

3. Чи дійсно в 50–70-ті роки ХХ століття велика кількість установ Кривого Рогу розвивали нові наукові школи й напрями за рахунок випускників КГРІ?

7. Підготуйте інформацію про найкращий вищий навчальний заклад вашого рідного міста.

Робота над компресією тексту

1. Прочитайте назву поданого вище тексту. Чи можливо на основі назви встановити про що в ньому йдеться? Використайте одну з поданих конструкцій: *текст присвячено чомусь; текст являє собою опис чогось; у тексті описано щось.*

2. Скоротіть речення за рахунок малоінформативних частин.

Із відкриттям у 1922 р. на Криворіжжі першого робітничого технікуму починається поступовий процес набуття цим навчальним закладом ознак вищої школи, у якій поєднується підготовка інженерних кадрів із науково-дослідною роботою. У перші роки функціонування, коли навчальний процес в основному забезпечували інженери-виробничники, головним завданням технікуму була підготовка фахівців гірничих професій середньої ланки (техніків). Кривбас на той час уже мав усі підстави бути практично невичерпним джерелом для металургії на все ХХ століття і навіть більше, оскільки обсяг рудних запасів сягав близько одного мільярда тонн. Усе це створило підґрунтя для збільшення в місті науковців та перетворення вечірнього робітничого технікуму в гірний інститут (1929 р.), а згодом і до створення в Кривому Розі спеціалізованого науково-дослідного гірничорудного інституту (1933 р.).

3. Використовуючи додаткову літературу про Криворізький національний університет, напишіть анотації джерел інформації (близько 3-х).

4. Прочитайте текст. Проаналізуйте його композиційну структуру: виділіть вступ, основну частину і висновок.

5. Складіть анотацію до тексту «90 років Криворізькому національному університету», використовуючи мовні кліше: *статтю присвячено, стаття має характер, серед поданих питань, у статті обґрунтовано, у статті з'ясовано, інформацію розраховано на, у статті йдеться про.*

6. Простежте, як співвідноситься смислове членування тексту з його поділом на абзаци. Визначте мовні засоби зв'язку між частинами тексту.

Самостійна робота

Система вищої освіти в Україні

Нині в Україні діє система вищої освіти, відповідно до якої функціонує три освітньо-кваліфікаційних рівні вищої освіти, кожен із яких передбачає оволодіння відповідною освітньо-професійною програмою:

1) *молодший спеціаліст (неповна вища освіта)* – це освітньо-кваліфікаційний рівень, що передбачає набуття компетенцій для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад;

2) *бакалавр (базова вища освіта)* – освітньо-кваліфікаційний рівень, який передбачає набуття компетенцій для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад;

3) *магістр та спеціаліст (повна вища освіта)* – це освітньо-кваліфікаційний рівень, який передбачає набуття компетенцій для виконання завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад працівників підприємств, або первинних посад наукових та науково-педагогічних працівників.

Щодо підготовки освітньо-кваліфікаційних рівнів, то вона відбувається таким чином:

1) *молодший спеціаліст* – здійснюють технікуми й професійні коледжі, що входять до структури ОНПУ, на основі повної загальної середньої освіти або на основі базової загальної середньої освіти з одночасним одержанням повної загальної середньої освіти;

2) *бакалавр* – здійснюють інститути й факультети ОНПУ на основі повної загальної середньої освіти;

3) *магістр або спеціаліст* (на вибір) – здійснюють інститути й факультети ОНПУ на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр. Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр при цьому може бути отриманий як в ОНПУ, так і в будь-якому іншому вищому навчальному закладі, що має необхідний рівень акредитації та відповідну ліцензію.

Отже, для того, щоб отримати освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр або спеціаліст (повну вищу освіту) за тією або іншою спеціальністю, спочатку необхідно отримати освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр (базову вищу освіту) відповідного напрямку підготовки.

Далі магістри та спеціалісти мають змогу вступити до аспірантури ОНПУ, де здійснюється підготовка фахівців вищої кваліфікації, яка передбачає засвоєння відповідної освітньо-наукової програми та набуття навичок володіння методологією й методикою дослідницької роботи.

Для фахівців вищої кваліфікації передбачається два рівні наукових ступенів, які здобуваються послідовно:

1) *кандидат наук* (відповідає доктору філософії за міжнародною класифікацією) – це науковий ступінь, який присуджується магістрам та спеціалістам на основі публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді за підсумками оригінальних наукових досліджень, результати яких опубліковані в наукових виданнях і мають істотну наукову новизну та практичне значення;

2) *доктор наук* – це науковий ступінь, який присуджується кандидатам наук на основі публічного захисту докторської дисертації в спеціалізованій вченій раді за результатами циклу наукових робіт, які опубліковані у провідних наукових виданнях України і світу, мають вагоме теоретичне та (або) практичне значення в розвитку окремої галузі науки, отримали національне та міжнародне визнання.

Завдання до тексту

1. Випишіть із тексту іменники, розподіліть у таблиці за родами. Проаналізуйте, що є показником роду представлених іменників.

Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
бакалавр (0)	освіта	значення
магістр (0)	наука	видання

1. Утворіть від поданих іменників форми множини. Проаналізуйте систему відмінкових закінчень.
2. Знайдіть у тексті іменники спільного роду. Наприклад: *магістр, бакалавр, спеціаліст*. Поясніть свій вибір.
3. Напишіть анотацію до статті про систему вищої освіти в Україні, використовуючи мовні кліше.
4. Складіть розгорнутий план до тексту. Перекажіть інформацію усно. Запишіть її у вигляді тезового плану.
5. Підготуйте інформацію про систему вищої освіти Вашої країни. Складіть розгорнутий план до тексту. Перекажіть його.
6. Підготуйтеся до участі в дискусії про систему вищої освіти в різних країнах. Зазначте переваги та недоліки, які, на Вашу думку, можна спостерігати в кожній системі освіти.

Практичне заняття №6, 7

Тема: Іменники I та II відмін. Відмінювання іменників. Анотація.

Мета. Навчити студентів розмежовувати іменники I та II відміни, актуалізувати знання про відмінювання іменників; домогтися засвоєння знань про анотацію як різновид компресії тексту, її структуру та стандартні кліше для написання тексту анотації.

Розвивати вміння створювати монологічне та діалогічне висловлювання з опорою на текст за фахом із використанням тез і професійних термінів.

Виховувати повагу до обраної професії, стимулювати прагнення удосконалювати професійну компетентність.

Орфоепічний тренінг

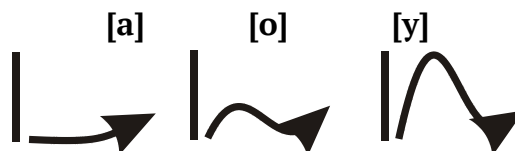
1. Скажіть, чим відрізняється з артикуляційного боку лабіалізований голосний [o] від [y]. Проведіть експеримент. Вимовте голосно підряд звуки [a]-[o]-[y]. Потім вимовте ці ж звуки у зворотному порядку: [y]-[o]-[a]. При вимові якого звука губи менше округлюються і меншою мірою напружуються? При вимові якого звука губи не витягуються вперед?

2. Проведіть експеримент. Кінчиком язика торкайтеся нижніх зубів і злегка тисніть на них, вимовте кілька разів голосні звуки в такому порядку: [a]-[o]-[y]. Потім вимовте ці ж звуки в зворотному порядку: [y]-[o]-[a]. Ви переконалися, що в такому положенні звуки [a]-[o]-[y] вимовляти важко.

Вимова звуків [a]-[o]-[y] здійснюється при рухові задньої частини язика по горизонталі до заднього піднебіння, тобто основна маса язика зосереджена в задній частині ротової порожнини, у передній частині ротової порожнини утворюється резонатор.

Рух язика в горизонтальному і вертикальному напрямках при вимові голосних заднього ряду можна показати на схемі так:

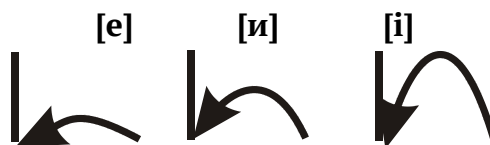
Рух язика при вимові голосних заднього ряду

3. Продовжіть експеримент. Кінчиком язика торкайтеся нижніх зубів і злегка тисніть на них, вимовте кілька разів голосні звуки в такому порядку [e]-[и]-[і]. Потім вимовте ці ж звуки в зворотному порядку: [і]-[и]-[e]. Стежте за рухом спинки язика по горизонталі і вертикалі. При вимові якого з голосних переднього ряду спинка язика високо піднімається вгору, а ротова порожнина ледь відкрита? Установіть, яка частина язика напружується, вимовляючи голосні переднього ряду.

Рух язика в горизонтальному і вертикальному напрямках при вимові голосних переднього ряду можна показати на схемі так:

Рух язика при вимові голосних переднього ряду

Навчальна інформація до заняття

Іменники I та II відмін, відмінювання іменників

За характером основ і відмінкових закінчень змінювані іменники української мови поділяють на 4 відміни. До відмін не належать незмінювані іменники: *депо, таксі, бюро*; множинні іменники: *окуляри, гроші, штани*. До першої відміни належать іменники жіночого та чоловічого роду з закінченням *-а (-я)* в називному відмінку однини (*робота, земля, Микола, суддя*). До другої відміни належать іменники чоловічого роду, що в називному відмінку однини закінчуються на приголосний основи (*дуб, кінь*), а також із закінченням *-о* (*батько, Петро, Дніпро*); іменники середнього роду, що в називному відмінку однини мають закінчення *-о, -е* (*вікно, поле*), а також *-я*, крім тих, у яких при відмінюванні з'являються суфікси *-ен-, -ат (-ят)* (*листя, знаряддя*).

Іменники I та II відмін поділяються на групи: тверду, м'яку та мішану. До твердої групи належать іменники з кінцевим твердим приголосним основи (крім шиплячого) (*троянда, Віктор, світло*). До м'якої групи належать іменники жіночого

та чоловічого роду з кінцевим м'яким приголосним основи (*праця, Ілля, надія*) та іменники середнього роду із закінченням *-е* (*море, поле, серце*). До мішаної групи належать іменники жіночого та чоловічого роду з кінцевим твердим шиплячим приголосним основи (*мережа, межа, лівша*).

Таблиця відмінювання іменників I відміни

Відмінки	Однина				Множина			
	Тверда група <i>стіна</i>	М'яка група		Мішана група <i>круча</i>	Тверда група <i>стіна</i>	М'яка група		Мішана група <i>круча</i>
		Основа не на й <i>земля</i>	Основа на й <i>мрія</i>			Основа не на й <i>земля</i>	Основа на й <i>мрія</i>	
Називний	-а	-я	-я	-а	-и	-і	-ї	-і
Родовий	-и	-і	-ї	-і	-0,-ів	-0,-ей, -ів	-0	-0,-ей
Давальн.	-і	-і	-ї	-і	-ам	-ям	-ям	-ам
Знахідн.	-у	-ю	-ю	-у	-и, -0, -ів	-і, -0, -ей, -ів	-ї, -0	-ї, -0, -ей
Орудний	-ою	-єю	-єю	-єю	-ами	-ями	-ями	-ами
Місцевий	-і	-і	-ї	-у	-ах	-ях	-ях	-ах
Кличний	-о	-е,-ю	-є	-е	-и	-і	-ї	-і

Таблиця відмінювання іменників II відміни чоловічого роду

Відмінки	Однина				Множина			
	Тверда група <i>стіл</i>	М'яка група		Мішана група <i>куц</i>	Тверда група <i>стіл</i>	М'яка група		Мішана група <i>куц</i>
		Основа не на й <i>день</i>	Основа на й <i>край</i>			Основа не на й <i>день</i>	Основа на й <i>край</i>	
Називний	-0, -о	-0	-0	-0	-и, -і, -а	-і	-ї	-і
Родовий	-а, -у	-я, -ю	-я, -ю	-а, -у	-0,-ів	-ей, -ів	-ів	-ів
Давальн.	-ові, -у	-еві, -ю	-еві, -ю	-еві, -у	-ам	-ям	-ям	-ам
Знахідн.	-0, -о, -а, -у	-0, -я -ю	-0, -я, -ю	-0, -а, -у	-и, -і, -0, -ів	-і, -ей, -ів	-ї, -їв	-і, -ів,
Орудний	-ом, -им	-ем	-єм	-ем	-ами, -ьми	-ями, -ьми	-ями	-ами
Місцевий	-і, -ові	-і, -еві, -ю	-ї, -еві, -ю	-і, -еві, -у	-ах	-ях	-ях	-ах
Кличний	-е, -у	-ю	-ю	-е, -у	-и, -і	-і	-ї	-і

Таблиця відмінювання іменників II відміни середнього роду

Відмінки	Однина			Множина		
	Тверда група <i>село</i>	М'яка група <i>поле</i>	Мішана група <i>днище</i>	Тверда група <i>село</i>	М'яка група <i>поле</i>	Мішана група <i>днище</i>
Називний	-о	-е, -я	-е	-а, -і	-я	-а, -і
Родовий	-а	-я	-а	-о, -ей	-о, -ів	-о, -ей
Давальн.	-у	-ю	-у	-ам	-ям	-ам
Знахідн.	-о	-е, -я	-е	-а, -і	-я	-а, -і
Орудний	-ом	-ем, -ям	-ем	-ами, -има	-ями, -ьми	-ами, -има
Місцевий	-і, -у	-і, -ю	-і, -у	-ах	-ях	-ах
Кличний	-о	-е, -я	-е	-а, -і	-я	-а, -і

Запам'ятайте! До м'якої групи належать іменники середнього роду на *-е* з основою на нешиплячий (*море, поле, сонце, серце, віконце*), бо в них під час відмінювання кінцевий приголосний основи стає м'яким.

Анотація

Анотація – це найбільш загальна й коротка характеристика книги або статті. У будь-якій анотації зміст першоджерела не викладається, а лише презентується (називається тема, мета, перераховуються проблеми).

В анотації може бути відображено композицію джерела: вступ, основну частину, висновки (із характеристикою їх композиційних та змістових особливостей). Обсяг анотації залежить від обсягу представленого в ній джерела. Зазвичай анотація містить 30–50 слів (або 3-5 речень), у деяких випадках анотація може бути представлена складним реченням.

Види анотацій:

За змістом та метою – довідкові та рекомендаційні. Довідкові (інформативні) анотації – це коротка об'єктивна інформація про тематику книги або статті. У ній не розкривається зміст, як у рефераті, а тільки перераховуються питання, що розкрито в джерелі. Окрім того, у такій анотації можуть бути сформульовані мета роботи, методи подачі інформації, структура роботи, зазначено наявність ілюстративного матеріалу, сформульовано головний висновок, зроблений автором. Рекомендаційні анотації зазвичай містять не тільки інформацію про джерело, а й подають рекомендації щодо його використання тією чи тією категорією читачів. При цьому враховуються рівень їх підготовки, вікові характеристики тощо. Інакше кажучи, рекомендаційна анотація акцентує увагу, якому колу читачів може бути адресовано інформацію в анованому джерелі.

За кількістю джерел (монографічні та групові). Монографічна анотація подає характеристику лише одного друкованого джерела – однієї книги або статті. Групова

анотація – це анотація, що містить характеристику двох і більше друкованих джерел, що зазвичай близькі за тематикою та проблематикою. У груповій анотації розкривається інформація про спільність тематики представлених джерел, а також розкривається специфіка кожної книги або статті із групи представлених. Групова анотація передбачає вказівку, на кого розраховано інформацію.

Алгоритм написання анотації

1. Прочитайте назву статті. Поміркуйте щодо її тематики.
2. Знайдіть прізвище автора, яке може бути надруковане на початку або в кінці статті. Запишіть прізвище автора, ініціали. Якщо авторів декілька, то запишіть усіх авторів.
3. Визначте місце та рік видання статті, книги.
4. Прочитайте статтю, розподіляючи її на смислові частини, підтеми.
5. Дайте назву кожній частині, тобто складіть план статті.
6. Подумайте про смислове співвідношення частин, про характер викладу кожної частини і про мовні засоби оформлення тексту анотації.
7. Напишіть анотацію, визначте та сформулюйте, хто може послуговуватися матеріалами статті.
8. Відредагуйте текст анотації.

Робота над текстом

Корисні копалини України

В Україні зазвичай добувають корисні копалини з невеликих глибин (до 1 тис. м). Отже, вони тісно пов'язані з будовою саме верхніх шарів земної кори. Тому для різних тектонічних структур характерні певні групи корисних копалин.

Корисні копалини осадового походження поширені переважно в межах тектонічних западин і плит платформних областей, а також передгірських крайових прогинів. Тобто вони характерні для структур, які в минулому були басейнами нагромадження осадового матеріалу, що зносився з прилеглих територій.

Магматичні та метаморфічні породи потрібно шукати в горах зі слідами вулканічних процесів, а також у кристалічних щитах, де близько до поверхні залягають давні магматичні та метаморфізовані породи. Формуються їхні родовища, як правило, на стиках літосферних плит. Наприклад, на континентах у місцях розвитку рифтових зон утворюються родовища марганцю, заліза та міді. У зоні зіткнення материкових літосферних плит виникають поклади міді, сірки, урану. До них належать, у більшості випадків, рудні корисні копалини, а також графіт, алмази тощо. Утворюються вони в результаті остигання магми в тріщинах земної кори, метаморфізації магматичних чи осадових порід під впливом високої температури й тиску.

У межах України давні магматичні й метаморфічні породи виходять на поверхню або залягають на невеликих глибинах Українського кристалічного щита.

Із метаморфізованими архейськими та протерозойськими породами цього масиву пов'язані великі поклади залізних руд (Криворізьке, Кременчуцьке, Білозерське, Керченське родовища), нікелю (Побузьке родовище), титану (центральна частина Придніпровської височини), урану (південна частина Придніпровської височини). Метаморфічного походження і значні поклади графіту (Завалівське родовище). З явищами вулканізму і викидами гарячої води, тріщинами земних надр пов'язані свинцево-цинкові та ртутні руди Донбасу, свинцево-цинкові – Закарпаття.

В Україні розвідано 90 видів корисних копалин, які зосереджено майже у 8 тис. родовищ.

При господарському аналізі корисних копалин прийнято класифікацію корисних копалин за походженням – паливні, рудні, нерудні.

Паливні (горючі) корисні копалини. На території України знаходяться Донецький і Львівсько-Волинський кам'яновугільні та Дніпровський буровугільний басейни. *Донецький басейн* у межах України (Великий Донбас) займає площу понад 50 тис. км² (тут залягає коксівне, газове вугілля, антрацит). Донецький басейн є основним у вугільній промисловості країни. Запаси вугілля оцінюються в 109 млрд. тонн у шарах потужністю 0,6–1,2 м. Із 1949 р. освоюється Західний Донбас, розташований на північному сході Дніпропетровської області і частково в Харківській області. Нині в Донбасі більше ста ділянок, загальні запаси яких становлять близько 12 млрд. тонн. *Львівсько-Волинський басейн* знаходиться на заході України, має площу близько 10 тис. км².

Максимальна потужність кам'яновугільних шарів – 2,8 м, вугілля сірчисте, використовується як енергетична сировина і для коксування. Звичайним шахтовим способом тут можна добувати лише 30% запасів вугілля. Тому потрібно розширювати добування шляхом підземної газифікації в районах із малопотужними шарами вугілля. *Дніпровський буровугільний басейн* займає площу близько 150 тис. км². Його родовища знаходяться в Кіровоградській, Дніпропетровській і Житомирській областях. Загальні розвідані запаси становлять 6 млрд. тонн. Родовища бурого вугілля відомі також у Полтавській і Харківській областях, у Придністров'ї, Прикарпатті і Закарпатті. Родовища горючих сланців є в Карпатах, на Поділлі, у Кіровоградській області (найбільше Бовтиське родовище). Торфові родовища знаходяться переважно на Поліській низовині, у річкових долинах.

В Україні за останні роки виявлено близько 150 нових нафтових, нафтогазових, газоконденсатних і газових родовищ. Родовища нафти й газу зосереджено в трьох регіонах: Карпатському, Дніпровсько-Донецькому, Причорноморсько-Кримському.

Карпатський нафтогазоносний регіон охоплює родовища Прикарпаття, Українських Карпат і Закарпаття. Більшість нафтових і газових родовищ знаходяться у Львівській та Івано-Франківській областях і приурочені до Прикарпатського прогину. Тут виявлено понад 30 родовищ газу, багато з яких у результаті тривалої

експлуатації майже повністю вичерпано. Найбільшими нафтогазовими родовищами є Долинське, Бориславське, Волицьке, Битківське, Угерське, Залужанське, Дашавське. Промислове значення мають і нещодавно відкриті газові родовища Закарпаття. Понад 80 % видобутку нафти й газу припадає на *Дніпровсько-Донецький нафтогазоносний регіон*. Найбільшими газовими родовищами є Шебелинське, Західнохрещищенське і Єфремівське (сумарні запаси понад 970 млрд. м³), нафтовими – Лесяківське, Глинсько-Розбишівське, нафтогазовими – Гнідинцівське, Качанівське, Яблунівське.

Причорноморський нафтогазоносний регіон займає територію Причорноморської низовини та степового рівнинного Криму. У ньому розвідано понад 60 родовищ нафти й газу. Найбільшими серед них є Джанкойське, Глібівське, Штормове, Казантипське. Вважаються перспективними щодо газу й нафти глибинні ділянки земної кори та підводні надра Чорного моря. Перспективними щодо газу є ділянки Чорного моря на глибинах 700–750 м. На глибині 300–350 м існують умови для утворення сумішей вуглеводневих газів. Про можливість їх добування свідчить досвід інших країн.

Рудні (металеві) корисні копалини. Україна має багаті поклади залізних і марганцевих руд (відповідно 5 % і 20 % запасів світу), на основі яких розвивається її чорна металургія. Рудні концентрати також вивозять в інші країни. В Україні освоєно 35 родовищ залізних руд осадового і метаморфічного походження. Загальні запаси залізних руд складають 27 млрд. т. Багаті залізні руди зосереджені в Криворізькому залізорудному басейні, Кременчуцькому і Білозерському залізорудних районах, дещо бідніші – у Керченському басейні. *Криворізький залізорудний басейн* – один із найбільших залізорудних басейнів світу. Залізні руди тут добувалися ще скіфами в V–IV ст. до н. е. Криворізький басейн приурочений до центральної частини Українського щита і займає площу близько 300 км² (Дніпропетровська і частково Кіровоградська області). Основне промислове значення мають магнетитові й залізісті кварцити, у результаті збагачення яких дістають концентрат із вмістом заліза до 65 %.

У Кривбасі відомо понад 300 родовищ багатих залізних руд, їх розвідані запаси становлять 18 млрд. тонн. Нині видобування залізних руд ведеться вже на глибині 1000 м. Найперспективнішим районом на багаті залізні руди є Саксаганське рудне поле.

Кременчуцький залізорудний район приурочений до північно-східного схилу Українського щита (Полтавська область). Уміст заліза в рудах становить 27–40 %. Розвідані запаси магнетитових кварцитів Кременчуцької магнітної аномалії оцінюються в 4 млрд. тонн. *Білозерський залізорудний район* тягнеться смугою, що має 20 км завширшки і 65 км завдовжки південним схилом Українського щита (Запорізька область). Тут зосереджені родовища залізістих і магнетитових кварцитів. У багатих рудах вміст заліза становить 58–61 %. За запасами багатих руд цей район поступається тільки Кривбасу. Значна глибина залягання руд робить можливим їх видобування тільки шахтним способом.

У Керченському залізорудному басейні залягає бурий залізняк із вмістом заліза до 40 %. Руди залягають близько до поверхні і їх видобуток можливий відкритим способом. Його запаси становлять 1,8 млрд. тонн. Геологи вважають, що перспективним на залізну руду є дно Азовського моря.

Україна багата на марганцеві руди. *Нікопольський марганцевий басейн* – один із найбільших у світі. Складається з Нікопольського і Великотокмацького родовищ, а також рудоносних площ на межиріччі Дніпро – Інгулець. Басейн розміщений на території Дніпропетровської і Запорізької областей. Уміст марганцю в окисних рудах в середньому 25–30 %, а загальні запаси руди – понад 2 млрд. тонн.

В Україні є руди кольорових металів. У Кіровоградській області знаходяться родовища нікелевих руд (Побузьке, Деренюське і Липовеньківське), у Дніпропетровській – алюмінієвих – глинозему (Малишівське і Вовчанське родовища), на Закарпатті – поліметалевих руд (Берегівське, Беганське і Мужієвське родовища). Унікальні родовища титанових руд розробляються в Житомирській і Дніпропетровській областях. На Кіровоградщині залягають уранові руди. За розвіданими запасами ртутної руди (кіновар) наша країна посідає друге місце у світі. Поклади цієї сировини виявлено в Донецькій і Закарпатській областях. До недавнього часу вважали, що в Україні немає золота для промислового видобутку. Нині українськими геологами відкрито понад 15 його родовищ. Вони зосереджені в Придніпров'ї, Приазов'ї, Донбасі та на Закарпатті. Українські геологи нещодавно виявили значні поклади мідних руд на Волині.

За запасами **нерудних (неметалевих) корисних копалин** Україна посідає одне з провідних місць у світі. Так, родовища самородної сірки й озокериту в Прикарпатті – найбільші у світі. Озокерит використовується в парфумерії, легкій промисловості, медицині, а сірка – у хімічній промисловості. Родовища кам'яної солі розробляються в Донбасі (Артемівське, Слов'янське) і в Закарпатті (Солотвинське). Багаті на солі водойми Азово-Чорноморського узбережжя, особливо затока Сиваш. Хлоридно-сульфатні родовища калійних солей знаходяться в Прикарпатті – Калуш-Голинське, Стебниківське. Родовища нерудної сировини для металургійної промисловості є в різних районах України: магнезит (вогнетрив) – у Запорізькій і Дніпропетровській областях, вогнетривкі глини – у Донецькій області (Часовоярське родовище), кварцити – у Житомирській, флюсові вапняки – у Донецькій області і Криму. Як технічна сировина використовуються азбест (Побужжя, Приазов'я), тальк, пірофілітові сланці (Житомирська область), слюда, бентонітові глини (Черкаська область), барит (Закарпатська область), графіт (Кіровоградська область). Сировиною для керамічної і скляної промисловості є польові шпати, скляні піски. Україна багата запасами цементної сировини й різноманітних будівельних матеріалів. За запасами гранітів, лабрадоритів (Житомирська область) Україна в Європі є поза конкуренцією.

В Україні є родовища дорогоцінного й напівдорогоцінного каміння (берил, аметист, бурштин, яшма, гірський кришталь, моріон). Поклади його відомі в Кри-

воріжжі, Приазов'ї, Криму, Закарпатській і Житомирській областях. Перспективними для видобутку бурштину є Житомирська, Рівненська й Волинська області. В Україні є перспективи відкриття й видобутку родовищ такого дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння, як опал, топаз, гранат, родоніт, онікс. В Україні є родовища фосфоритів – сировини для виробництва добрив (Донецька й Сумська області, Середнє Подніпров'я). Новим видом корисних копалин є сапонін – камінь родючості, його родовища виявлено на півночі Хмельницької області. Україна відома своїми лікувальними мінеральними водами (Миргород, Свалява, Трускавець, Феодосія), лікувальними грязями (Саки, Євпаторія).

Раціональне використання корисних копалин базується на комплексному підході до їх вивчення, розробки родовищ, використання сировини без утрат.

Мовне оформлення тексту

1. Випишіть із тексту іменники – власні назви, що належать до I та II відмін, розподіліть їх за групами (тверда, м'яка, мішана).

2. Випишіть із тексту термінологічну лексику. Послугуйтеся словниками, розтлумачте її значення.

3. До поданих прикметників доберіть із тексту іменники. Запишіть отримані словосполучення.

Зразок: *корисні – корисні копалини.*

Вулканічний, гірський, дорогоцінний, земний, комплексний, кристалічний, лікувальні, літосферний, магматичний, метаморфічний, мінеральний, напівдорогоцінний, платформний, ртутний, свинцево-цинковий, тектонічний.

4. Виділені дієслова замініть на віддієслівні іменники. Залежні іменники поставте в потрібному відмінку, визначте його. Користуйтеся словами для довідок.

Зразок: *видобувати бурштин – видобуток бурштину.*

Розробляти родовища – ...; розвідувати руду – ...; використовувати озокерит – ...; виявити поклади – ...; утворювати газ – ...; оцінювати запаси –

Слова для довідок: *утворення, оцінка, розвідка, виявлення, використання, розробка.*

5. Випишіть із тексту терміни, іменники II відміни чоловічого роду. Поставте їх у родовому відмінку однини. Поміркуйте, які закінчення вони матимуть: *-а (-я)* чи *-у (-ю)*? Перевірте правильність своїх думок за допомогою орфографічного словника української мови.

Запам'ятайте! В українській мові назви неістот мають відповідний поділ.

1. Назви чітко окреслених предметів і понять. Це охоплювані зором предмети (*ключ, дуб*), частини тіла (*палець, лоб*), дні тижня та назви місяців (*понеділок, жовтень*), різні міри (*метр, кілограм*), наукові терміни (*атом, суфікс*). У родовому відмінку однини використовуються закінчення *-а (-я)*.

2. Назви нечітко окреслених предметів і понять. Це предмети, які не мають певних меж (космос, ліс), назви великих споруд (завод, стадіон), територій (Крим, Казахстан), збірні назви (горох, пісок), назви речовин (граніт, мармур), явищ (грім, вітер), дій (біг, розгляд), станів (сон, гнів), абстрактних понять (прогрес, мир). У родовому відмінку однини використовуються закінчення -у (-ю).

Наприклад: кварцит – кварциту, фосфорит – фосфориту, графіт – графіту. У родовому відмінку одини використовуються закінчення -у (-ю), оскільки ці слова означають назви речовин.

3. Слова та словосполучення із дужок поставте в потрібному відмінку. Визначте відміну та відмінок цих слів.

У межах (Україна) давні магматичні й метаморфічні породи виходять на поверхню або залягають на (невеликі глибини) Українського кристалічного (щит). Львівсько-Волинський басейн знаходиться на (захід) (Україна), має (площа) близько 10 тис. км². Торфові родовища знаходяться переважно на Поліській (низовина), у річкових (долина). На глибині 300–350 м існують умови для утворення сумішей (вуглеводневий газ). У Кіровоградській області знаходяться (родовище) нікелевих (руда) (Побузьке, Деренюське і Липовеньківське), у Дніпропетровській – алюмінієвих – (глинозем) (Малишівське і Вовчанське родовища), на Закарпатті – поліметалевих (руда) (Берегівське, Беганське і Мужієвське родовища). Родовища нерудної (сировина) для металургійної промисловості є в різних (район) України: магнезит (вогнетрив) – у Запорізькій і Дніпропетровській областях, вогнетривкі глини – у Донецькій області (Часовоярське родовище), кварцити – у Житомирській, флюсові вапняки – у Донецькій області і (Крим).

4. Випишіть із тексту іменники власні назви й укладіть парадигми їх відмінювання. Послугуйтеся таблицею відмінювання географічних назв.

Зразок:

Н. в.	Суми	Канів	Одеса	Біла Церква
Р. в.	Сум	Канева	Одеси	Білої Церкви
Д. в.	Сумам	Каневу	Одесі	Білій Церкві
З. в.	Суми	Канів	Одесу	Білу Церкву
О. в.	Сумами	Каневом	Одесою	Білою Церквою
М. в.	(у) Сумах	(у) Каневі	(в) Одесі	(у) Білій Церкві
Кл. в.	Суми	Каневе	Одесо	Біла Церкво

Запам'ятайте! В українській мові є незмінювані іменники. До них належать:

- 1) слова іншомовного походження: таксі, радіо, Конго, Марокко;
- 2) жіночі прізвища – українські та іншомовного походження, що закінчуються на приголосний (Пентилюк, Сергійчук), на -енко, -ко (Павленко, Яценко), російські прізвища на -ово (Журново), на -аго (Живаго), -их (Черних);
- 3) складноскорочені слова (ООН, зам. директора).

Робота над змістом тексту

1. Прослухайте текст, потім прочитайте його вголос.

2. Дайте відповіді на запитання до тексту: *Який основний вугільний басейн України? У яких областях України знаходяться найбільші нафтогазові родовища і як вони називаються? Яку площу займає Криворізький залізорудний басейн? Де розміщено поклади марганцевих руд в Україні? Де в Україні зосереджено поклади золота та уранових руд? Які нерудні корисні копалини є в Україні? Які запаси дорогоцінного та напівдорогоцінного каменю спостерігаються на території України?*

3. Поставте запитання до виділених слів та словосполучень: *Із метаморфізованими архейськими та протерозойськими породами пов'язані великі поклади залізних руд (Криворізьке, Кременчуцьке, Білозерське, Керчинське родовища), нікелю (Побузьке родовище), титану (центральна частина Придніпровської височини), урану (південна частина Придніпровської височини). Донецький басейн у межах України (Великий Донбас) займає площу понад 50 тис. км² (тут залягає коксівне, газове вугілля, антрацит). Карпатський нафтогазоносний регіон охоплює родовища Прикарпаття, Українських Карпат і Закарпаття. Більшість нафтових і газових родовищ знаходяться у Львівській та Івано-Франківській областях і приурочені до Прикарпатського прогину. Багаті залізні руди зосереджені в Криворізькому залізорудному басейні, Кременчуцькому і Білозерському залізорудних районах, децю бідніші – у Керченському басейні. Нікопольський марганцевий басейн – один із найбільших у світі, уміст марганцю в окисних рудах у середньому 25–30%, а загальні запаси руди – понад 2 млрд. тонн. У Кіровоградській області знаходяться родовища нікелевих руд (Побузьке, Деренюське і Липовеньківське), у Дніпропетровській – алюмінієвих руд, глинозему (Малишівське і Вовчанське родовища), на Закарпатті – поліметалевих руд (Берегівське, Беганське і Мужієвське родовища). Унікальні родовища титанових руд розробляються в Житомирській і Дніпропетровській областях. На Кіровоградщині залягають уранові руди. За розвіданими запасами ртутної руди (кіновар), поклади якої виявлено в Донецькій і Закарпатській областях, наша країна посідає друге місце у світі.*

4. Послуговуючись географічною картою, розкажіть про родовища корисних копалин в Україні та розпитайте товаришів в академічній групі про багатство надр їхньої Батьківщини.

5. Використовуючи дані таблиці, розкажіть про фізичні властивості металів.

Фізичні властивості металів

Назва	Символ	Щільність	Температура плавки	Супротив матеріалу	Коefіцієнт теплопровідності	Коefіцієнт лінійного розширення
Алюміній	Al	2,70	659,1	2,69	207	22,58
Вольфрам	W	18,8	3370	5,5	130	4,3
Залізо	Fe	7,87	1535	9,71	75	11,9
Золото	Au	19,3	1063	2,22	310	14,0

Мідь	Cu	8,93	1083	1,67	398	16,61
Нікель	Ni	8,6 – 8,9	1455	6,84	92	13,4
Олово	Sn	7,29	231,9	12,8	65	21,4
Свинець	Pb	11,34	327,3	20,6	34,89	28,3
Титан	Ti	4,5	1668	55	15,5	7,7
Цинк	Zn	6.92	419,5	5,92	111	30,0

6. Ознайомтесь з інформацією, поданою в таблиці. Послугуйтечись підручниками з хімії, таблицею Д. Менделєєва, запишіть хімічні символи запропонованих корисних копалин. Зробіть висновки щодо промислової класифікації корисних копалин, використовуючи конструкції: **розподіляється на (що?), поділяється на (що?), належить до (чого?), входить до (чого?), містить у собі (що?)**.

Промислова класифікація корисних копалин

Тип	Назва корисних копалин
Металеві корисні копалини	Чорні метали – залізо, марганець, хром, титан, кобальт. Кольорові метали – мідь, свинець, цинк, алюміній, олово, ртуть. Благородні метали – золото, срібло, платина. Радіоактивні метали – уран, торій. Рідкісні метали – цирконій, гафній, ніобій, тантал. Легкі метали – берилій, літій, магній. Розсіяні метали – індій, галій, германій. Рідкоземельні метали – церій, ітрій.
Неметалеві корисні копалини	Пісок, гравій, глина, вапняк, мрамур та ін. Апатити, фосфорити, сірка, мінеральні солі, слюди, азбест, графіт та ін. Дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння – алмаз, рубін, аметист тощо. Горючі корисні копалини – вугілля, торф, нафта, горючі сланці, горючі газу.

Робота над компресією тексту

1. Ознайомтесь із зразками анотацій до підручників та посібників із Вашої спеціальності. Запишіть кілька прикладів анотацій до Ваших підручників. Зверніть увагу на мовне оформлення анотації.

Смислові компоненти тексту	Мовні засоби вираження смислу
Назва і тема статті (книги)	Дана, представлена, подана стаття (книга)... Стаття (книга) називається, має назву... Тема статті (книги)...; представлену статтю (книгу) присвячено

	темі...; Статтю (книгу) написано на тему ...; у статті йдеться про... ; автор статті (книги) розповідає про...
Проблематика статті (книги)	У статті (книзі) розглянуто...; поставлено питання про те, що...; у статті (книзі) автор торкається питань про...; автор висвітлює питання про...; автор зупиняється на таких проблемах.... У статті (книзі) викладено (що?)...; представлено наукову позицію...; узагальнено досвід роботи...; подано аналіз (чого?)...; подано оцінку (чого?)...; представлено опис (чого?); представлено наукове обґрунтування (чого?).
Композиція статті (книги)	Стаття (книга) складається із...; починається з...; у статті (книзі) можна виділити вступ, основну частину, висновки. Книга (стаття) складається із ... глав, частин, розділів. У вступній (першій) частині йдеться про...; підіймається питання про те, що...; викладається історія питання; йдеться про... В основній частині статті (книги) подано опис...; подано аналіз...; викладається наукова позиція ...; подано характеристику (чого?)... В основній частині значне місце відведено (чому?)...; багато уваги приділено (чому?)...; основну увагу звернено (на що?)... У висновках зроблено підсумки дослідження; узагальнено сказане вище; подано оцінку (чому?)...; підкреслено (що?)...; статтю завершено (чим?)...
Включення ілюстративного матеріалу до статті (книги)	У статті міститься велика кількість прикладів та ілюстративного матеріалу. Автор наводить факти, цифри, відомості, що ілюструють та підтверджують основні положення статті. Автор спирається на цифри, факти, дані. У статті наведено цитати (звідки?). Автор цитує висловлювання (кого?), слова (чиї?), цитує (кого?).
Мета статті (книги)	Мета автора статті (книги) полягає в тому, щоб висвітлити, узагальнити (що?); подати аналіз (чого?), оцінка (чого?). Стаття (книга) має на меті показати, узагальнити...
Адресат статті (книги)	Статтю (книгу) адресовано спеціалістам / неспеціалістам; широкому колу читачів; статтю (книгу) розраховано (на кого?); стаття (книга) цікава для...

2. Ознайомтеся зі стандартними кліше для написання анотації тексту. Напишіть кілька варіантів анотації до поданого тексту за фахом. Проаналізуйте їх мовні особливості.

3. Напишіть розгорнуті тези до тексту за фахом. На основі поданих тез складіть анотацію.

4. Використовуючи тезовий план, відновіть основний зміст тексту.

5. Прочитайте подані висловлювання. З'ясуйте зміст прочитаного, сформулюйте тезу.

Криворізький залізорудний басейн – один із найбільших залізорудних басейнів світу. Залізні руди тут добувалися ще скіфами в V–IV ст. до н. е. Криворізький басейн приурочений до центральної частини Українського щита і займає площу близько 300 км² (Дніпропетровська і частково Кіровоградська області). Основне промислове значення мають магнетитові і залістисті кварцити, у результаті збагачення яких дістають концентрат із вмістом заліза до 65%. У Кривбасі відомо понад 300 родовищ багатих залізних руд, їх розвідані запаси становлять 18 млрд. тонн. Нині видобування залізних руд ведеться вже на глибині 1000 м. Найперспективнішим районом на багаті залізні руди є Саксаганське рудне поле.

*За запасами **нерудних (неметалевих) корисних копалин** Україна посідає одне з провідних місць у світі. Так, родовища самородної сірки й озокериту в Прикарпатті – найбільші у світі. Озокерит використовується в парфумерії, легкій промисловості, медицині, а сірка – у хімічній промисловості. Родовища кам'яної солі розробляються в Донбасі (Артемівське, Слов'янське) і в Закарпатті (Солотвинське). Багаті на солі водойми Азово-Чорноморського узбережжя, особливо затока Сиваш. Хлоридно-сульфатні родовища калійних солей знаходяться в Прикарпатті – Калуш-Голинське, Стебниківське. Родовища нерудної сировини для металургійної промисловості є в різних районах України: магнезит (вогнетрив) – у Запорізькій і Дніпропетровській областях, вогнетривкі глини – у Донецькій області (Часовоярське родовище), кварцити – у Житомирській, флюсові вапняки – у Донецькій області й Криму. Як технічна сировина використовуються азбест (Побужжя, Приазов'я), тальк, пірофілітові сланці (Житомирська область), слюда, бентонітові глини (Черкаська область), барит (Закарпатська область), графіт (Кіровоградська область). Сировиною для керамічної й скляної промисловості є польові шпати, скляні піски. Україна багата запасами цементної сировини й різноманітних будівельних матеріалів. За запасами гранітів, лабрадоритів (Житомирська область) Україна в Європі є поза конкуренцією.*

Самостійна робота

Класики економічної науки

Кожна наука має своїх класиків. Представник економічної теорії Адам Сміт у вступі до своєї основної праці відзначав, що економічна наука досліджує причини зростання продуктивності суспільної праці, природний порядок розподілу продукту між різними класами і групами людей у суспільстві, сутність капіталу та способи його нагромадження. На підставі аналізу дійсності, вважав А. Сміт, економічна наука має пропонувати таку економічну політику, яка б давала людям щедрий дохід або засоби до існування, а точніше – забезпечувала б їм можливість самостійно їх добувати.

А. Сміт

Дж. Міль

А. Маршалл

П. Самуельсон

Адам Сміт народився 1723 р. недалеко від Единбурга в родині службовця митниці. Досить рано, у 14-річному віці, Адам вступає до університету м. Глазго. Обравши гуманітарний напрям освіти, він, окрім того, займається математикою й астрономією. Після закінчення університету А. Сміт отримує стипендію на навчання в Оксфорді. Пізніше обіймає посаду професора з суспільних наук в університеті Глазго. Головний твір А. Сміта «Дослідження про природу і причини багатства народів» побачив світ у Лондоні 1776 р. Він став результатом 20-річного вивчення індустріального розвитку Англії, у якій щойно здійснилась промислова революція. «Дослідження...» А. Сміта складається з п'яти книжок: перша – аналіз вартості й додаткової вартості, друга – дослідження природи капіталу та його нагромадження, третя – аналіз розвитку економіки Європи на шляху від феодалізму до капіталізму; четверта – аналіз поглядів представників двох напрямів у тогочасній економічній науці – меркантилізму та фізіократії, п'ята – дослідження доходів і витрат держави. Основна ідея теоретичних поглядів А. Сміта – економічна свобода, за якої вільна людина, керуючись особистими інтересами, без зовнішнього примусу може забезпечувати всім необхідним себе і суспільство. Навіть якщо б ідея природної економічної свободи – *laissez-faire* – була єдиним внеском А. Сміта в економічну теорію, то й тоді б він залишив помітний слід у науці.

Видатний англійський економіст XIX ст. **Джон Міль**, що мав і досі має вплив на погляди багатьох економістів, у попередніх зауваженнях до своєї основної праці зазначав, що предмет економічної науки в усі часи опинявся в центрі практичних інтересів людей. І таким предметом є багатство. Наука досліджує сутність багатства, його виробництво й розподіл, чинники, що зумовлюють процвітання або занепад суспільства.

Джон Міль народився в Лондоні 1806 р. в родині державного службовця. Батько застосовував до сина особливу систему виховання. Хлопчик мав чіткий розклад наукових занять, перелік книг для засвоєння, завдання для написання творів і критичних коментарів. Він самостійно займався вищою математикою, природознавством, історією, читав лекції меншим братам і сестрам. У підлітковому віці Джон справляв враження дорослої ерудованої людини. Із 13 років він займався економіч-

ною наукою. Головна праця Дж. Мілля «Основи політичної економії» складається з п'яти частин, у яких аналізується виробництво, розподіл, обмін, розвиток капіталізму та роль держави в економіці. Будучи всебічно освіченою людиною, він писав політичні та філософські твори, розвивав ідеї буржуазної демократії, кілька років був членом парламенту Англії.

Цікаві наукові погляди видатного економіста *Альфреда Маршалла*. Він вважав, що економічна теорія повинна досліджувати суспільство в його повсякденних життєвих справах (у бізнесі), спрямованих на забезпечення щоденних потреб через виробництво, розподіл та обмін. Він уперше акцентував, що економічне дослідження має зосереджуватися на вивченні зв'язку попиту та пропозиції на ринках окремих товарів і закономірностей формування цін. Альфред Маршалл народився 1842 р. Отримав освіту в Кембриджі. Його подальша професорська доля пов'язана з Брістольським, Оксфордським і Кембриджським університетами.

А. Маршалл заснував Королівське економічне товариство. Він уперше застосував термін «економіка» замість «політична економія». Головна праця А. Маршалла «Принципи політичної економії» вийшла в 1890 р. Вона суттєво змінила напрям розвитку економічної науки, спрямувавши дослідження до мікроекономіки, тобто діяльності окремого підприємства, на окремі ринки й ціни конкретних товарів. Ця зміна була настільки важливою, що історики економічної думки застосували нове поняття – «маршалліанська революція».

Звернемося до популярного в усьому світі підручника «Economics», написаного Полом Самуельсоном. Видатний економіст зазначає, що економічна теорія є наукою про використання людьми обмежених виробничих ресурсів для створення різних товарів і про розподіл їх між членами суспільства задля споживання. Звернімо увагу, що це визначення подібне до того, з якого ми починали відповідь на запитання «Що вивчає економічна наука?». Пол Самуельсон народився 1915 р. в США. Закінчив Чиказький університет, Гарвардську вищу школу. П. Самуельсон понад півстоліття працював у Массачусетському технологічному інституті. Його економічні інтереси надто різноманітні: теорія споживання, економічна динаміка та рівновага, світова торгівля, фінанси. Підручник «Economics», виданий уперше 1948 р., витримав десятки перевидань. У 1970 р. П. Самуельсон став лауреатом Нобелівської премії з економіки, а його науковий здобуток визначений так: «Унесок у підвищення рівня наукового аналізу в економічних науках». П. Самуельсон очолював «Міжнародну економічну асоціацію», був радником Президента США.

Завдання до тексту

1. Знайдіть у тексті прикметники. Розподіліть їх за родами, числами, відмінками та розрядами, визначивши їх. Розподіл прикметників зробіть у вигляді таблиць. Наприклад:

А.

Однина	Множина
<i>міжнародну (асоціацію)</i>	<i>(в) економічних (науках)</i>

Б.

Чоловічий	Жіночий	Середній
<i>наукового (аналізу)</i>	<i>економічна (динаміка)</i>	<i>економічне (товариство)</i>

В.

Н. в.	Р. в.	Д. в.	Зн. в.	Ор. в.	М. в.
<i>економічна (наука)</i>	<i>економічної (теорії)</i>	<i>необхідному (джерелу)</i>	<i>економічну (політику)</i>	<i>особистими (інтересами)</i>	<i>(в) економічній (науці)</i>

Г.

Якісні	Відносні	Присвійні
<i>щедрий (дохід)</i>	<i>технологічний (інститут)</i>	

2. У вибраних прикметниках виділіть суфікси. Наприклад: *міжнарод-н-у*.

3. Охарактеризуйте внесок у розвиток і становлення науки відомого Вам економіста, використовуючи прикметники.

4. Знайдіть у тексті іменники – власні назви. Утворіть від них відносні або присвійні прикметники. Наприклад: Массачусетс – Массачусет-ськ-ий; Маршалл – Маршалл-ов-ий.

5. Доповніть текст якісними прикметниками, утворюючи, де це можливо, форми ступенів порівняння. Наприклад: *Основна ідея теоретичних поглядів А. Сміта – економічна свобода, за якої вільна людина, керуючись особистими інтересами, без зовнішнього примусу, може забезпечувати всім необхідним себе і суспільство. – Основна ідея теоретичних поглядів одного з найвидатніших економістів світу А. Сміта – економічна свобода, за якої вільна людина, керуючись особистими інтересами, без зовнішнього примусу, може забезпечувати всім необхідним себе і суспільство.*

Запам'ятайте!

Монолог. Діалог

Зв'язне мовлення виконує низку важливих функцій, головною з яких є комунікативна, що реалізується у двох основних формах – **діалозі** та **монологі**. Кожна з цих форм має специфічні особливості, які зумовлюють зміст і характер методики їх формування. Лінгвістика протиставляє діалогічне та монологічне мовлення, виходячи з їх різної комунікативної спрямованості, лінгвістичної та психологічної природи.

Діалог – форма мовної комунікації, учасники якої обмінюються репліками-висловлюваннями (С. Ермоленко). Діалогом називають також слухання та промовляння здебільшого невеликих, неповних, еліптичних речень простої будови, якими обмінюються співрозмовники. Він відбувається в певній ситуації та супроводжується активною й виразною інтонацією, мімікою, жестами. Співрозмовникам знайомий спільний предмет розмови, тому думки та судження стислі, неповні, іноді фрагмен-

тарні, *До лінгвістичних характеристик діалогу належать*: розмовна лексика, фразеологія; уривчастість, недомовленість, скороченість; наявність простих та складних безсполучникових речень; імпровізаційний, реактивний характер висловлювань. Типовим для діалогічного мовлення є активне застосування шаблонів, кліше, мовленнєвих стереотипів, сталих формул спілкування (Л. Якубинський). Як і будь-якому тексту, діалогу властива зв'язність, проте, як підкреслював О. Леонт'єв, у діалозі вона встановлюється кількома співрозмовниками.

Монолог – мовлення однієї людини, орієнтоване на сприймання його іншими людьми, яке не передбачає миттєвого, безпосереднього відгуку слухачів. Орієнтація на слухача вимагає зрозумілості та змістовності мовлення, адже інформація, яку бажає висловити мовець, невідома іншим.

До лінгвістичних характеристик монологу належать: застосування переважно літературної лексики; розгорнутість висловлювання; наявність ускладнених синтаксичних конструкцій; прагнення до чіткого граматичного оформлення зв'язності на основі розгортання системи елементів зв'язку; певна завершеність. Мовець здебільшого використовує позамовні та інтонаційні засоби виразності, проте, на відміну від діалогу, вони відіграють другорядну роль, оскільки монолог менш емоційний. Монолог не підтримується ситуацією або запитаннями, як діалог, він адресований не одній людині, а багатьом. До монологу людину спонукають насамперед внутрішні мотиви (стан, настрій, бажання, наміри), вона сама обирає, про що і за допомогою яких засобів говоритиме. Монолог як основний засіб логічно та послідовно організованого повідомлення є усвідомленішим та довільнішим за діалог. Монологічне мовлення потребує тривалішої внутрішньої підготовки, попереднього обдумування, зосередження на головному, передбачає вміння вибірково користуватися доречними для конкретного випадку мовними засобами. Монологічне мовлення вбирає в себе всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою, його звуковою формою, лексичним складом, граматичною будовою.

Отже, монологічне мовлення – це більш складний, довільний, організований вид мовлення, що потребує спеціального навчання (О. Леонт'єв, Л. Щерба). Науковці, підкреслюючи первинність діалогу, доводять, що монолог народжується в надрах діалогу (О. Ушакова).

Психологічна природа зв'язного мовлення, його механізми та процес становлення аналізувалися багатьма вченими (С. Рубінштейн, Д. Ельконін, М. Жинкін, О. Леонт'єв), які в розкритті основ породження мовленнєвого висловлювання на перший план висувають мотивацію, розглядаючи її як імпульс для всього мовотворення. Предмет та мета висловлювання визначають його логічну послідовність та синтаксичне оформлення. Значне місце в монологі посідає добір слів, потрібних для побудови зв'язного висловлювання. Добір слів регулюється певною системою правил, тобто він має підпорядковуватися загальним закономірностям побудови тексту.

Практичне заняття №8

Тема. Ділові папери. Анкета. Заява.

Мета. Навчити студентів складати офіційно-ділові папери (анкети, заяви), користуючись мовними кліше для документів такого типу.

Удосконалювати вміння й навички роботи з діловими паперами.

Виховувати відповідальне ставлення до наукової організації праці.

Орфоепічний тренінг

1. Проведіть експеримент. Вимовте пошепки кілька разів голосні в такому порядку: [y] – [o] – [a]; [e] – [и] – [і]. Потім вимовте ці ж звуки у зворотному порядку: [і] – [и] – [e]; [a] – [o] – [y]. Прислухайтесь до звучання. Змініть порядок вимови голосних. Вимовте тепер кілька разів голосні в такому порядку: [a] – [o] – [e]; [и] – [і] – [y]. Прислухайтесь до звучання. Потім вимовте ці ж звуки у зворотному порядку: [e] – [o] – [a]; [y] – [і] – [и]. Прислухайтесь до звучання звуків у такій послідовності: [e] – [o]; [o] – [e]. Далі попарно вимовляйте звуки: [і] – [y]; [y] – [і]; [a] – [y]; [y] – [a]; [e] – [і]; [і] – [e]; [e] – [и]; [и] – [e]; [o] – [y]; [y] – [o]; [і] – [и]; [и] – [і]; [і] – [a]; [a] – [і]; [o] – [і]; [і] – [o]; [e] – [y]; [y] – [e]; [и] – [y]; [y] – [и].

Прислухайтесь до звучання. Назвіть компактні і дифузні звуки. Вимовте або проспівайте склади: му-мо-ма; ме-ми-мі. Потім вимовте ці склади у зворотному порядку: мі-ми-ме; ма-мо-му. Які звуки, на вашу думку, найвищі, а які – найнижчі? У якому ряду звуки розміщені в порядку підвищення їх тону, а де – у порядку його зниження? Який голосний звук найвищий, а який найнижчий? Який із запропонованих способів порядку вимови звуків виявився найбільш ефективним у визначенні високого чи низького тону голосних?

2. Запишіть уривок із поетичного тексту А. Бортняка в конспект. Доберіть до нього варіанти назви. Вивчіть текст напам'ять.

*Міркували якось звуки в слові,
ті, яким наймення – Голосні,
що вони найважливіші у мові,
що вони озвучені одні.
Кожен склад утворюється ними.
Завжди ставлять наголос на них.
Недаремно ж зветься Голосними!
Інші звуки всі – при Голосних.
Ті, так звані, Приголосні звуки
без серйозних нидіють занять.*

*Тільки знають шуми, скрипи,
грюки,
чи сичать, хлюпочуть, бубонять,
їх би гнати з мови, безумовно,
бо від них пуття немає, ні!
Так приблизно, подумки, безмовно
міркували звуки Голосні,
А сказати – не стачало духу...*
А. Бортняк

II. «Подискутуйте» з голосними звуками. Виступіть у ролі опонента. Дайте відповідь голосним у письмовій формі. Жанр відповіді і тему оберіть самостійно.

Навчальна інформація до заняття

Класифікація ділових паперів

Офіційно-ділова сфера діяльності суспільства знаходить найповніше відображення в документах. **Документ** (від лат. documentum – повчальний приклад, взірєць, доказ) – це діловий папір, що закріплює інформацію про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людей.

Документи поділяють на види за різними ознаками.

За стадіями виготовлення розрізняють:

- 1) оригінали;
- 2) копії.

Оригінал офіційного документа – перший або єдиний його примірник. Копія точно відтворює текст оригіналу, а також усі реквізити. Виготовляється вона рукописним, машинописним або іншим способом. Копія обов'язково має у верхньому правому куті позначку «Копія», завіряється підписом посадової особи. З юридичного погляду оригінали й копії є рівнозначними.

За ступенем гласності документи бувають:

- 1) звичайні;
- 2) для службового користування (ДСК);
- 3) таємні та ін.

За місцем складання документи поділяють на:

- 1) внутрішні, які фіксують внутрішні питання підприємства і не виходять за його межі;
- 2) зовнішні, тобто вхідна та вихідна документація.

За походженням розділяють такі документи:

- 1) службові (офіційні);
- 2) особисті.

Службові документи створюються в організаціях, установах, на підприємствах службовими особами. Особисті документи пишуться громадянами поза сферою їхньої службової діяльності.

За технікою відтворення розрізняються документи:

- 1) рукописні;
- 2) відтворені механічним способом.

За змістом документи поділяють на:

- 1) організаційні (положення, інструкції, правила, статuti тощо);
- 2) розпорядчі (постанови, ухвали, рішення, розпорядження, накази, вказівки тощо);
- 3) довідково-інформаційні (пояснювальні, доповідні записки, службові листи, телеграми, телефонограми, оголошення, запрошення, довідки, акти, плани роботи, звіти, доповіді тощо);
- 4) документи колегіальних органів (протоколи);
- 5) документи особового складу (автобіографії, резюме, характеристики, особові листки, трудові книжки, особові картки, трудові угоди, контракти);

б) особисті офіційні документи (доручення, розписки, заяви, пояснювальні записки, пропозиції, скарги, заповіти).

За формою документи поділяються на:

- 1) трафаретні (стандартні, регламентовані);
- 2) індивідуальні (нестандартні, нерегламентовані).

Трафаретні документи відображають регулярну виробничо-управлінську ситуацію і складаються за однаковими зразками. Як правило, у них використовуються типові слова і вирази. При складанні таких документів можуть використовуватися бланки – друковані стандартні форми, що заповнюються конкретними даними. Трафаретні документи мають найвищий рівень стандартизації.

Індивідуальні документи створюються для розв'язання конкретної, часто нестандартної ситуації, вони передбачають більш широкий вибір слів і конструкцій, способу викладу, тобто характеризуються низьким рівнем стандартизації.

Заява

Заява – це документ, який містить прохання особи (особиста заява) або установи (службова заява) щодо здійснення своїх прав або захисту інтересів.

Реквізити

1. Адресат (назва установи або посада та ініціали керівника, на ім'я яких подається заява).
2. Адресант (назва установи або посада, ініціали (іноді адреса й паспортні дані) особи, яка звертається із заявою).
3. Назва виду документа.
4. Текст.
5. Підстава (додаток): перелік документів, доданих до заяви на підтвердження її правомірності.
6. Дата.
7. Підпис.

Заява пишеться власноручно в одному примірнику. Різновидами заяви є заява-зобов'язання (прохання про надання позики), заява про відкриття рахунку, про притягнення до відповідальності і т. ін.

Ректорові Криворізького
національного університету
проф. Вілкулу Ю. Г.
студента III курсу факультету
інформаційних технологій
Гомаса Жозе Емануїла

Заява

Прошу Вашого дозволу проходити виробничу практику на IV курсі в компанії «DiamontUniverse» (Камерун) на посаді інженера-стажера у період із 01. 07. 2013 р. по 01. 09. 2013 р., оскільки я є громадянином цієї країни і у зв'язку з подальшим працевлаштуванням на зазначеному підприємстві по завершенню навчання в Україні.

31. 05. 2013 р.

Підпис

Практичне заняття № 9, 10, 11

Тема. Прикметник. Відмінювання прикметників. Монологічне висловлювання з використанням професійних термінів. Анотація тексту за фахом.

Мета. Навчити студентів визначати основні граматичні властивості прикметника, особливості його відмінювання; послуговуватися тлумачним словником для роботи над текстом професійної тематики.

Розвивати вміння й навички студентів працювати з текстом за фахом, знаходити інформацію відповідно до теми висловлювання, складати діалог-розпитування, монолог із використанням професійних термінів; розвивати орфоепічну компетентність.

Виховувати відповідальне ставлення до професійних обов'язків, формувати інтерес до фахових проблем.

Орфоепічний тренінг

1. Вимовте подані звуки, затуливши ніс пальцями. Зазначте, які звуки можна вимовити в такий спосіб? Класифікуйте звуки на носові і чисті (неносові) [г], [к], [х], [б], [п], [м], [н], [н'].

2. Вимовте протяжно подані звуки. [х], [ж], [л], [в], [ш], [ф], [з], [г], [с], [к], [г], [п].

II. Чому звуки [к], [г], [п] не можна вимовити протяжно? Скільки в українській мові зімкнено-проривних звуків? Вимовте їх.

3. Проведіть експеримент. Вимовте пошепки кілька разів приголосні в такому порядку: [к] – [г]; [п] – [б]; [ш] – [ж]; [с] – [з]; [т] – [д]. Потім вимовте склади: *ка-га; па-ба; ша-жа; са-за; та-да*. Стежте за ступенем напруження мовних органів під час вимови глухих і дзвінких приголосних. Які звуки, на вашу думку, напружені, а які не напружені? Перевірте правильність власних міркувань, опрацювавши теоретичний матеріал.

Навчальна інформація до заняття

Прикметники української мови переважно повні, мають у всіх формах відмінкові закінчення (*добрий, добра, добре, добрі*) і змінюються за родами, числами й відмінками. За кінцевим приголосним (твердим чи м'яким) прикметники поділяють на тверду (*світлий, довгий, дешевий*) і м'яку групу (*вечірній, середній, майбутній*).

Тематичні групи прикметників української мови

У сучасній українській літературній мові якісні прикметники утворюють кілька тематичних груп:

- 1) ознаки кольору, ваги і зовнішніх особливостей предмета, що сприймаються органом зору: *чорний, ясний, великий, широкий, важкий, круглий*;
- 2) ознаки предметів за смаковими якостями і властивостями, що сприймаються органом смаку: *кислий, гіркий, смачний*;
- 3) ознаки предметів за фізичними властивостями, що сприймаються органами дотику, слуху, нюху: *холодний, теплий, твердий, дзвінкий, пахучий*;
- 4) фізичні якості людини та інших істот: *здоровий, худий, сліпий, стрункий*;
- 5) психічні властивості, особливості характеру та інші ознаки людини: *сердитий, лагідний, сумний, добрий, розумний, тихий, настирливий*.

За значенням відносно прикметники поділяються на тематичні групи, з-поміж яких найбільш представлені такі:

- 1) назви ознак предметів за матеріалом: *кам'яна статуя, глиняний посуд, дерев'яне ліжко, ситцева сорочка, чавунне ядро*;
- 2) назви ознак за відношенням різних вимірів предметів: *годинний відпочинок, кілометрова відстань, літрова пляшка, повторне завдання*;
- 3) назви ознак і предметів за призначенням, функціями та іншими особливостями: *читальний зал; копіювальний папір; сталепрокатний цех*;
- 4) назви ознак предметів за належністю їх до установи, організації: *шкільний учитель; заводська площа, університетський зал*;
- 5) назви ознак предметів за просторовими відношеннями до інших предметів: *приміська зона, прикордонний пост, північний край*.

Присвійні прикметники можуть означати:

- 1) належність предмета людині: *Викторів конспект, материна хустка, Шевченкові твори*;
- 2) належність тварині: *ведмедів слід, лєвова здобич, лисиччина хатинка*.

Частина присвійних прикметників втратила власне прикметникову семантику, ставши:

- 1) географічними назвами: *Київ, Львів, Миколаїв, Шевченкове*;
- 2) прізвищами: *Іванишин, Лєсин, Федорів*.

Робота над текстом

Фінанси в системі економічних відносин

Фінанси – це сукупність економічних відносин, пов'язаних із системою утворення та використання фондів грошових ресурсів для задоволення потреб розширеного відтворення. Фінанси включають лише ті відносини, які стосуються процесу утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів на підприємствах, у регіонах і народному господарстві країни загалом.

Суб'єктами фінансових відносин є підприємства, громадські організації, державні органи управління, держава загалом і населення країни. Вони виконують важливу роль у забезпеченні руху відповідної грошової маси від низових ланок виробництва до центру й навпаки. Взаємодія суб'єктів фінансів здійснюється в процесі формування й використання амортизаційного фонду, нагромадження, фондів для розв'язання різноманітних соціальних проблем.

Фінанси обслуговують обіг виробничих фондів у грошовій, виробничій і товарній формах, а також охоплюють широкий спектр податкових платежів населення, позики, лотереї, вклади в Ощадбанки тимчасово вільних грошей. Через фінансові важелі держава, у свою чергу, надає населенню кредити, регулює індивідуальну трудову діяльність, здійснює управління соціально-економічними процесами, визначає темпи та пропорції суспільного відтворення.

Фінансові відносини складаються також між підприємствами й банками, організаціями матеріально-технічного постачання. Вони будуються за певними принципами, головними серед яких є повна економічна самостійність підприємств, право на ведення незалежної від держави власної фінансової політики. Фінансові відносини виникають також у внутрішньогосподарських зв'язках, особливо за умов розвинутого внутрішньогосподарського розрахунку, бригадних форм організації праці, оренди структурних підрозділів. Акціонування значної частини суспільного виробництва також породжує нові форми фінансових відносин, які сприяють залученню додаткових коштів трудящих у виробництво й заохоченню високоефективної праці.

Суть фінансів концентровано виражена у виконанні ними таких функцій: акумулюванні грошових коштів у конкретних видах цільових фондів (розподільна функція), здійсненні грошового контролю за використанням матеріальних ресурсів, стимулюванні прогресу. Об'єктами дії розподільної функції фінансів є грошова форма вартості валового суспільного продукту і частини національного багатства. На основі цієї функції:

а) здійснюється заміщення вартості спожитих засобів виробництва й утворення первинних доходів у вигляді прибутку, нарахувань на соціальне страхування, утворення резервних і страхових фондів; б) забезпечуються загальнодержавні потреби, формуються ресурси на утримання й розвиток невиробничої сфери, здійснюється внутрішньогалузевий, міжгалузевий і міжрегіональний розподіл національного доходу. Акумулюючи та регулюючи фінансові ресурси, держава

здатна активно впливати на формування оптимальних пропорцій між нагромадженням і споживанням, виробничою й невиробничою сферами, окремими галузями народного господарства й економічними регіонами. Контрольна функція фінансів органічно впливає з розподільної. Вона передбачає здійснення перевірки дотримання підприємствами та організаціями порядку акумулювання й використання цільових централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів суспільного призначення та виконання фінансових зобов'язань перед державою. Стимулююча функція фінансів покликана підвищувати ефективність використання факторів виробництва, так регулювати вартісні пропорції, щоб вони створили достатні умови для проведення режиму економії, піднесення продуктивності праці та якості продукції.

Фінанси функціонують через фінансову систему, яка включає сукупність різних форм організації фінансових відносин між державою і підприємствами, між підприємствами, організаціями та їх об'єднаннями, відносини держави з підприємствами та організацій з населенням. Найважливішими інструментами даної системи є податки, платежі до бюджету, платежі за державні кредити, рентні платежі, формування бюджетних і позабюджетних фондів та їх використання для задоволення суспільних потреб і т. ін. Держава мусить добре врахувати цю специфіку і використати такі механізми регулювання кожного з цих інститутів: банківського ринку, ринку цінних паперів і страхового ринку для покращення економічного стану всіх суб'єктів господарського життя й піднесення ефективності суспільного виробництва. Розвинений фінансовий ринок складається з різноманітних каналів, які можна узагальнити у формі двох груп: а) канали прямого фінансування, за якими кошти пересуваються безпосередньо від власників заощаджень до позичальників шляхом продажу акцій, облігацій та інших цінних паперів; б) канали непрямого фінансування, за якими потоки грошових коштів від власника заощаджень до позичальника спрямовуються через фінансових посередників (банки, страхові компанії та інші позичково-заощаджувальні заклади) (Ю. В. Ніколенко).

Мовне оформлення тексту

1. Випишіть із тексту по 10 іменників твердої, м'якої та мішаної груп I та II відмін. Провідмінійте їх, використовуючи таблицю відмінкових закінчень іменників. Наприклад:

<i>Н. в.</i>	<i>система</i>	<i>фонд</i> ○	<i>фінансування</i>
<i>Р. в.</i>	<i>системи</i>	<i>фонду</i>	<i>фінансування</i>
<i>Д. в.</i>	<i>системі</i>	<i>фонду</i>	<i>фінансуванню</i>
<i>Зн. в.</i>	<i>систему</i>	<i>фонд</i> ○	<i>фінансування</i>
<i>Ор. в.</i>	<i>системою</i>	<i>фондом</i>	<i>фінансуванням</i>
<i>М. в.</i>	<i>(у) системі</i>	<i>(у) фонді</i>	<i>(у) фінансуванні</i>
<i>Кл. в.</i>	<i>системо</i>	<i>фонде</i>	<i>фінансування</i>

2. Випишіть із тексту іменники II відміни чоловічого роду на -р. Утворіть від них форми родового відмінка однини. Зверніть увагу на вибір закінчення (-а / -я або -у / -ю). Наприклад: *банк – банку; заклад – закладу; папір – паперу; механізм – механізму; власник – власника; суб'єкт – суб'єкта.*

3. Знайдіть у тексті 10 іменників I та II відмін, які не мають форми множини, і 10 іменників, які не мають форми однини. Наприклад: *фінанси (тільки множина); утворення (тільки однина).*

4. У поданому нижче уривку тексту знайдіть іменники, визначте їх відміну, групу (для I та II відмін), відмінок, рід, число. Виділіть закінчення.

Суть фінансів концентровано виражена у виконанні ними таких функцій: акумулюванні грошових коштів у конкретних видах цільових фондів (розподільча функція), здійсненні грошового контролю за використанням матеріальних ресурсів, стимулюванні прогресу. Об'єктами дії розподільчої функції фінансів виступає грошова форма вартості валового суспільного продукту і частини національного багатства. На основі даної функції: а) здійснюється заміщення вартості спожитих засобів виробництва й утворення первинних доходів у вигляді прибутку, нарахувань на соціальне страхування, утворення резервних і страхових фондів; б) забезпечуються загальнодержавні потреби, формуються ресурси на утримання і розвиток невиробничої сфери, здійснюється внутрішньогалузевий, міжгалузевий і міжрегіональний розподіл національного доходу.

Наприклад: *функцій – початкова форма – функція, I відміна, м'яка група, родовий відмінок, множина.*

Які іменники з уривку знаходяться поза відмінами (наприклад: *фінанси – іменник не має форми однини*)?

4. Послугуючись довідковою літературою, подайте визначення 10 економічних понять: *цінні папери, фінансовий ринок, бюджетний фонд, грошові кошти, фінансові посередники, банківський ринок, акція, облігація, фінансова система, інструмент фінансової системи.* Зверніть увагу на можливі два варіанти побудови речень: *Фінанси (називний відмінок) – це сукупність (називний відмінок) економічних відносин, пов'язаних із системою утворення та використання фондів грошових ресурсів для задоволення потреб розширеного відтворення. – Сукупність (називний відмінок) економічних відносин, пов'язаних із системою утворення та використання фондів грошових ресурсів для задоволення потреб розширеного відтворення, називають фінансами (орудний відмінок).*

5. Змініть подані словосполучення за зразком, стежте за змінами відмінка; із утвореними словосполученнями складіть речення. Наприклад: *враховувати специфіку (знахідний відмінок) банківського ринку – врахування специфіки (родовий відмінок) банківського ринку. Держава мусить добре врахувати цю специфіку і використати такі механізми регулювання кожного з цих інститутів: банківського ринку, ринку цінних паперів і страхового ринку для покращення економічного стану всіх суб'єктів господарського життя і піднесення ефективності суспільного виробництва.*

Вивчати суб'єкт фінансових відносин; забезпечувати рух грошової маси; обслуговувати оборот виробничих фондів; надавати кредити населенню; залучати додаткові кошти; заохочувати високоефективну працю; акумулювати грошові кошти.

7. Зверніть увагу на особливості творення іменників від дієслів за допомогою суфікса -енн-, -анн-:

*здійснювати – здійснення;
забезпечувати – забезпечення;
споживати – споживання;
дотримувати – дотримання;
акумулювати – акумулювання;
стимулювати – стимулювання;
використовувати – використання.*

Знайдіть подібні приклади в поданому вище тексті. Трансформуйте речення за зразком: **Фінанси включають лише ті відносини, які стосуються процесу утворення, розподілу та використання фондів (родовий відмінок) грошових коштів на підприємствах, у регіонах і народному господарстві країни загалом. – Фонди (називний відмінок) грошових коштів утворюються та використовуються на підприємствах, у регіонах і народному господарстві країни.**

Зверніть увагу на зміну відмінка залежних іменників.

Робота над змістом тексту

1. Визначте, про що йдеться в таких висловлюваннях, наведіть із тексту факти, що підтверджують ці думки:

Суб'єктами фінансових відносин виступають підприємства, громадські організації, державні органи управління, держава в цілому й населення країни.

Фінанси обслуговують обіг виробничих фондів у грошовій, виробничій і товарній формах, а також охоплюють широкий спектр податкових платежів населення, позики, лотереї, вклади в Ощадбанки тимчасово вільних грошей.

Фінансові відносини складаються також між підприємствами й банками, організаціями матеріально-технічного постачання.

Суть фінансів концентровано виражена у виконанні ними таких функцій: акумулюванні грошових коштів у конкретних видах цільових фондів (розподільча функція), здійсненні грошового контролю за використанням матеріальних ресурсів, стимулюванні прогресу.

Фінанси функціонують через фінансову систему, яка включає сукупність різних форм організації фінансових відносин між державою і підприємствами, між підприємствами, організаціями та їх об'єднаннями, відносини держави з підприємствами та організацій з населенням.

2. Прочитайте поданих вище текст. Підкресліть у ньому нову для Вас інформацію.

3. Поставте до тексту 10 запитань і дайте на них аргументовані відповіді.

4. Прочитайте речення, розташуйте їх у послідовності, що відповідає змістові тексту. Пронумеруйте речення.

Взаємодія суб'єктів фінансів здійснюється в процесі формування й використання амортизаційного фонду, фонду нагромадження, фондів для вирішення різноманітних соціальних проблем.

Акціонування значної частини суспільного виробництва також породжує нові форми фінансових відносин, які сприяють залученню додаткових коштів трудящих у виробництво й заохоченню високоефективної праці.

Через фінансові важелі держава, у свою чергу, надає населенню кредити, регулює індивідуальну трудову діяльність, здійснює управління соціально-економічними процесами, визначає темпи та пропорції суспільного відтворення.

Стимулююча функція фінансів покликана підвищувати ефективність використання факторів виробництва, так регулювати вартісні пропорції, щоб вони створили достатні умови для проведення режиму економії, піднесення продуктивності праці і якості продукції.

Об'єктами дії розподільчої функції фінансів виступає грошова форма вартості валового суспільного продукту і частини національного багатства.

Найважливішими інструментами такої системи є податки, платежі до бюджету, платежі за державні кредити, рентні платежі, формування бюджетних і позабюджетних фондів та їх використання для задоволення суспільних потреб тощо.

5. Закінчіть речення, спираючись на зміст тексту.

1) *Фінанси функціонують через фінансову систему, яка включає...*
2) *Стимулююча функція фінансів покликана...* 3) *Контрольна функція фінансів органічно впливає з розподільчої. Вона передбачає...* 4) *Акціонування значної частини суспільного виробництва також породжує нові форми...* 5) *Фінанси обслуговують оборот виробничих фондів у грошовій, виробничій і товарній формах, а також...*

6. Послуговуючись навчальною літературою, підготуйте додаткову інформацію про фінансову систему Вашої країни.

7. Прослухайте текст (текст читається викладачем). Перекажіть детально частину тексту (фрагмент обирається самостійно).

Робота над компресією тексту

1. Розподіліть текст на три смислові частини. Наприклад: *суть фінансів; фінансові відносини; фінансова система*. Дайте назву кожній смисловій частині.

2. Складіть план до тексту у вигляді тез.

3. Побудуйте діалог-розпитування на основі тексту. Наприклад:

– *Яка сукупність економічних відносин називається фінансами?*

– *Фінанси – це сукупність економічних відносин, пов'язаних із системою утворення та використання фондів грошових ресурсів для задоволення потреб розширеного відтворення.*

- Які відносини включають фінанси?
 - Фінанси включають лише ті відносини, які стосуються процесу утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів на підприємствах, у регіонах і народному господарстві країни загалом.
 - Що є суб'єктом фінансових відносин?
 - Суб'єктами фінансових відносин є підприємства, громадські організації, державні органи управління, держава в цілому й населення країни.
 - Яку роль вони виконують у забезпеченні руху грошової маси?
 - Вони виконують важливу роль у забезпеченні руху відповідної грошової маси від низових ланок виробництва до центру й навпаки.
 - Як здійснюється взаємодія суб'єктів фінансів?
 - Взаємодія суб'єктів фінансів здійснюється в процесі формування й використання амортизаційного фонду, фонду нагромадження, фондів для вирішення різноманітних соціальних проблем.
4. На основі тезового плану та діалогу-розпитування складіть конспект тексту. Використовуйте матеріал вправ із «Мовного оформлення тексту».
5. На основі конспекту підготуйте монологічне повідомлення «Роль фінансової системи в економіці держави».
6. Ознайомтесь із стандартними кліше для написання анотації до тексту за фахом. Побудуйте анотацію до запропонованого тексту на основі тез. Запишіть остаточний варіант анотації.
7. Підготуйте зразки анотацій (10) підручників, монографій економічного профілю.

Самостійна робота

Класифікація металів. Залізо

У наш час металопромисловість досягла надзвичайно широких обсягів. На сучасному етапі її розвитку із руд найрізноманітніших покладів видобувають більше 60 металів, тобто майже всі, що представлені в таблиці хімічних сполук Д. І. Менделєєва. Залежно від властивостей металів їх можна класифікувати таким чином:

- 1) група чорних металів: залізо, марганець, хром, ванадій, титан, кобальт, нікель, молібден, вольфрам;
- 2) група кольорових металів: мідь, цинк, свинець, олово, миш'як, сурма, вісмут, ртуть;
- 3) група легких металів: алюміній, магній;
- 4) група благородних металів: золото, срібло, метали платинової групи (платина, іридій, паладій, родій, тощо);
- 5) група радіоактивних елементів: радон, радій, торій, уран;
- 6) група рідкісних металів: цирконій, ніобій, тантал, галій, германій, кадмій, індій, талій, літій, рубідій, цезій, берилій, гафній, реній, скандій, ітрій, лантан, церій, тулій, селен тощо.

Фото
гетит-гематитової руди.
Кривий Ріг

Залізо є широко представленим елементом земної кори. Середній вміст його складає 4,2 %, тобто за поширенням залізо посідає серед металів друге місце після алюмінію. Мінерали, що містять залізо багаточисельні. Найбільш важливими є такі мінерали заліза: магнетит (72,4 % заліза), гематит (70 % заліза), гетит, або буре залізо (від 48 до 62 % заліза), сидерит (43,3 % заліза), гідросилікати (27-38 % заліза), ільменіт (від 31,6 до 36,8 % заліза).

За розвіданими запасами залізних руд перші три позиції посідають Україна, Росія, Австралія (станом на 2000 рік). При цьому відносні оцінки їх частки у світових запасах за різними джерелами

різні. Вітчизняні джерела наводять таке співвідношення розвіданих запасів заліза в країнах світу: Україна – 16 %; Росія й Австралія – по 15 %; Китай – 11 %; США – 9 %; Бразилія і Казахстан – по 6 %; інші країни – 22 %. Російські аналітично-інформаційні джерела наводять інші дані щодо розвіданих запасів залізних руд: Росія – 16,9 %; Австралія – 10,4 %; Україна – 9,7 %; США – 9,3 %; Китай – 5,2 % (1999).

Загальні запаси залізних руд в Україні оцінюються в 27,4 млрд. т. (категорія А+В+С1). Із 88 родовищ 60 розташовані в Криворізькому басейні, запаси якого становлять 18,7 млрд. т. Запаси залізної руди в Кременчуцькому басейні оцінюють в 4,5 млрд. т, а в Білозерському залізорудному районі (Запорізька область) вони становлять 2,5 млрд. т. У Керченському родовищі залягає 1,4 млрд. т. Прогнозні запаси залізних руд в Україні оцінюються в 20 млрд. т. Значна їх кількість залягає близько до поверхні і видобуток ведеться відкритим способом. Зарубіжні експерти оцінюють запаси залізних руд в Україні в 30 млрд. т.

За матеріалами Державного інформаційного геологічного фонду України, запаси залізних руд категорій, що не розробляються А+В+С1 оцінюються в 26,1 млрд. т, а категорії С2 – в 4,3 млрд. т; запаси категорій, що розробляються А+В+С1, становлять 17,7 млрд. т, категорії С2 – 2,7 млрд. т. Серед руд родовищ основного Криворізького басейну виділяються багаті (магнетитові і гематит-магнетитові з середнім вмістом заліза 58,1 %) і бідні (залізисті кварцити з середнім вмістом заліза 33,3 %). Родовища залізних руд метаморфогенні, пов'язані з залізисто-кременистими формаціями докембрію (Кривбас, Кременчуцький, Приазовський, Білозерський та інші райони) й осадовими породами неогену (Керченський басейн). Основні запаси пов'язані з першим типом. Серед них виділяють: багаті руди (вміст Fe 46–70 %) та залізисті кварцити (10–45 %). Багаті руди переважно гематитові. Рудні тіла пластові, стовпоподібні та лінзові потужністю від 2–4 до 100–120 м. Залізисті кварцити за мінеральним складом поділяються на магнетитові і гематитові (окиснені). Потужність промислових пластових рудних тіл від 10 до 500–600 м. Осадові залізні руди пред-

ставлені пластами (від 2–3 до 15 м) бурих оолітових залізняків переважно гідроґетивного складу (вміст Fe 32–40 %).

За даними досліджень Криворізького технічного університету на 2000 рік загальні розвідані запаси залізних руд в Україні становили 32,597 млрд. т, зокрема промислові 28,124 млрд. т. Із них 68,5% руд зосереджено в Криворізькому залізрудному басейні, у Кременчуцькому залізрудному районі промислові запаси залізняку становлять 4,65 млрд. т, а в Білозерському 0,543 млрд. т. Приазовський залізрудний район є резервною базою, де зосереджено близько 3 млрд. т розвіданих запасів руд, із яких 0,9 млрд. т – легкозбагачувані високоякісні магнетитові кварцити (<http://moyaukraina.io.ua/s108585>).

Завдання до тексту

1. Доберіть до поданих іменників – назв металів прикметники, що характеризують їх основні властивості. Визначте, до якої групи вони належать (твердої чи м'якої).

Залізо, марганець, хром, ванадій, титан, кобальт, нікель, молібден, вольфрам, мідь, цинк, свинець, олово, миш'як, сурма, вісмут, ртуть, алюміній, магній, золото, срібло, платина, іридій, паладій, родій, радон, радій, торій, уран, цирконій, ніобій, тантал, галій, германій, кадмій, індій, талій, літій, рубідій, цезій, берилій, гафній, реній.

2. Утворіть від поданих у першій вправі іменників прикметники, проаналізуйте, за допомогою яких суфіксів відбувається їх творення. Наприклад: залізо – заліз-**н-ий**, марганець – мароганц-**ев-ий**, хром – хром-**ов-ий**.

3. Замість крапок відновіть прикметники, що точно передають зміст тексту. З'ясуйте, яку роль відіграють прикметники у створенні тексту.

За матеріалами ... фонду України, запаси... руд категорій, що не розробляються, А+В+С1 оцінюється в 26,1 млрд. т, а категорії С2 – в 4,3 млрд. т; запаси категорій, що розробляються, А+В+С1 становлять 17,7 млрд. т, категорії С2 – 2,7 млрд. т. Серед руд родовищ ... басейну виділяються ... з ... вмістом заліза 58,1 %) і ... (... кварцити з ... вмістом заліза 33,3 %). Родовища ... руд., пов'язані з ... формаціями докембрію (Кривбас, ... та інші райони) і ... породами неогену (Керченський басейн). ... запаси пов'язані з першим типом. Серед них виділяють: ... руди (вміст Fe 46–70 %) та ... кварцити (10–45 %). ... руди переважно...тіла ... потужністю від 2–4 до 100–120 м ... кварцити за ... складом поділяються на ... Потужність ... тіл від 10 до 500–600 м. ... руди представлені пластами (від 2–3 до 15 м) ... залізняків переважно ... складу (вміст Fe 32–40 %).

4. Знайдіть у тексті абзаци й проаналізуйте в кожному з них відому та нову інформацію. Запишіть це у вигляді розгорнутого тезового плану.

5. Підготуйте розповідь про запаси металів на Вашому континенті. Покажіть місце знаходження покладів на карті. На основі розповіді своїх товаришів підготуйте діалог-розпитування про родовища металів.

6. На основі тез із вправи №4 самостійно складіть монологічне висловлювання з використанням тез та професійних термінів тексту за фахом з урахуванням інформації тексту та її розташування.

7. Побудуйте анотацію з використанням мовних кліше на основі тез тексту за фахом.

Практичне заняття №12, 13

Тема. Прикметник. Ступені порівняння прикметників. Українська класична література ХІХ століття. Складання власного мікротексту.

Мета. Навчити студентів утворювати ступені порівняння прикметників, уникати граматичної тавтології; монологічно відтворити зміст художнього тексту, скласти власний мікротекст.

Розвивати вміння й навички студентів працювати з художнім текстом, складати діалог-бесіду з використанням цитат та монологічне висловлювання з акцентом на проблемних питаннях художнього тексту.

Виховувати повагу до української культури загалом та до класичної літератури зокрема.

Орфоепічний тренінг

Навчальна інформація до заняття

Ступені порівняння прикметників

Якісні прикметники при порівнюванні ознак предметів можуть вказувати на неоднакову міру якості. У зв'язку з цим розрізняються два ступені порівняння: вищий і найвищий.

Вищий ступінь показує, що в одному предметі ознака проявляється більшою (або меншою) мірою, ніж в іншому: *сьогодні погода холодніша, ніж учора.*

Найвищий ступінь засвідчує, що в якомусь предметі ознака виявляється найбільшою (або найменшою) мірою порівняно з іншими предметами: *Дніпро – найдовша річка України.*

Кожен із ступенів має дві форми: просту й складену.

Проста форма вищого ступеня порівняння утворюється від основи прикметника за допомогою суфіксів **-іш-**, **-ш-**: *милий – миліший, ніжний – ніжніший.* У деяких прикметників за таких змін можуть випадати суфікси **-к-**, **-ок-**, **-ек-**: *глибокий – глибокий, далекий – дальший.* При додаванні суфікса **-ш-** у складі прикметників можуть виникати звукові сполуки (результат чергування), які на письмі позначаються літерами **жч і щ.** У вищому ступені порівняння прикметників **г, ж, з** перед суфіксом **-ш-** змінюються на **-жч-**, а **с + -ш-** – на **-щ-**: *високий – вищий, вузький – вузький, дорогий – дорожчий, дужий – дужчий, низький – нижчий, але: легкий – легший.*

Проста форма найвищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання до прикметника вищого ступеня префікса **най-**: *дорожчий – найдорожчий, кращий – найкращий*. Значення найвищого ступеня можна посилити префіксами **як-, що-**: *якнайзручніший, щонайвродливіший*.

Складена форма вищого ступеня порівняння утворюється за допомогою приєднання слів *більш, менш* до звичайної форми якісного прикметника: *більш вдалий, більш глибокий, менш вередливий*.

Складена форма найвищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання слів *найбільш, найменш* до звичайної форми якісного прикметника: *найбільш зручний, найбільш стійка, найменш приємне*.

Не мають ступенів порівняння прикметники, що називають абсолютну якість: *голий, порожній*; прикметники, утворені за допомогою суфіксів **-еньк-, -есеньк-, -езн-, -енн-, -уват-**: *гарнесенький, величезний, широченний, білуватий*.

Якісні прикметники можуть характеризувати якість предмета в порівняльних зв'язках щодо інтенсивності вияву ознаки. Для вираження ступеня вияву ознаку вживаються дві форми прикметника: вищого і найвищого ступенів порівняння. Вищий ступінь порівняння вказує на те, що в одному з порівнюваних предметів якість виражена більшою або меншою мірою, ніж в інших. Форми вищого ступеня бувають прості і складені.

Якісні прикметники, що не утворюють ступенів порівняння

Від частини якісних прикметників сучасної української літературної мови форми ступенів порівняння не утворюються зовсім. Їх не мають:

1) назви абсолютних ознак (ознак, які не підлягають кількісному вимірові; характеризують категорію істот): *босий, голий, жонатий, заміжня, мертвий, німий, сліпий*;

2) назви мастей тварин: *буланий, вороний, гнідий, попелястий, чалий*;

3) назви кольорів: *бордовий, жовтогарячий, пурпурний (пурпуровий), салатоний, фіолетовий, цеглястий*;

4) прикметники, утворені за допомогою суфіксів **-уват- (-юват-), -ав- (-яв-), -ущ- (-ющ-), -енн-, -езн-, -елезн-**: *тонкуватий, жовтавий, синявий, багатюций, здоровенний, широчезний*), префіксів **пре-, над-, пра-, за-, ультра-** (*пречудовий, надшвидкісний, престарий, заширокий, ультракороткий*);

5) прикметники, що виражають суб'єктивну оцінку якості за допомогою суфіксів **-еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-**: *чистесенький, дрібненький, новісінький, тонюсінький*;

6) складні прикметники: *гіркувато-солоний, світло-сірий, чорно-білий*;

7) складні прикметники, утворені сполученням прикметника з іменником, а також прикметником із частиною **-подібний, -видний**: *білобокий, зеленоокий, високочолій, повнолітній, людиноподібний, змієвидний*;

8) прикметники, утворені від дієслова з префіксом **не-**: *невеликовний, неподільний, непохитний*;

9) прикметники на **-анн-**, **-енн-**, які походять від дієприкметників і означають дуже велику міру вияву ознаки: *невпізнаний, недоторканий, незбагнений, незрівняний, незчислений, нескінчений*.

Робота над текстом

Тарас Григорович Шевченко (1814–1861)

У літературі кожного народу серед її великих творців є поети, імена яких огорнені любов'ю, славою. Таким поетом українського народу є Тарас Шевченко. Боротьбою за визволення народу, за соціальну справедливість і духовне розкріпачення мас Т. Шевченко здійснив найвище призначення поета. В історію людської культури він увійшов не лише як геніальний поет України, а й як найбільший, поряд з О. Пушкіним, А. Міцкевичем, поет слов'янства, як поет-гуманіст.

Т. Шевченко виступив як поет-новатор, приніс із собою в українську літературу «нове слово», новий світ поезії, неповторні образи, картини й барви, небачене раніше багатство тем, ідей, мотивів, жанрів.

Ще з дитинства малий Тарас навчався читати і писати, у шкільні роки ним оволоділа пристрасть до малювання. Усе, що ми знаємо про дитину і підлітка Шевченка, малює нам характер незвичайний, натуру чутливу і вразливу, мрійливу і водночас непокірну, вольову, цілеспрямовану, яка прагне чогось вищого. Це справжня художня натура.

У 1838 р. Т. Шевченко навчався в Академії мистецтв (Петербург), де його вважали великим художником. У цей час він одержує срібні медалі за картини «Циганка-ворожка», «Катерина». У 1845 р. Радою Академії мистецтв Шевченкові надано звання некласного художника.

Вірші Шевченко почав писати ще з ранньої юності («Причинна», «Нудно мені, тяжко – що маю робити»). Пробудженню поетичного таланту сприяло ознайомлення з творами українських поетів.

Вихід найвідомішої його збірки творів «Кобзар» став свідченням того, що в українську літературу прийшов поет великого обдарування. До цієї книги увійшли такі твори: «Сон», «Гайдамаки», «Кавказ», «І мертвим, і живим», «Катерина», «Наймичка», «Тополя», «Заповіт» тощо.

Тарас Шевченко багато подорожував Україною (Полтавщина, Київщина, Волинь, Поділля), записував народні пісні, малював архітектурні й історичні пам'ятки, портрети і краєвиди.

Творчість Тараса Шевченка пройнята любов'ю до Бога. Він глибоко вірив, що є Сила, якій треба поклонятися, Сила, яка врятує світ від морального та духовного спустошення, виродження, збіднення. Цією силою є Бог. У поезії Тараса Шевченка Бог наближається до людини. Його поема про людину – це розмова з Богом. Поет страждав, але його живила любов до Бога, до Батьківщини, прагнення до волі, до життя, невмируща віра в добро.

Великий вплив мала творчість Шевченка на літературу слов'янських народів (болгарського, чеського, польського). Він здійснив синтез української літературної мови з народною і збагатив виражальні можливості українського художнього слова.

Мовне оформлення тексту

1. Знайдіть у тексті 10 прикметників. Утворіть усі форми вищого та найвищого ступенів порівняння. Наприклад: *глибокий – глибший, більш глибокий, найглибший, найбільш глибокий.*

2. У поданих реченнях вставте замість крапок прикметник. Наприклад: *Вірші Шевченко почав писати ще з ... (ранньої) юності («Причинна», «Нудно мені, тяжко – що маю робити»).*

1. У 1838 р. Т. Шевченко навчався в Академії мистецтв (Петербург), де його вважали ... художником. 2. Поет страждав, але його живила любов до Бога, до Батьківщини, прагнення до волі, до життя, ... віра в добро. 3. Т. Шевченко виступив як поет-новатор, приніс із собою в українську літературу «нове слово», ... світ поезії, ... образи, картини й барви, небачене раніше багатство тем, ідей, мотивів, жанрів. 4. Ще з дитинства ... Тарас навчався читати і писати, у ... роки ним оволоділа пристрасть до малювання. 5. Він глибоко вірив, що є Сила, якій треба поклонятися, Сила, яка врятує світ від ... та ... спустошення, виродження, збіднення. Цією силою є Бог. 6. Це справжня ... натура. 7. Вихід найвідомішої його збірки творів «Кобзар» став свідченням того, що в українську літературу прийшов поет ... обдарування.

3. Від поданих іменників утворіть прикметники. Наприклад: *мова – мовний.*

<i>слово –</i>	<i>людина –</i>
<i>творчість –</i>	<i>сила –</i>
<i>література –</i>	<i>світ –</i>
<i>віра –</i>	<i>образ –</i>
<i>поезія –</i>	<i>Бог –</i>
<i>пристрасть –</i>	

4. Послугуючись тлумачним словником, з'ясуйте значення таких слів: *спустошення, митець, пристрасть, свідчення, обдарування, новатор, виродження, збіднення, краєвид, гуманіст.*

5. Складіть 3–4 речення, уживаючи такі словосполучення: *українська література, великий поет, творчість Шевченка, найвідоміша збірка.*

6. Поставте подані нижче прикметники в таких відмінках: *родовий, давальний, орудний*. Наприклад: *невмирущий – невмирущого, невмирущому, невмирущим*.

Народний, історичний, архітектурний, соціальний, духовний, слов'янський, шкільний, людський, талановитий, срібний, чутливий, вразливий.

7. Поясніть різницю у відтінках значення синонімів. До кожного з синонімів доберіть відповідні іменники. Наприклад: *гарний, чудовий, надзвичайний; гарний краєвид, чудовий настрій, надзвичайний силует*.

Великий, гігантський, колосальний. Знаменитий, відомий, видатний, великий. Звичайний, буденний, ординарний.

Робота над змістом тексту

1. Дайте відповіді на запитання за текстом «Тарас Григорович Шевченко».

1. Ім'я якого поета огорнено любов'ю українського народу?
2. Що приніс Т. Шевченко в українську літературу?
3. Яка пристрасть оволоділа Тарасом Шевченком у дитячі роки?
4. Які риси характеру виявлялися в поета ще з дитячих років?
5. Коли почав писати вірші Т. Шевченко?
6. Яку назву має найвідоміша збірка поета?
7. Які твори увійшли до збірки «Кобзар»?
8. Чи вірив Тарас Шевченко в Бога?
9. На літературу яких народів мала вплив творчість Т. Шевченка?

2. Кожне речення тексту спочатку прочитайте мовчки, а потім, не дивлячись у текст, повторіть уголос.

3. Розкажіть про Тараса Шевченка – художника. Назвіть картини, які він намалював.

4. Сформулюйте одним реченням сутність творчості Тараса Шевченка.

5. Візьміть участь у діалозі на тему «Роль митців в історії нації».

6. Складіть власний мікротекст на тему «Видатний поет (письменник) мого народу».

Робота над компресією тексту

1. Аналізуючи текст, відповідайте на запитання. Для відповідей послуговуйтеся виразами, поданими справа.

Як називається текст?

Текст називається..., має назву

Чому присвячений текст?

Текст присвячений.....

Про що йдеться у вступі?

У вступі говориться (йдеться) про...

Скільки смислових частин має основна частина?

Основна частина складається з...

Що з'ясовується в основній частині тексту?

В основній частині тексту розглянуто (подано, з'ясовано)

Про що говорить автор у висновку?

У висновку йдеться про...

У висновку автор говорить про те, що...

2. Визначте вступ, основну частину, висновок тексту. Укажіть кількість смислових частин статті.

3. Перекажіть ті частини тексту, де мова йде про: 1) призначення поета; 2) Тараса Шевченка як новатора; 3) дитинство Шевченка; 4) навчання в Академії мистецтв; 5) збірку творів «Кобзар».

4. Прочитайте речення. Дотримуйтеся вказаного синтагматичного членування.

Тарас Шевченко глибоко вірив / що є Сила / якій треба поклонятися / Сила / яка врятує світ від морального та духовного спустошення / виродження / збіднення.

У поезії Тараса Шевченка / Бог наближається до людини.

Його поема про людину / це розмова з Богом.

Поет страждав / але його живила любов до Бога / до Батьківщини / прагнення до волі / до життя / невмируща віра в добро.

5. Складіть діалог на тему «Мій улюблений поет».

Робота над текстом

Філософські глибини поезії Тараса Шевченка

Тарас Шевченко – унікальна творча постать не лише тим, що він поет, національний пророк, «перший історик», а й тим, що він став духовним батьком відроджуваного українства. Власне філософська проблематика утворюється передовсім системою таких моральних категорій, як життя та смерть, віра, надія, любов, сумління тощо. Філософське світосприйняття Шевченка належить до того ряду, що в українській філософії можна охарактеризувати як «філософію трагедії» – прийняття на себе трагедії буття рідного народу, України.

Шевченко як поет-філософ у центрі поставив людину. Людина... А навколо неї природа, історія, релігія – усе це має значення лише у співвіднесеності з людиною. Творчість Шевченка – велика поема про людину. Природа наближається до людини, зливається з нею, передаючи їй болі й радіщі, відтінки і почування.

Окрім того, світ України для Т. Шевченка утворюють два головних компоненти – це світ українського села і світ козаччини. Якщо світ козаччини минуле, то світ села – позачасовий, як світ органічно пов'язаної з ним природи з її вічним циклічним життям. Світ села – це передовсім світ сакрального ідеалу, що відтворює модель України як ідеальної цілісності.

Село! І серце одпочине.

Село на нашій Україні –

Неначе писанка село,

Зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади; біліють хати,

А на горі стоять палати,

Неначе диво, А кругом

Широколисті тополі,

А там і ліс, і ліс, і поле,

І сині гори за Дніпром.

Сам Бог витає над селом.

Таке зображення для поета є узагальненим образом ідеального світу людини загалом. Однак поряд із цим світ села для Тараса Шевченка – це світ конфліктний.

Україна сприймається ним як край, сповнений суперечностей, що зумовлюють неможливість існування людини в сучасному поетові стані.

Суттєво, що таким же конфліктним уявляється поетові й минуле, яке уособлює світ козацтва. Гетьманщина – важливий період козацтва – постійно зображується як форма ідеального існування. У вірші «Сон» старий дідусь говорить про неї як про «Божий рай». Чигирин – стара козацька столиця – це святе і славне місто. Та для Шевченка в українській історії нема і не могло бути «золотого віку», оскільки історія є неперервною. Минуле не протистоїть сучасному, є «тепер і тут». Якщо трагічним є сучасне, то не менш трагічне і минуле. Гострий біль за минуле рідного краю переповнює поезію Тараса. «Мій краю прекрасний, розкішний, багатий! Хто тебе не мучив? Якби розказати про якого-небудь одного магната історію-правду, то перелякати саме пекло можна».

Отже, і в минулому, і в сучасному поет не бачить «золотого віку», але ідеальний світ не зникає з поля зору поета. Він переноситься в жадане майбутнє, осмислюючи себе у функції поета-пророка, який творить картину порятунку прийдешнього золотого віку. Світ ідеальної спільності, зародки якого є і в минулому, і в сучасному України, вбачається Шевченкові абсолютно панівним у її майбутньому. Це – світ, звільнений від сил зла, від національної та політичної залежності.

Образ ідеалу малюється Тарасом Шевченком як стан, де пануватиме братерське ставлення вільної людини до людини. Нормою ідеального існування є принципи, «щоб укупі жити з братом добре добро певне познати, не ділити». На противагу суспільству, де люди розділені з огляду на суспільний статус, багатства, ранги, привілеї, де панує фальшива наука і фальшива філософія, що обґрунтовує цей ненормальний стан речей, він кличе: «Розкуйтеся, братайтеся».

*Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.*

*Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.*

Отже, Тарас Григорович Шевченко – видатний український письменник, поет, прозаїк, драматург та етнограф. Проте його творчість достатньо широка за своїм контекстом. Зокрема у своїх поезіях, український геній сформував свою філософську концепцію та програму створення ідеального суспільства. Для нього важливе братерство, тобто демократія, якої не було раніше, відтак уся українська історія – це шлях до справжньої справедливості та рівноправ'я.

Мовне оформлення тексту

1. Поясніть значення виділених прикметників і словосполучень у пропозитивних реченнях.

1. Тарас Шевченко – **унікальна** творча постать не лише тим, що він поет, національний пророк, «перший історик», а й тим, що він став **духовним батьком** від-

роджуваного українства. 2. Творчість Шевченка – **велика поема** про людину. 3. Світ **ідеальної спільності**, зародки якого є і в минулому, і в сучасному України, вбачається Шевченкові абсолютно **панівним** у її майбутньому. 4. Зокрема у своїх поезіях, український геній сформував свою **філософську концепцію** та програму створення ідеального суспільства.

2. Від поданих слів утворіть за допомогою суфіксів прикметники; суфікси виділіть. Наприклад: *ідеал – ідеальний*.

Поет, етнограф, геній, суспільство, ідеал, брат, людина, вік, період, столиця, місто, історія, правда, дух, батько, пророк, демократія.

3. Перевірте свою грамотність. Вставте пропущені літери в поданих прикметниках.

Українс...кий, сумлі...ий, коза...ина, жи...євий, ближн...й, мужн...й, пр...добрий, пол...вий, пр...великий, здорове...ий, пр...дорожній, пр...звище.

4. Послуговуючись фразеологічним словником, поясніть значення фразеологізмів. Із трьома фразеологізмами складіть речення і запишіть його.

Тримати язик за зубами. Злий язик. Крутиться на язиці. Тіпун тобі на язик. Язык не повертається сказати. Проковтнути язика. Тягнути за язика. Висолопити язика. Як корова язиком злизала. Не сходить з язика. Язык до Києва доведе.

5. Знайдіть у тексті речення з поданими іменниками. Випишіть ці іменники з прикметниками, що знаходяться поряд. Складіть із ними речення.

Геній, історія, справедливість, ставлення, людина, спільність, світ, край, образ, народ.

Робота над змістом тексту

1. Читайте текст з олівцем. Підкресліть однією лінією зовсім невідомі для вас слова, а хвилястою ті, які можна зрозуміти з контексту або за відомими вам коренями.

2. Прочитайте виразно текст. Визначте тему, головну думку тексту. Випишіть ключові слова й словосполучення, що передають тему тексту. Визначте тему й основну думку тексту, запишіть цю думку одним реченням.

3. Назвіть засоби зв'язку між реченнями. Визначте тип мовлення, стиль тексту.

4. Прочитайте подані речення. Сформулюйте власну позицію щодо висловленої думки.

Шевченко як поет-філософ у центрі поставив людину. Людина... А навколо неї природа, історія, релігія – усе це має значення лише у співвіднесеності з людиною. Творчість Шевченка – велика поема про людину. Природа наближається до людини, зливається з нею, передаючи її болі й радощі, відтінки й почування.

5. Виокремте основні філософські ідеї Тараса Шевченка. Напишіть коротку розповідь про власні філософські погляди. Оголосіть їх перед аудиторією.

6. Зберіть «розсипаний» текст так, щоб із нього вийшли завершені речення.

Тарас Шевченко, постань, творчий, унікальний. Духовний, українство, відроджений, батько. Філософський, надія, таких утворюється, віра, цінностей, моральний, як, проблематика, категорій. Шевченко, людина, у центр, поставив.

Робота над компресією тексту

1. У поданому тексті визначте мікротеми та їх межі.
2. Виділіть у тексті основні компоненти його логічної структури: назву, вступ, основну частину, висновки.
3. Згорніть подані речення.

Образ ідеалу малюється Тарасом Шевченком як стан, де пануватиме братерське ставлення вільної людини до людини. Нормою ідеального існування є принципи, «щоб укупі жити з братом роби добро певне познати, не ділити». На противагу суспільству, де люди розділені з огляду на суспільний статус, багатства, ранги, привілеї, де панує фальшива наука і фальшива філософія, що обґрунтовує цей ненормальний стан речей, він кличе: «Розкуйтеся, братайтеся».

4. Співвіднесіть частини тексту з пунктами поданого простого плану.

План

1. Моральні категорії філософії.
 2. Центр філософії Тараса Шевченка.
 3. Компоненти світу у філософії Т. Шевченка.
 4. «Золотий вік» у минулому й сучасному.
 5. Образ ідеалу з погляду Тараса.
 6. Філософська концепція ідеального суспільства.
5. Виділіть у тексті крупні смислові частини. Скажіть, про що йдеться в кожній із частин. Складіть простий називний план тексту.
 6. Уважно прочитайте кожне речення в тексті. Виконайте такі завдання.
 - 1) У поданому тексті відзначте ті речення, які мають надлишкову інформацію.
 - 2) Прочитайте варіант тексту без надлишкової інформації.
 - 3) Прочитайте перший варіант тексту, відзначте речення, які мають основну інформацію.
 - 4) Розбийте текст, що висвітлює тему, на підтеми.
 - 5) Складіть план із названих підтем.
 - 6) Знайдіть у тексті частини, що відповідають кожному пункту плану.
 - 7) Прочитайте план тексту.
 - 8) Повторіть цей матеріал мовчки.
 - 9) Передайте основний зміст всього тексту, користуючись опорними словами.

Практичне заняття №14, 15

Тема. Україна й українці у творчості Тараса Шевченка. Діалог-бесіда на основі тексту, складання цитатного плану.

Мета. Навчити студентів утворювати ступені порівняння прикметників.

Розвивати вміння працювати з текстами художньої літератури, складати діалоги-розпитування та монологічні висловлювання за матеріалами художнього тексту.

Виховувати шанобливе ставлення до фундаторів класичної української літератури.

Навчальна інформація до заняття

Цитатний план

Цитатний план використовується для складання певного тексту. Під час складання плану необхідно стежити за тим, щоб кожна цитата розкривала якусь нову думку, не повторюючи попередньої.

Робота над текстом

Україна й українці у творчості Т. Шевченка

Слово «Україна» – одне з найчастіше вживаних у поезії Тараса Шевченка. Почуття любові до рідної землі висловлено з великою силою пристрасті. Шевченко був сином свого народу і прагнув його визволення. Ніколи і ні в чому не підносив поет свій народ над іншими, не шукав у ньому рис, які були б властиві йому і більше нікому. Він був просто Людиною, знав свій обов'язок перед вселюдською сім'єю народів.

Ім'я Тараса Шевченка давно вже стало символом духовного здоров'я, художньої сили народу, його краси і мужності, совісті на терені історичної боротьби в ім'я справедливості. Велич душі народної сонцем засяяла з космічних орбіт Шевченкового слова. Геній поета належить усьому українському народові. Бог, Любов, Україна – усе це становить суть творчості Митця: *Я так її, Я так люблю Мою Україну убогу...*

Т. Г. Шевченко народився в Україні. Тут минуло його дитинство серед вишневих садків і струнких тополь, серед людей, красивих душею, добрих і співучих. Добро і зло він бачив на землі свого дитинства, відчував свою єдність з Україною, з її народом. Він справді вийшов із народу, жив із народом, всіма своїми думками і почуттями був із ним міцно й нерозривно пов'язаний.

Україна й українці – це ті образи, які невід'ємні від усієї творчості Т. Шевченка, прямо чи опосередковано вони присутні в усіх його творах. У ранніх творах вони мрійливі, емоційні, працелюбні, терплячі. У більш пізніх – стражденні, заклопотані.

Поет був ворогом будь-якої обмеженості, вважаючи, що здобутки кожної національної культури є здобутком усього людства. Закликає українців навчатися так, як треба, щоб у них була своя мудрість, проте щоб вони вивчали кращі здобутки світової науки та культури:

*Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Доля України для поета не була байдужою, про що він із болем пише:

*Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.*

Шевченка висилали на заслання, не дозволяли жити в Україні, яку він любив, проте він твердо вірив, що:

*На оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.*

Поет уявляв собі «сім'ю вольну, нову» народів, де оживе природа й оживуть люди, де не буде ніякого гноблення, а пануватиме воля і братерство.

Мовне оформлення тексту

1. Слухайте текст. Записуйте його. Підкресліть прикметники. Визначте рід, число, відмінок у записаних словах.

2. Випишіть із тексту слова у два стовпчики, де кількість літер і звуків збігаються і навпаки. Наприклад: *єдність* [йедн'іс'т'] – 7 звуків, 7 літер.

3. Чи знаєте ви значення цих слів та сполучень? Перевірте себе за словником.

Цуратися, символ духовного здоров'я, супостат, терени історичної боротьби, лукавий, опосередкований, пристрасть.

4. Знайдіть у тексті слова, ужиті в переносному значенні. З якою метою використовує їх автор?

5. Перевірте свою грамотність. Уставте пропущені літери (знаки) на місці крапок.

В...ликий, визволе...я, обов...язок, вселюдс...кий, сім...я, ім....я, в...шневий, почу...я, справ...дливий.

6. Доберіть синоніми до виділених слів.

*1. Шевченко був сином свого народу і **прагнув** його **визволення**. 2. Тут минуло його дитинство серед вишневих садків і **струнких** тополь, серед людей, **красивих** душею, добрих і співучих. 3. **Геній** поета належить усьому українському народові.*

Робота над змістом тексту

1. Прочитайте текст. Запишіть ключові слова з тексту, обґрунтуйте їх роль у розкритті змісту. Сформулюйте запитання для однокласників за змістом прочитаного.

2. Визначте тему й основну думку тексту. Доберіть заголовок, відбивши в назві основну думку висловлювання.

3. Дайте відповіді на запитання викладача повними реченнями.

– Чи підносив Т. Шевченко свій народ над іншими?

– Що становить суть творчості Тараса Шевченка?

– Чи закликав Шевченко людей до навчання?

– Чи був Шевченко на засланні?

– Яким уявляв Шевченко майбутнє свого народу?

4. Прочитайте текст кілька разів, щоб він звучав правильно і чітко. Запишіть читання тексту на аудіоносії.

5. Напишіть твір-мініатюру про поета (письменника), який творчістю служить своєму народові.

Робота над компресією тексту

1. Поставте питання до кожного абзацу. Запишіть запитання та відповідь на нього, обравши з тексту основну інформацію. Записані вами відповіді будуть вважатися тезовим планом тексту.

2. Проаналізуйте текст, використовуючи конструкції, що подані нижче.

Текст називається...

Присвячений (чому?)

Написаний на тему (яку?)

У тексті мова йде (про що?)

Описується (що?)

Автор доводить (що?)

Розкриває (що?)

Робить висновки (про що?)

3. Випишіть із кожного абзацу ключові слова. Визначте інформаційний центр кожного речення, підкресліть його хвилястою лінією. З опорою на інформативні центри складіть питання до кожного речення, запишіть їх.

4. Прочитайте текст. Яке слово чи словосполучення можна використати як заголовки поданого тексту?

5. Складіть цитатний план на матеріалі тексту «Україна й українці у творчості Тараса Шевченка», використовуючи цитати з поетичних творів.

Самостійна робота

Причинна (уривок)

*Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,*

*Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів.
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.*

Коментарі: *підійма* – розмовна, коротка форма від дієслова *підіймає*; *сич* – хижий птах бурого кольору родини совиных; *гай* – невеликий, переважно листяний ліс.

Річка Дніпро

* * *

*Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить.
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...*

*Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!*

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати,
І спати на волі –
І заснути навек-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої! злої!*

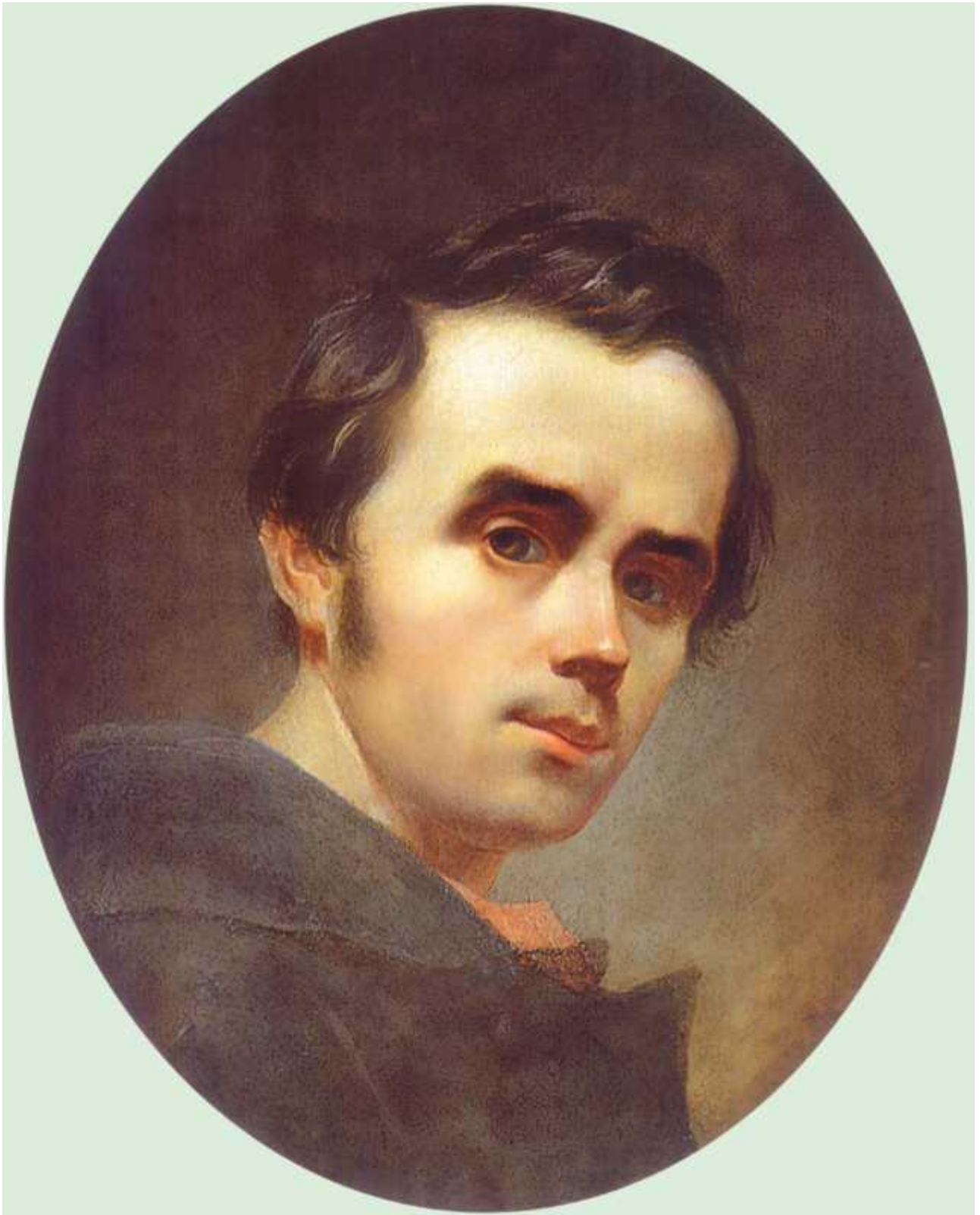
Коментарі: *волочитися* – тягтися поверхнею будь-чого; бродяжити без потреби; *колода* – стовбур зрубаного дерева, очищений від гілля; про неповоротку, незграбну, нечуйну людину; *кайдани* – залізні ланцюги з кільцями на руках в'язнів; у переносному значенні те, що зв'язує людину, позбавляє її волі.

* * *

*Чи ми ще зійдемося знову?
Чи вже навіки розійшлись?
І слово правди і любові
В степи і дебри рознесли!
Нехай і так. Не наша мати,
А довелося поважати.
То воля Господа. Годіть!*

*Смирітєся, молітєсь Богу
І згадуйтє один другогого.
Свою Україну любіть.
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Коментарі: *дебри* – хащі; *Господь* – одна з назв Бога у християн; *лютий* – хижий, кровожерливий, злий, жорстокий, нещадний.

Тарас Григорович Шевченко

Мені однаково, чи буду
 Я жить в Україні, чи ні.
 Чи хто згадає, чи забуде
 Мене в снігу на чужині –
 Однаковісінько мені.
 В неволі виріс між чужими,
 І неоплаканий своїми,
 В неволі, плачучи умру,
 І все з собою заберу,
 Малого сліду не покину
 На нашій славній Україні,

На нашій – не своїй землі.
 І не пом'яне батько з сином,
 Не скаже синові: «Молись.
 Його замучили колісь».
 Мені однаково, чи буде
 Той син молитися, чи ні...
 Та не однаково мені,
 Як Україну злії люде
 Присплять, лукаві, і в огні
 Її, окрадену, збудять...
 Ох, не однаково мені.

Коментарі:

однаковісінько – зменшено-пестлива форма від однаково; **молитися** – звертатися до Бога, святих із проханням, подякою, проказувати слова молитви, благи, дуже просити; **приспати** – викликати сон у кого-небудь, змушувати спати, навівати сон піснею, гіпнозом; **окрадений** – позбавляти будь-чого, матеріальних та духовних цінностей, залишати без нічого.

Княжна (уривок)

Зоре моя вечірняя,
 Зійди над горою,
 Поговорим тихесенько
 В неволі з тобою.
 Розкажи, як за горою
 Сонечко сідає,
 Як у Дніпра веселочка
 Воду позичає,
 Як широка сокорина
 Віти розпустила...
 А над самою водою

Верба похилилась;
 Аж по воді розіслала
 Зеленії віти,
 А на вітах гойдаються
 Нехрещені діти.
 Як у полі на могилі
 Вовкулак ночує,
 А сич в лісі та стрісі
 Недолю віщує.
 Як сон-трава при долині
 Вночі розцвітає...

Коментарі: **веселка** – дугоподібна різнобарвна смуга, яка з'являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу; райдуга; **позичати** – брати щось у борг у кого-небудь; **сокорина** – високе листяне дерево родини вербових із добре розвиненою кроною; чорна тополя; **віти** – відгалуження дерева або трав'янистої рослини; гілки; **нехрещений** – той, над яким не було здійснено обряду хрещення, якого не хрестили, який не належить до християн; **вовкулак** – вовк, за народними повір'ями, людина, що обертається на вовка.

Н. Н.

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє,
Радіють люде, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю,
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори,

На синє небо виходить зоря.
Ой зоре! зоре! – і сльози кануть.
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі синім? Чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули.

Коментарі: *люде* – застаріла форма від *люди*; *линути* – плавно, легко летіти; рухатися вперед із великою швидкістю; поширюватися в просторі; *дума* – те, що з'являється внаслідок міркування, продукт мислення, припущення, передбачення, намір, замисел, задум.

Подражаніє

Посаджу коло хатини
На wspomин дружині
І яблуньку, і грушеньку,
На wspomин єдиній!
Бог дасть виростуть. Дружина
Під деревами тими
Сяде собі в холодочку
З дітками малими.
А я буду груші рвати,
Діткам подавати...
З дружиною єдиною
Тихо розмовляти.
«Тойді, серце, як бралися,
Сі дерева садив я...
Щасливий я!» «І я, друже,
З тобою щаслива!»

Портрет українки (XIX ст.)

Коментарі:

древа – застаріла форма від *дерева*; *холодочок* – зменшено-пестлива форма від *холодок*, затінене місце, затінок, тінь, прохолода; *тойді* – застаріла форма від *тоді*; *сі* – застаріла форма від *ці*; *серце* – ласкаве звертання до коханої.

Завдання до тексту поезій

1. Прочитайте вірші Т. Г. Шевченка та коментарі до них.
2. Розставте словесні та логічні наголоси, попрацюйте над партитурою текстів (паузи, інтонаційні малюнки).
3. Сформулюйте тему кожної поезії.
4. Вивчіть напам'ять дві поезії Т. Г. Шевченка, продекламуйте їх своїм одногрупникам.
5. Визначте, чим поезії українського митця близькі Вам як представникові іншої культури.
6. Розкажіть про одну з найвизначніших постатей поетів Вашої країни, що мали значення для становлення національної культури. Прочитайте улюблений вірш із його поетичної спадщини. Спробуйте перекласти уривок українською мовою або передати зміст прозою.
7. Розгляньте ілюстрації до поетичних творів Т. Г. Шевченка. Сформулюйте думку про те, чи відповідає зміст поезій представленим українським реаліям.

Практичне заняття №16, 17, 18

Тема. Прикметник. Прикметники твердої та м'якої групи.

Мета. Навчити студентів монологічно відтворювати інформативний зміст тексту за фахом, опрацьовувати зміст абзаців, виокремлюючи базові речення-тези, нову інформацію.

Розвивати вміння згортати інформацію тексту за фахом, уміння переказувати зміст логічно, адекватно до теми.

Виховувати шанобливе ставлення до обраної професії, бажання розширювати кругозір.

Орфоепічний тренінг

Вимовляйте по черзі (глухі / дзвінки, м'які / пом'якшені / тверді) ізольовані приголосні: б-п, б-п, б-п, б-п.....п-б, п-б, п-б....., стежачи за рухами губів; д-т, д-т, д-т..... т-д, т-д, т-д..., д'-т', д'-т', д'-т'....., т'-д', т'-д', т'-д', стежачи за кінчиком язика; з-с, з-с, з-с, з-с..., с-з, с-з, с-з, с-з.... з'-с', з'-с', з'-с', з'-с'... с'-з', с'-з', с'-з', с'-з', стежачи за кінчиком язика.

Скомбінуйте вимовляння: п-с, п-с, п-с, п-с... б-с, б-с, б-с, б-с... б-з', б-з', б-з', б-з'... п-с', п-с', п-с', п-с'... б-д, б-д, б-д, б-д... п-т, п-т, п-т, п-т... б-д', б-д', б-д', б-д'... п-т', п-т', п-т', п-т'...

Вимовляйте по черзі: г-х, г-х, г-х, г-х... х-г, х-г, х-г, х-г, стежачи за спинкою язика; г-к, г-к, г-к, г-к... к-г, к-г, к-г, к-г... г-г, г-г, г-г, г-г... г-г, г-г, г-г, г-г... х-к, х-к, х-к, х-к... к-х, к-х, к-х, к-х...

Вимовляйте по черзі сонорні звуки: л-л', л-л', л-л', л-л'... л'-л, л'-л, л'-л, л'-л, стежачи за кінчиком язика; р-р', р-р', р-р', р-р'... р'-р, р'-р, р'-р, р'-р, стежачи за

тим, щоб боковими краями язик був притиснутим до бокових зубів; м-м', м-м', м-м', м-м'... м'-м, м'-м, м'-м, м'-м, стежачи за губами; н-н', н-н', н-н', н-н', н-н'... н'-н, н'-н, н'-н, н'-н, стежачи за язиком; в-ф, в-ф, в-ф, в-ф... ф-в, ф-в, ф-в, ф-в, стежачи за губами; в-ў, в-ў, в-ў, в-ў... ў-в, ў-в, ў-в, ў-в, стежачи за губами, які при утворенні нескладового [ў] випинаються вперед.

Скомбінуйте вимовляння: л-м, л-м, л-м, л-м... м-л, м-л, м-л, м-л... л'-р, л'-р, л'-р, л'-р... р-л', р-л', р-л', р-л'... р'-м', р'-м', р'-м', р'-м'... м'-р', м'-р', м'-р', м'-р'... р'-н-в, н-в, н-в, н-в... в-н, в-н, в-н, в-н... н'-ў, н'-ў, н'-ў, н'-ў... ў-н', ў-н', ў-н', ў-н'.

Навчальна інформація до заняття

Таблиця відмінкових закінчень прикметника

Відмінки	Однина				Множина	
	Тверда група		М'яка група		Тверда група	М'яка група
	чоловічий і середній рід	жіночий рід	чоловічий і середній рід	жіночий рід		
Називний	-ий, -е	-а	-ій, -є	-я	-і	-і
Родовий	-ого	-ої	-ього	-ьої	-их	-іх
Давальний	-ому	-ій	-ьому	-ій	-им	-ім
Знахідний	-ий, -е, -ого	-у	-ій, -є, -ього	-ю	-і, -их	-і, -іх
Орудний	-им	-ою	-ім	-ьою	-ими	-іми
Місцевий	(на) -ому	(на) -ій	(на) -ьому (-ім)	(на) -ій	(на) -их	(на) -іх

Запам'ятайте! Присвійні прикметники (чий?) творяться по-різному від іменників I та II відмін.

1. Від іменників I відміни присвійні прикметники творяться за допомогою суфікса **-ин-**, причому кінцеві приголосні твірної основи *г, к, х* чергуються із *ж, ч, ш*: *Галя – Галин, Ольга – Ольжин, Оксана – Оксанин*. Суфікс **-ін-** виступає лише після *й* (на письмі **-їн-**): *Марія – Марїїн, Надія – Надїїн*.

2. Від іменників II відміни присвійні прикметники творяться за допомогою суфікса **-ів-** (**-їв-**), який чергується з **-ов-** або **-ев-** (**-єв-**):

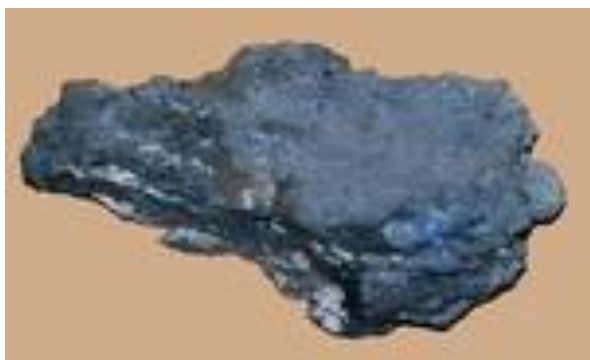
1) якщо прикметник утворено від іменника твердої групи, то відбувається чергування **-ів-** / **-ов-**: *батько – батьків, батькового, батьковому...*;

2) якщо прикметник утворено від іменника м'якої чи мішаної групи, то відбувається чергування **-ів-** (**-їв-**) / **-ев-** (**-єв-**): *учень – учнів, учневі, учневого., Віталій – Віталіїв, Віталієвого, Віталієвому., Довбуш – Довбушів, Довбушевого, Довбушевому...*

Робота над текстом

Ресурси й запаси марганцю

Виявлені ресурси марганцевих руд у надрах 56 країн світу оцінені в 21270 млн. т. Із них 67,4 % знаходиться в Африці (14330 млн. т), 16,2 % – у Європі (3440 млн. т), 7,8 % – в Азії (1650 млн. т), 5,6 % – в Америці (1200 млн. т), 3 % – в Австралії й Океанії (650 млн. т). Найбільшими ресурсами володіють ПАР – 13600 млн. т (63,9 % світових), Україна – 2500 млн. т (11,8 %), Австралія – 630 млн. т (3 %), Габон – 500 млн. т (2,4 %), Казахстан – близько 500 млн. т (2,4 %), Бразилія – 420 млн. т (2 %). Перспективними вважаються території Австралії, Аргентини, Болівії, Бразилії, Ботсвани, Буркіна-Фасо, Габону, Демократичної Республіки Конго, Індії, Ірану, Марокко, Перу, Туреччини, Чилі. Сумарні прогнозні ресурси цих країн оцінюються в 2500 млн. т. Значна кількість прогнозних ресурсів пов'язана зі скупченнями кобальт-марганцевих кірок (КМК) і залізо-марганцевих конкрецій (ЗМК) на дні Тихого, Індійського і, меншою мірою, Атлантичного океанів. Прогнозні ресурси марганцевих руд Світового океану приблизно в 4 рази перевищують прогнозні ресурси континентів. Загальні запаси марганцевих руд у 56 країнах світу на 1998 р., становили 8,8 млрд. т, у тому числі підтверджені – 3,6 млрд. т. Марганцева сировина добувається на родовищах трьох геолого-промислових типів: 1) стратиформні родовища оксидних залізо-марганцевих і марганцевих, карбонатних марганцевих і змішаних (оксидно-карбонатних) руд в теригенних, карбонатно-теригенних і карбонатних породах; 2) латеритних родовищ кір вивітрювання докембрійських метаморфічних порід; 3) гідротермальних родовищ. До 90% світових підтверджених запасів марганцю укладено в стратиформних родовищах (ПАР, Габон, Україна, Болгарія, Казахстан, Грузія, Китай, Мексика, Болівія, Австралія, Росія), близько 8 % припадає на кори вивітрювання (Гана, Кот-д'Івуар, Буркіна-Фасо, Малі, Індія, Бразилія) і 2 % – на дрібні родовища гідротермального типу (Аргентина, Болівія, Марокко, Алжир, Єгипет).

Землиста марганцева руда

Головними власниками запасів марганцю є 10 країн, надра яких укладають близько 90 % світових підтверджених запасів: ПАР, Україна (сумарно 47 % світових), Казахстан, Габон, Грузія, Австралія, Бразилія, Китай, Болгарія, Індія. Запаси кожної з цих країн перевищують 100 млн. т. Високосортними рудами володіють ПАР, Габон, Австралія і Бразилія, в інших країнах руди середньої й низької якості. У **ПАР** основні

запаси (близько 95 %) знаходяться в межах марганцеворудного басейну Калахарі і пов'язані з нижньо протерозойським комплексом карбонатно-теригенних відкладів. Рудна товща включає три витриманих пласти залізо-марганцевих руд сумарною по-

тужністю 20–50 м, що простежуються на декілька кілометрів; глибина залягання досягає 400–500 м. Вміст марганцю 38–48 %, заліза – 4–20 %, кремнезему – до 5 %, фосфору – незначна кількість. Усі родовища, окрім Маматван, розробляються підземним способом.

Оолітова марганцева руда

Запаси України сконцентровані в єдиному марганцеворудному басейні, що включає Нікопольське (33 % розвіданих запасів країни) та Великотокмацьке (67 %) родовища. Рудний пласт із середньою потужністю біля 2 м залягає в основі олігоценової товщі на глибині 10–100 м і являє собою теригенну пачку з включеннями конкрецій, пізолітів, оолітів, прошарків рудної речовини. За обсягами розвіданих

запасів та видобутку марганцевих руд Україна посідає перше місце серед країн СНД (75 % запасів і 86 % видобутку) і провідне у світі. Забезпеченість запасами окремих шахт та кар'єрів становить від 1 до 40 років. Станом на 2006 р. розвідані та підготовлені до розвідки запаси марганцевих руд України (Нікопольський басейн та Великотокмацьке родовище) становлять 2,26 млрд. т із середнім вмістом марганцю в них 23,1 %. Виділяють три типи руд: карбонатні (77 % запасів України при середньому вмісті марганцю 21,9 %, переважна їх частина – у Великотокмацькому родовищі), оксидні (15 % запасів країни при вмісті мангану 28,6 % переважають на Нікопольському родовищі) і змішані (8 % запасів при середньому вмісті 25 %). Багаті (28,6 % мангану) і легко збагачувані оксидні руди становлять лише незначну частину (15,2 %) – 0,33 млрд. тонн, бідніші (21,9 % мангану) і важкозбагачувані карбонатні руди переважають (77,3 % запасів) – 1,76 млрд. т. Розробка родовищ здійснюється відкритим і підземним способами. На часі розвідка перспективних на окисні руди окремих ділянок родовищ, а також проведення геолого-економічної переоцінки марганцевих родовищ з урахуванням умов ринкової економіки.

**Марганцева руда
Орджонікідзевського покладу**

У **Казахстані** головні родовища розташовані в Джезказганській області. Рудні поклади протяжністю від сотень метрів до декількох кілометрів приурочені до девонських кременисто-карбонатних відкладів, являють собою чергування пластів марганцевого залізняку і кременистих порід і мають потужність до 25 м. Середній вміст марганцю змінюється від 11,2 % в залізо-марганцевих рудах до 44,3 % в пероксидних. Для всіх типів руд характерний низький

вміст фосфору (0,02–0,08 %) і сірки (0,1–0,3 %). Присутнє залізо в кількості від 2,1 до 12,4 % і кремнезем – 14–18 %. Близько 70 % підтверджених запасів країни припадає на карбонатно-силікатно-оксидні руди, 21 % – на оксидні, залізо-марганцеві – 5 %, оксидно-карбонатні – 2,6 %, окиснені – 1,5 %. На всіх казахстанських родовищах, окрім Західного Каражалу, видобуток ведеться відкритим способом. Збагачуються руди простими гравітаційними методами. Запаси Габону зосереджені на родовищі Моанда. Основний продуктивний пласт залягає на глибині 15–45 м, має потужність 3–6 м і складається з уламків зерен і оолітів піролюзиту, псиломелану, манганіту в охристій основній масі. Середній вміст марганцю в рудах 48 %, сірки – 0,03–0,09 %, фосфору – 0,04–0,13 %, SiO₂ – 3–4 %. Руди використовуються без збагачення. Розробка здійснюється відкритим способом. У **Грузії** понад 90% запасів марганцю зосереджено в Чіатурському родовищі в олігоценівій осадовій товщі. Марганценосний горизонт залягає на глибині від 10 до 100–150 м. Потужність промислової пачки близько 5 м. Переважають карбонатні руди (близько 47 %) із середнім вмістом марганцю 16,5 %. Змішані руди становлять 11,6 % запасів родовища (при середньому вмісті марганцю 20,9 %); оксидні легкозбагачувані – близько 28 % (26,4 % Mn), зокрема пероксидні – 2,4 % (38,5 % Mn); важкозбагачувані оксидні («мцварі») – 0,3 % (24,3 % Mn); окиснені – 13,6 % (21,3 % Mn). Видобуток руд проводиться і підземним, і відкритим способами. В **Австралії** основні запаси пов'язані з рудами родовища Грут-Айленд, що залягають у середньопротерозойських теригенних утвореннях на глибині 0–30 м. Рудний пласт середньою потужністю 3–4 м складений оолітами, пізолітами оксидів марганцю (криптомелан, піролюзит) в піщано-глинистій масі. Співвідношення руда: пуста порода коливається від 1 : 1 до 9 : 1. У підшві пласта зустрічаються залізисті руди. Уміст марганцю 37–52 % (середній 41 %), заліза – 2–11,5 %; кремнезему – 3–13 %; фосфору – 0,07–0,09 %; сірки – 0,07–0,08 %. Руди легко збагачуються. Розробка родовищ ведеться відкритим способом. У **Бразилії** основою рудної бази є родовища Урукум (штат Мату-Гросу-ду-Сул, регіон Корумба) із підтвердженими запасами 15,8 млн. т, Азул і Бурітірама (штат Пара, район хр. Каражас) – 10 млн. т, Серра-ду-Навіу (федеральна територія Амапа) – 5,8 млн. т, Мігель-Конгу в районі «Залізорудного чотирикутника» й інші родовища в штаті Мінас-Жерайс, а також ряд дрібніших об'єктів у докембрійських метаморфічних товщах. Розробка родовищ здійснюється відкритим способом, збагачення – гравітаційними методами. **Китай** має велику кількість дрібних родовищ марганцю, виявлених у багатьох провінціях країни. Найзначнішу роль відіграють родовища Гуансі-Чжуанського автономного району (37% підтверджених запасів), провінцій Хунань (17 %), Гуйчжоу (15 %), а також Ляонін, Сичуань і Юньнань. Вік марганцевоносних комплексів – від верхньопротерозойських до тріасового і четвертинного. Більшість запасів (70 %) представлена низькосортними і важкозбагачуваними карбонатними рудами. Уміст марганцю в первинних оксидних рудах становить 22 %, на ділянках повторного збагачення – до 43–47 %. Вміст кремнезему 8–12 %. Збагачення проводиться за прости-

ми технологічними схемами, розробка відкрита. У **Болгарії** знаходиться одне з найбільших марганцевих родовищ у Європі – Оброчиште. Руди родовища карбонатні, важкозбагачувані (20–25% Mn). Родовище експлуатується підземним способом.

(Мала гірнича енциклопедія : у 3-х т. / [за ред. В. С. Білецького]. – Донецьк : Донбас, 2004. – ISBN 966-7804-14-3.)

Мовне оформлення тексту

1. Знайдіть у тексті прикметники твердої та м'якої груп (по 10 на кожному). Наприклад: *латеритн-их родовищ, прогнозн-их ресурсів, марганцев-их руд. Латеритн-ий, прогнозн-ий, марганцев-ий* – прикметники твердої групи. Доведіть, що дібрані Вами приклади дійсно є прикметниками відповідних груп.

2. Доберіть приклади прикметників усіх відмінків (в однині та множині), визначте їх рід, заповнивши таблицю. Виділіть закінчення прикметників.

Відмінок	Число			Множина
	Однина			
	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	
Називний				
Родовий				
Давальний				
Знахідний				
Орудний				
Місцевий				

3. Знайдіть у тексті прикметники, утворені від наведених іменників. З'ясуйте, за допомогою яких суфіксів відбулося утворення нових слів. Доберіть іменники з тексту, від яких залежать прикметники. Наприклад: *прогноз – прогнозн-ий – прогнозні ресурси.*

Гравітація, економіка, перспектива, оксид, карбонат, руда, марганець.

4. Утворіть від власних назв, поданих у тексті, прикметники. Зверніть увагу на словотворчі засоби, що використовуються при утворенні прикметників. Наприклад: *Аргентина – аргентин-ськ-ий, Болівія – болівій-ськ-ий.*

5. До прикметників із укладеної Вами таблиці доберіть доречні за змістом іменники різних родів і чисел. Виділіть закінчення. Наприклад: *рудна база – рудний ресурс, рудне родовище, рудні поклади.*

6. Послуговуючись довідковою літературою, подайте якісну характеристику марганцю. Використовуйте прикметники, даючи відповіді на запитання, що допоможуть Вам скласти розповідь: *Якого кольору буває марганець? Яка форма характерна для марганцевої руди? Яку будову має марганцева руда? Що характерне для марганцевих руд? Які найхарактерніші властивості марганцевих руд?*

7. Використовуючи якісні прикметники типу *великий, дрібний, значний* тощо, укладіть речення про світові родовища марганцю.

Робота над змістом тексту

1. Замість крапок вставте прикметники, що підходять за змістом. Сформулюйте думку про роль прикметників у тексті.

... ресурси цих країн оцінюються в 2500 млн. т. ... кількість ... ресурсів пов'язана зі скупченнями ... кірок (КМК) і ... конкрецій (ЗМК) на дні... , ... і, меншою мірою,.. океанів. ... ресурси... руд ... океану приблизно в 4 рази перевищують... ресурси континентів. ... запаси ...руд у 56 країнах світу на 1998 р., становили 8,8 млрд. т, у тому числі підтверджені – 3,6 млрд. т ... сировина добувається на родовищах трьох ... типів: 1) ...родовища оксидних ... руд в ... породах; 2)... родовищ кір вивітрювання... ; 3)... родовищ. До 90 % ... підтверджених запасів марганцю укладено в ... родовищах (ПАР, Габон, Україна, Болгарія, Казахстан, Грузія, Китай, Мексика, Болівія, Австралія, Росія), близько 8 % припадає на кори вивітрювання (Гана, Кот-д'Івуар, Буркіна-Фасо, Малі, Індія, Бразилія) і 2% – на ... родовища ... типу (Аргентина, Болівія, Марокко, Алжир, Єгипет).

2. Прочитайте текст про себе. Дайте відповіді на запитання по змісту тексту: *Які сумарні прогнозні ресурси марганцю у світі? Де найбільші скупчення кобальт-марганцевих кірок (КМК) і залізо-марганцевих конкрецій (ЗМК)? На скільки прогнозні ресурси марганцевих руд Світового океану перевищують прогнозні ресурси континентів? Які загальні запаси марганцевих руд у 56 країнах світу на 1998 р.? Як розподіляються ресурси марганцю по континентах? Хто володіє найбільшими ресурсами марганцю? Які території вважаються перспективними щодо покладів марганцю?*

3. Прочитайте два варіанти тексту: авторський та власний.

4. Перекажіть текст адекватно до його змісту, формулюючи основний зміст кожного абзацу.

5. Підготуйте розповідь про найбільше родовище марганцю на Вашому континенті.

6. Прочитайте уривок із тексту. Подумайте, із чим можна погодитися, а що необхідно спростувати.

У Казахстані головні родовища розташовані в Джезказганській області. Рудні поклади протяжністю від сотень метрів до декількох кілометрів приурочені до девонських кременисто-карбонатних відкладів, являють собою чергування пластів марганцевого залізняку і кременистих порід і мають потужність до 154 м. Середній вміст марганцю змінюється від 56 % в залізо-марганцевих рудах до 67 % в пероксидних. Для всіх типів руд характерний високий вміст фосфору (0,02–0,08 %) і магнію (0,1–0,3 %). Присутнє золото в кількості від 2,1 до 12,4 % і сланець – 14-18 %. Близько 70 % підтверджених запасів країни припадає на карбонатно-силікатно-оксидні руди, 21 % – на оксидні, залізо-марганцеві – 5 %, оксидно-карбонатні – 2,6 %, окиснені – 1,5 %. На всіх казахстанських родовищах, окрім Східного Каражалу, видобуток ведеться закритим способом.

Компресія тексту

1. Зверніть увагу на розподіл тексту на абзаци. У кожному абзаци визначте головну думку, основне речення-тезу. Знайдіть речення, що містить нову для Вас інформацію. Наприклад:

Запаси України сконцентровані в єдиному марганцеворудному басейні, що включає Нікопольське (33 % розвіданих запасів країни) та Великотокмацьке (67 %) родовища. Рудний пласт середньою потужністю біля 2 м залягає в основі олігоценової товщі на глибині 10–100 м і являє собою теригенну пачку з включеннями конкрецій, пізолітів, оолітів, прошарків рудної речовини. За обсягами розвіданих запасів та видобутку марганцевих руд Україна посідає перше місце серед країн СНД (75 % запасів і 86 % видобутку) і провідне у світі. Забезпеченість запасами окремих шахт та кар'єрів становить від 1 до 40 років. Станом на 2006 р., розвідані та підготовлені до розвідки запаси марганцевих руд України (Нікопольський басейн та Великотокмацьке родовище) становлять 2,26 млрд. т із середнім вмістом марганцю у них 23,1 %. Виділяють три типи руд: карбонатні (77 % запасів України при середньому вмісті марганцю 21,9 %, переважна їх частина – у Великотокмацькому родовищі), оксидні (15 % запасів країни при вмісті мангану 28,6 %) переважають на Нікопольському родовищі) і змішані (8 % запасів при середньому вмісті 25 %). Багаті (28,6 % мангану) і легко збагачувані оксидні руди становлять лише незначну частину (15,2 %) – 0,33 млрд. тонн, бідніші (21,9 % мангану) і важкозбагачувані карбонатні руди переважають (77,3 % запасів) – 1,76 млрд. т. Розробка родовищ здійснюється відкритим і підземним способами. На часі розвідка перспективних на окисні руди окремих ділянок родовищ, а також проведення геолого-економічної переоцінки марганцевих родовищ з урахуванням умов ринкової економіки.

Основне речення-теза: **Запаси України** сконцентровані в єдиному марганцеворудному басейні, що включає Нікопольське (33 % розвіданих запасів країни) та Великотокмацьке (67 %) родовища.

Нова інформація: За обсягами розвіданих запасів та видобутку марганцевих руд Україна посідає перше місце серед країн СНД (75 % запасів і 86 % видобутку) і провідне у світі.

2. Зіставте два варіанти тексту: авторський і той, що вийшов у Вас після опрацювання. Перекажіть текст логічно, адекватно до змісту.

3. Напишіть анотацію до тексту, використовуючи рекомендовані мовні кліше.

Самостійна робота

Світове господарство

Світове, або всесвітнє, господарство являє собою сукупність національних економік і суспільно-виробничих зв'язків, що виходять за територіальні межі окремих країн – міжнародних економічних відносин. У сучасних умовах економічна замкнутість національних господарств не лише нераціональна, бо позбавляє економіку відособленої країни переваг, що випливають із міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації, а й практично неможлива. Тенденція дедалі більшої

взаємозалежності національних економік, підвищення ролі зовнішніх чинників у процесі відтворення в тій чи тій країні стала загальною.

Поняття світового господарства не можна зводити до простої суми національних економік. Не меншою мірою його сутність визначається тим універсальним зв'язком між національними господарствами, який забезпечує їхню реальну єдність на основі міжнародного поділу праці, науково-технічної і виробничої кооперації, міжнародної торгівлі, валютних і кредитних відносин, тобто визначається міжнародними економічними відносинами.

Міжнародні економічні зв'язки являють собою систему господарських відносин між різними країнами світу. Важливими елементами цієї системи є міжнародне науково-технічне і виробниче співробітництво, вивіз капіталу і міжнародний кредит, світова торгівля, міграція робочої сили, міжнародні валютні відносини. У цій системі всі її елементи тісно пов'язані, взаємно переплетені і впливають один на одного.

Отже, міжнародні економічні відносини обслуговують взаємодію національних економік, що входять до світового господарства, і тим самим забезпечують його цілісність.

Міжнародні економічні відносини, що визначають суть світового господарства, похідні й залежать від економічних відносин, що складаються на національних рівнях. Вони не тільки визначаються рівнем зрілості продуктивних сил і виробничих відносин у різних національних господарствах, а й зумовлюються особливостями економічної політики. Наприклад, зміни конкурентноспроможності на світовому ринку товарів будь-якої країни, пов'язані з підвищенням або пониженням курсу її валюти, переведенням капіталу в держави з більш пільговим податковим законодавством, відхиленням товаропотоків, викликаних митними бар'єрами, багато в чому визначаються кредитно-грошовою, фінансовою і податковою політикою на національному рівні.

Світове господарство склалося на початку ХХ ст. в результаті тривалого історичного процесу, багатовікової еволюції продуктивних сил, поглиблення міжнародного поділу праці, поступового й неухильного включення економік у загальну систему світових господарських зв'язків, що стало наслідком розвитку суспільного виробництва. Історично первинною формою міжнародних економічних відносин була світова торгівля. Ця форма переважала в епоху капіталізму вільної конкуренції. Процес формування світового ринку одержав новий імпульс після створення в середині ХІХ ст. у провідних країнах великої фабрично-заводської індустрії, яка вже не могла існувати без світового збуту. У міру розвитку масового виробництва світовий ринок став переростати у світове господарство, що означало висування на перший план, замість переважно торгових відносин, виробничих зв'язків, в основі яких лежав вивіз капіталу. Наприкінці ХІХ ст. в епоху формування крупних монополістичних об'єднань цей процес в основному завершився. Утворення світового ринку, а потім і світового господарства, встановлення довготривалих торгових, виробничих і фінансових зв'язків між різними країнами означали кінець національної відособле-

ності хоча б у галузі економіки. У ХХ ст., й особливо після Другої світової війни, процес включення національних економік у світове господарство став розвиватися в таких, зокрема, напрямках, як повсюдне послаблення митних і адміністративних бар'єрів на шляху вільного переміщення товарів, капіталів і робочої сили; посилення тенденції до інтеграції національних господарств в окремих регіонах; розширення масштабів і видів діяльності транснаціональних корпорацій та перетворення їх у провідну ланку міжнародного обміну; підвищення ролі міжнародних валютно-кредитних, фінансових і торгових організацій; збільшення взаємозалежності провідних промислових центрів і ресурсовидобувних країн в умовах виникнення й нарощування енергетичної кризи.

Ще однією особливістю післявоєнного етапу розвитку світового господарства стало посилення ролі держави у сфері міжнародних економічних відносин. Особливого значення набув вивіз капіталу державою, зокрема у вигляді державних кредитів, регулювання державою зовнішньої торгівлі, фінансових і кредитних операцій на міжнародному рівні. За безпосередньої участі урядових органів відбувається поглиблення інтеграційних процесів, особливо в Західній Європі. Розробляються і здійснюються на практиці різні проекти погодження політики між країнами у фінансовій, кредитній, валютній, податковій, сільськогосподарській, митній та інших галузях (Ю. В. Ніколенко).

Завдання до тексту

1. Доберіть із тексту прикметники твердої та м'якої груп, розподіливши їх у таблиці. Визначте число, рід (в однині), відмінок прикметників. Наприклад:

Тверда група	М'яка група
<i>Післявоєнн-ого (етапу) – одна, чоловічий рід, родовий відмінок</i>	<i>Зовнішн-их (факторів) – множина, родовий відмінок</i>
<i>(У) митн-ій (галузі) – одна, жіночий рід, місцевий відмінок</i>	<i>Зовнішн-ьої (торгівлі) – одна, жіночий рід, родовий відмінок</i>

2. Знайдіть у тексті прикметники, утворені від поданих нижче іменників. До цих прикметників доберіть відповідні іменники з тексту. Наприклад: *фінанси – фінансовий – фінансові організації; кредит – кредитний – кредитна галузь. Пільги, податки, валюта, інтеграція, монополія, наука, техніка, світ.*

3. Замість крапок вставте прикметники, що підходять за змістом. З'ясуйте, яку роль відіграють прикметники у тексті.

... відносини являють собою систему ... відносин між ... країнами світу. ... елементами цієї системи є ... співробітництво, вивіз капіталу і ... кредит, ... торгівля, міграція ... сили, ... відносини. У цій системі всі її елементи тісно пов'язані, взаємно переплетені і впливають один на одного. Отже, ... відносини обслуговують взаємодію ... економік, що входять до ... господарства, і тим самим забезпечують його цілісність. ... відносини, що визначають суть ... господарства, ... і залежать від ... відносин, що складаються на ... рівнях. Вони не тільки визначаються рівнем зрілості ... сил і ... відносин у ... господарствах, а й обумовлюються особливостями ... політики. Наприклад, зміни

конкурентно спроможності на... ринку товарів будь-якої країни, пов'язані з підвищенням або пониженням курсу її валюти, переведенням капіталу в держави з ... законодавством, відхиленням товаропотоків, викликаних ... бар'єрами, багато в чому визначаються ... політикою на ... рівні.

4. Прочитайте текст мовчки. Знайдіть у тексті відповіді на поставлені нижче питання.

Що є суттєвою особливістю післявоєнного етапу розвитку світового господарства? Від чого залежать міжнародні економічні відносини, що визначають суть світового господарства? Важливими елементами якої системи є міжнародне науково-технічне й виробниче співробітництво, вивіз капіталу і міжнародний кредит, світова торгівля, міграція робочої сили, міжнародні валютні відносини? Що являють собою міжнародні економічні відносини? Чому в сучасних умовах економічна замкнутість національних господарств не лише нераціональна, а й практично неможлива? Що являє собою сукупність національних економік і суспільно-виробничих зв'язків, що виходять за територіальні межі окремих країн – міжнародних економічних відносин?

5. Попрацюйте над змістом абзаців. У кожному абзаці виділіть базові речення тези. Виділіть нову для Вас інформацію. Наприклад:

І абзац. Світове, або всесвітнє, господарство являє собою сукупність національних економік і суспільно-виробничих зв'язків, що виходять за територіальні межі окремих країн – міжнародних економічних відносин.

У сучасних умовах економічна замкнутість національних господарств не лише нераціональна, бо позбавляє економіку відособленої країни переваг, що впливають із міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації, а й практично неможлива. Тенденція дедалі більшої взаємозалежності національних економік, підвищення ролі зовнішніх факторів у процесі відтворення в тій чи тій країні стала загальною.

Поняття світового господарства не можна зводити до простої суми національних економік. Не меншою мірою його суть визначається тим універсальним зв'язком між національними господарствами, який забезпечує їхню реальну єдність на основі міжнародного поділу праці, науково-технічної й виробничої кооперації, міжнародної торгівлі, валютних і кредитних відносин, тобто визначається міжнародними економічними відносинами.

Базове речення-теза: *Світове, або всесвітнє, господарство являє собою сукупність національних економік і суспільно-виробничих зв'язків, що виходять за територіальні межі окремих країн – міжнародних економічних відносин.*

Нова інформація: *У сучасних умовах економічна замкнутість національних господарств не лише нераціональна, бо позбавляє економіку відособленої країни переваг, що впливають із міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації, а й практично неможлива.*

6. Зіставте два варіанти тексту: авторський і той, що вийшов у Вас після опрацювання. Перекажіть текст логічно, адекватно до змісту.

7. Напишіть анотацію до тексту, використовуючи рекомендовані мовні кліше.

Зміст

<i>Змістовий модуль №1</i>	
Іменні частини мови. Тези. Анотація	3
<i>Практичне заняття №1, 2</i>	
Повторення. Іменник. Загальна характеристика. Питальний план і тези тексту. Україна – футбольна столиця Європи	3
<i>Практичне заняття №3</i>	
Стартовий контроль. Текст і його будова. Прикметник, дієприкметник, дієприслівник. Тестова стартова контрольна робота	15
<i>Практичне заняття №4, 5</i>	
Іменник. Рід і число іменників. Компресія тексту. Анотування. Наш університет.....	26
<i>Практичне заняття №6, 7</i>	
Іменники I та II відмін. Відмінювання іменників. Анотація.....	35
<i>Практичне заняття №8</i>	
Ділові папери. Анкета. Заява	53
<i>Практичне заняття № 9, 10, 11</i>	
Прикметник. Відмінювання прикметників. Монологічне висловлювання з використанням професійних термінів. Анотація тексту за фахом	56
<i>Практичне заняття №12, 13</i>	
Прикметник. Ступені порівняння прикметників. Українська класична література XIX століття. Складання власного мікротексту	66
<i>Практичне заняття №14, 15</i>	
Україна й українці у творчості Тараса Шевченка. Діалог-бесіда на основі тексту, складання цитатного плану	74
<i>Практичне заняття №16, 17, 18</i>	
Прикметник. Прикметники твердої та м'якої групи.....	82

Навчальне видання

Зінаїда Павлівна Бакум
Вероніка Анатоліївна Городецька
Наталія Іванівна Суховенко

Українська мова для студентів-іноземців (рівень С1)

Навчальний посібник
Частина I

Підписано до друку 05.11.2013.
Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. – 10,97. Обл.-вид. арк. – 5,89.

Друкарня С. Г. Щербенка
Свідоцтво ДК № 4561 від 13.06.2013.
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77